

**Pri alkoholu takoj
za ZDA**

Po ocenah strokovnjakov je v Jugoslaviji zaradi alkoholizma neposredno ali posredno prizadetih najmanj 1.500.000 do 2.000.000 ljudi. Na vsakih 100.000 prebivalcev, starih več kot 20 let, pride 2702 alkoholikov, kar pomeni, da smo v tem pogledu pri vrhu svetovne lestvice. Pred nami so Združene države Amerike (3952 alkoholikov na 100.000 odraslih), za nami pa Švedski (2580 alkoholikov), Švicarji (2385), Danci (1950) in tako naprej, da ne govorimo o sosedih Italijanih, kjer je na 100.000 ljudi le 500 alkoholikov. V Jugoslaviji je najmanj 50.000 težkih alkoholikov, ki bi se morali zdraviti v bolnišnici (pa se ne). Iz raznih raziskav lahko ugotovimo, da smo Slovenci z 12.000 do 20.000 težkimi alkoholiki skoraj svetovni prvaki.

TT — 17. VII. 1969

Milijarde v dimu

V minulem letu smo Jugoslovani pokadili kar 30.000 ton tobaka ali 31.369.000.000 cigaret. Za pokajene cigarete so kadilci plačali blizu 3 milijarde Ndinarjev; za ta denar bi lahko postavili nič manj kot 30.000 dvosobnih stanovanj.

Delavska enotnost — 19. VII. 1969

**Dohodki med negativnimi
pojavi**

Med negativnimi pojavi, ki so deloma posledica nestabilnosti in jo hkrati sami povzročajo, je republiška ocena posvetila precej večjo pozornost kot zvezna gibanju osebnih dohodkov. Osebnih dohodkov naraščajo namreč hitreje kot to dopušča realna gospodarska rast. Hkrati pa naraščajo tudi dohodki družbeno-političnih in samoupravnih skupnosti, katerih izvirni dohodki se oblikujejo iz prispevkov od osebnega dohodka. S tem nastajajo možnosti za povečanje splošne porabe nad predvideno ravni za leto 1969. V priporočilu skupščine je v zvezi s tem rečeno, naj gospodarske organizacije sprejmejo ukrepe, da bodo osebni dohodki v naslednjem obdobju naraščali počasneje od produktivnosti dela. Povečani dohodek pa naj gospodarske organizacije namenijo predvsem za izboljšanje likvidnosti poslovanja in za nadaljnji razvoj.

Komunist — 18. VII. 1969

**Tudi tu so se izkazali
kot mojstri**

Republiški odbor sindikata delavcev storitvenih dejavnosti Hrvaške je posreduje naravnost presenetljivim podatkom; v poslednjih štirih letih so zasebni delodajalci opeharili v tej republiki proračune in sklade zdravstveno socialnega zavarovanja za nič manj kot 235.000.000 Ndinarjev!

Delavska enotnost — 19. VII. 1969

**Tuje in domače
cene jekla**

Devizna sredstva, ki so namenjena za sklenjeni uvoz jekla v letu 1969 so prejšnji teden zvišali za šest milijonov dolarjev, ker se je pokazalo, da zaradi zvišanja cen na svetovnem trgu za prej predvideno vsoto ne bi mogli uvoziti potrebnih količin. To so sklenili brez razprave, ker Jugoslavija verjetno ne more prisiliti tujih prodajalcev, da nam dobavijo jeklo po cenah, ki jih njena vlada ali drugi organi smatrajo za upravičene.

Isti teden so — v začetku brezuspešno — razpravljali o zahtevi Jugoslovanskih železarn, naj bi domače cene uskladjili z gibanjem cen na svetovnem trgu. Naknadno so vendarle sklenili zvišati cene valjanin in vlečenim proizvodom črne metalurgije in to za 5 odst., a železarne so zahtevale poprečno 12 odst. zvišanje.

Ekonomsko politika — 21. VII. 1969

**Nadomestilo za dopust
za izplavanje ...**

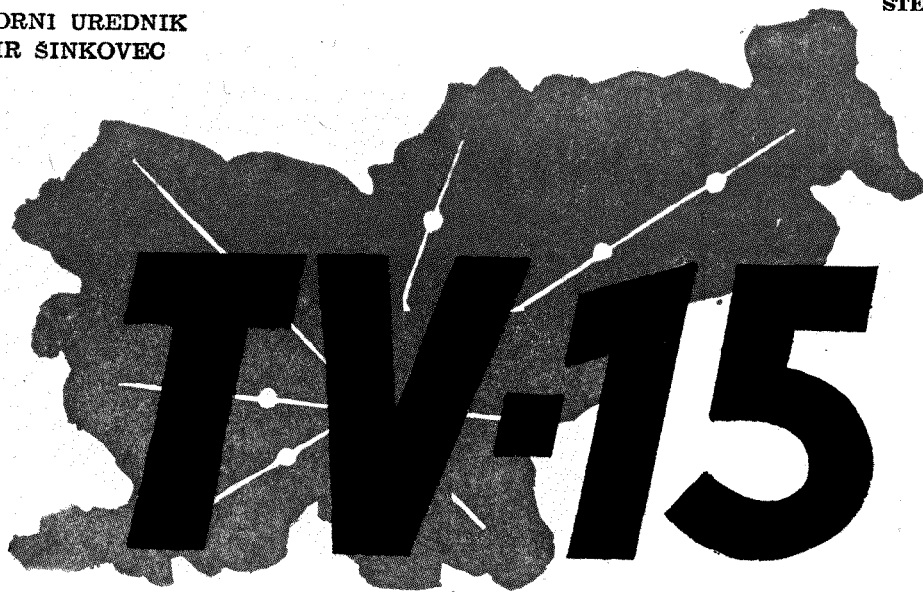
Komunisti reške luke so se odločili, da se bodo odpovedali nadomestilu za letni dopust. Tako bo kakšnih 800 članov ZK zmanjšalo izdatke reške luke za blizu milijon Ndin. Poleg tega so sklenili še, da bodo vsi komunisti prostovoljno delali pet prostih tednov, kar naj bi prav tako pomagalo kolektivu, da bi čimprej izplaval iz materialnih težav.

Dnevnik — 10. VII. 1969

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR SINKOVEC

LETO VII
30. VII. 1969
ŠTEV.: 30

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

**Praznik
občine
Domžale**

Malo je območij, ki bi bila iz prvih dni našega narodnoosvobodilnega boja tako znana, kot je domžalsko — na njem se je namreč v noči od 27. na 28. julij 1941 začela prva množična vstaja na Slovenskem! Ustnovljene so bile majhne bojne skupine v Kamniku, Radomljah, Mengšu, Črni nad Kamnikom, Dolu pri Domžalah, na Duplici ..., organiziral jih je vojni komite kamniškega partijskega okrožja, v načrtu pa so imele oborožene akcije proti zavojevalcem naše domovine. Po opravljenih nalogah so odšli v gozdove in iz teh majhnih enot so nastale čete slavnega Kamniškega bataljona in vrsta drugih enot — med njimi Šlandrova brigada — ki so v knjigo naše polpretekla dobe zapisane z zlatimi črkami.

Zato in pa v spomin na te dni pred več kot petindvajsetimi leti so si domžalski občani zbrali sedemindvajseti julij za svoj praznik!

Letošnje praznovanje občinskega praznika — odmerili so mu kar deset dni — je bilo še posebno slovesno, saj je sovpadalo v čas mnogih pomembnih obletnic in dogodkov, med njimi praznovanja petdesete obletnice Zveze komunistov Jugoslavije, SKOJ in sindikatov. Od 19. do 29. julija se je zvrstilo niz prireditev, predvsem športno-tekmovalnih ... Slednje niti ne preseneča, saj je znano, da splošna telesna vzgoja, šport in rekreacija zavzemajo v dogajanju domžalske komune vidno mesto. Število športnih prireditev, tekmovanj in nastopov se iz leta v leto veča; v osemnajstih društvih in klubih, v številnih sindikalnih organizacijah ter mladinskih aktivih pa je vključenih več kot 2500 aktivnih športnikov.

Svečana otvoritev občinskega praznika je bila združena s prižigom žare v rojstnem kraju Radomeljske čete, ki je bila ena izmed najštevilnejših in najprizadenejših tamkajšnjih vojaških skupin. Četa je na svojih prvih sobotnih akcijah onesposobila mostova prek Kamniške Bistrice, prvič pa se je bila zbrala 27. julija 1941 ob 10. uri zvečer v Križkarijevih smrekah ... V hali Domžale je bila šestindvajsetega julija osrednja prireditev. Na svečani seji Skupščine občine Domžale za akademijo, ki so se je udeležili številni predstavniki javnega življenja in družbeno-političnih organizacij, je prisotne pozdravil predsednik občinske skupščine Albin Klemenc. Potem, ko je spregovoril o zgodovinski vlogi domžalske občine v času NOB in poudaril pripravljenost občanov, da prizadevno sodelujejo pri urejanju perečih vprašanj, je med drugim tudi dejal:

»V času od zadnjega občinskega praznika smo v naši občini dosegli nekaj pomembnih uspehov. Rekonstruirali smo vrsto cest v Moravčah, Radomljah, cesto od Rodice do Mengša, zgradili vrtec v Mengšu in nekaj manjših vodovodov po hribovitih predelih, odprli vrsto gradbišč za nova stano-

vanja, v gradnji pa je cesta na Malo Lašno in še nekaj manjših objektov. Posebno pomembne uspehe smo dosegli na področju gospodarstva, trgovine, gostinstva in obrti. V pripravi so načrti in programi za večje investicijske naložbe tudi na področju turizma in verjetno smo zelo blizu uresničitvi naše davne želje, ureditvi ceste Krčina-Moravče.«

Po podelitvi odlikovanj in priznanj zaslužnim in delovnim občanom je tričlanska delegacija položila venec pred spomenikom padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja, kjer je bil v večernih urah tudi promenadni koncert. Med nagrajenimi bi omenili prof. Vidaliča, urednika menškega zbornika in avtorja dveh zanimivih razprav o domžalski občini v času NOB, ki sta bili objavljene v imenovanju publikaciji. Isti dan je bila v združenem centru Moravče otvoritev stalna muzejske zbirke »Moravska dolina v zgodovini, kulturi in narodnoosvobodilni borbi«, ki sta jo pripravila ZB Moravče in Muzej Kamnik. Sklepna točka programa letošnjih prireditev v počastitev občinskega praznika v Domžalah je bil balkanski šampionat v košarki za juniorko.

Vsakoletno praznovanje 27. julija — pravijo v Domžalah — pa je za vse nas hkrati priložnost, da ugotovimo uspehe pri delu, napravimo načrte za v prihodnje in preverimo, če sami in tisti, ki smo jih zaupali določene naloge, te obveze in dolžnosti tudi izpolnjujejo. Tako je tudi prav!

MILENA ŠTRAJNAR

**Zbor partizanskih
kurirjev v Kropi**

Tretjega avgusta bo v Kropi na Gorenjskem »Zbor partizanskih kurirjev«, na katerega vabimo tudi bivše borce 4. VDV brigade, druge borce in prebivalstvo. Pričetek proslave bo ob 10. uri. Po proslavi bo tovariško srečanje in ob 14. uri otvoritev nove partizanske ceste Jamnik-Dražgoše. Posebnih vabil zaradi pomanjkljivih naslovov ne bomo pošiljali!

Prevoz bo organiziran iz železniške postaje Podnart-Kropa in avtobusnih postaj v Radovljici in Kranju.

Pripravljalni odbor

SPOMENIK PADLIM BORCEM IN ŽRTVAM FAŠISTIČNEGA NASILJA, KI GA BODO 5. AVGUSTA ODKRILI V TRŽIČU, JE DELO KIPARJA STOJANA BATICA.

**Kongres Zveze združenj
rezervnih oficirjev in
podoficirjev Jugoslavije**

Zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije je na svoji seji 16. junija letos sprejel sklep o odcepitvi združenj rezervnih oficirjev in podoficirjev iz ZZB NOV in o ustanovitvi njihove samostojne organizacije.

Sicer je res, da bo ta sklep moral potrditi še VI. kongres ZZB NOV Jugoslavije. Toda ker ni misliti, da bi kongres tega ne storil, je program ustanavljanja samostojne organizacije rezervnih oficirjev in podoficirjev že izdelan.

Zvezni kongres Zveze združenj

rezervnih oficirjev in podoficirjev Jugoslavije bo letos sredi decembra.

Republiška skupščina ZZROP Slovenije bo zasedala 15. novembra letos. Do takrat pa morajo vsa združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev že opraviti svoje ustanovne skupščine, pa tudi občinski odbori ZZROP morajo biti izvoljeni na lastnih ustanovnih skupščinah, še pred republiško skupščino.

Dogodki tedna

Dan vstaje slovenskega naroda so v vsej Sloveniji proslavili z vrsto prireditvev in proslav. V počastitev 22. julija so družbenopolitične organizacije organizirale srečanja in zborovanja borcev, občanov in mladine. Odkritih je bilo več spomenikov in spominskih obeležij v spomin padlim borcem. Praznik vstaje so marsikje počastili tudi s kulturnimi in športnimi prireditvami.

Predsednik republike Josip Broz Tito je sprejel na Brionih bivšega podpredsednika ZDA Huberta Humphreya, ki je prišel na zasebni obisk v Jugoslavijo. Pred tem se je Humphrey mudil osem dni v Sovjetski zvezi, kjer se je dalj časa pogovarjal s premierom Kosiginom o nadzoru oboroževanja, Srednjem vzhodu in Vietnamu. Na tiskovni konferenci je Humphrey dejal, da je Kosigin od njega zahteval, naj pove predsedniku Nixonu in ameriškem narodu, da »SZ želi sodelovati z ZDA v korist miru«.

LR Poljska je 22. julija z vso slovesnostjo proslavljala 25. obletnico svojega obstoja. Slovesnosti so se udeležile delegacije Sovjetske zveze, Češkoslovaške in Nemške demokratične republike. Prvi sekretar CK PZDP Wladislaw Gomułka je v svojem govoru opisal sedanji razvoj Poljske. Ko je govoril o mednarodnih problemih, je ponovil svoj predlog, naj bi Zvezna republika Nemčija dokončno priznala meje na Odri in Nisi. Proslava je dosegla svoj vrhunec z veličastno vojaško paradno v Varšavi. Ob tej priložnosti je predsednik Tito poslal Wladislawu Gomułki in predsedniku državnega sveta LR Poljske Marianu Spychalskemu naslednjo brzojavko: »Ob narodnem prazniku LR Poljske pošiljam vam in prijateljskemu poljskemu narodu v imenu narodov Jugoslavije, Zveze komunistov Jugoslavije in v svojem imenu prisrčne čestitke in najboljše želje za nadaljnji uspeh in napredek LR Poljske. Prepričan sem, da se bodo prijateljski odnosi med našima državama uspešno razvijali za blaginjo naših narodov in v korist miru ter socializma.«

Ameriški vesoljci Armstrong, Aldrin in Collins so se po posrečenem poletu na Mesec srečno vrnili na Zemljo. V četrtek, 24. julija točno ob 17.41 po jugoslovanskem času je kabina vesoljske ladje Columbia padla v vode Tihega oceana. Osvajalca Meseca Neil Armstrong in Edwin Aldrin ter pilot vesoljske ladje Columbia Collins, so spet na svojem rojstnem planetu. Njihovo veličastno poslanstvo se je končalo ob vsehsplošnem navdušenju ljudi vsega sveta, ki so trenutek zmagoslavja človekovega uma neposredno gledali na TV zaslonih. Tri vesoljce je nato na letalonosilki Hornet pozdravil predsednik ZDA Richard Nixon.

Predsednik republike Josip Broz Tito je poslal predsedniku ZDA Richardu Nixonu naslednjo brzojavko: »Veličastni podvig vesoljcev Armstronga, Aldrina in Collinsa, herojskih osvajalcev Meseca, navdušuje ves svet. Jugoslovanski narodi želijo in upajo, da bo ta dosežek človeškega razuma in sposobnosti navdihnil vse države in vse narode sveta za skupno delo pri uresničevanju stoletne težnje človeštva, da bi živelo v miru, prijateljstvu in blaginji. Zavedajoč se zgodovinskega pomena in enkratnosti tega velikega dogodka, pošiljam v imenu jugoslovanskih narodov in v svojem imenu ameriškem narodu ter vam osebno prisrčne čestitke ob veličastnem uspehu znanosti in astronautike v vaši državi. Prosim vas, gospod predsednik, prenesite naše čestitke in občudovanje pogumnim članom posadke »Apollo 11«.

Neposredno po sprejemu vesoljcev Armstronga, Aldrina in Collinsa na letalonosilki Hornet, je predsednik ZDA Nixon odpotoval na pot okrog sveta. Obiskal bo v svoji politični misiji Filipine, Indonezijo, Tajsko, Indijo, Pakistan, Romunijo in Veliko Britanijo.

Moskovski vladni list »Izvestija« je ostro napadel ameriško politiko na azijski celine in jo označil kot nov poskus podrejanja nevtralnih azijskih držav ameriški strategiji v Aziji. Američani da se skupaj z Japonci prizadevajo ustvariti novo regionalno organizacijo, ki naj bi zamenjala dosedanje vojaške zveze na področju Azije.

Maroški kralj Hasan II. bo od 8. do 13. avgusta na obisku v Jugoslaviji na povabilo predsednika republike Tita. Pričakujejo, da bo ta obisk veliko prispeval k razvoju prijateljskih odnosov in vsehstranskemu sodelovanju med SFRJ in maroško kraljevino.

Italijanski listi poročajo o možnosti, da bo predsednik italijanske republike Saragat letošnjo jesen obiskal Jugoslavijo. Do obiska bi prišlo na ponovno jugoslovansko vabilo italijanskemu predsedniku. To bi bil prvi obisk šefa italijanske države Jugoslaviji.

Predstavniki Bolgarije in Jugoslavije so v Beogradu podpisali sporazum o kulturnem sodelovanju v letošnjem in prihodnjem letu. Sporazum predvideva sodelovanje univerzitetnih, prosvetnih in drugih kulturnih ustanov in organizacij ter zveze umetnikov.

Zahodnonemški listi so objavili vest o obisku jugoslovanskega sekretarja za zunanje zadeve Mirka Tepavca, ki bo v zahodnonemški republiki od 27. do 29. julija. Pri tem poudarjajo, da je ta obisk povračilo za obisk zahodnonemškega zunanjega ministra Willyja Brandta v Jugoslaviji. Namen obiska je preučiti celoten sklop dvostranskih odnosov in določiti stanje zvez, sodelovanja in problemov na širšem področju. S tem v zvezi navajajo, da bo v teku obiska podpisan sporazum o kulturnem sodelovanju med obema državama.

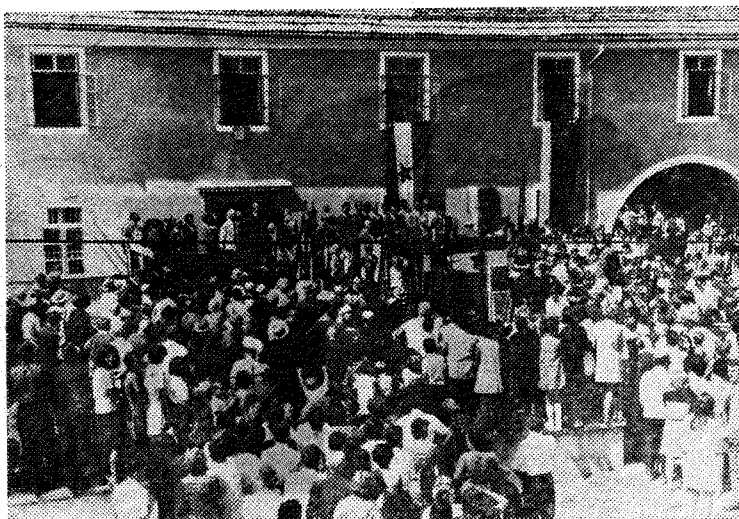
Na hamburški železniški postaji so našli paket z razstrelivom in grozilno pismo, naslovljeno na jugoslovanski generalni konzulat v Hamburgu. V grozilnem pismu anonimni pisci pravijo, da imajo na zalogi »vavone dinamita«, s katerim lahko do temeljev porušijo jugoslovanske konzulate in veleposlaništva. To da se bo tudi zgodilo, če »predsednik Tito ne bo v mesecu dni ukazal, naj ne podro kapelice, zgrajene na Lovčenu v Njegošev spomin.«

Madžarski filozof Gyorgy Lukacs je prejel zlato medaljo »Joliot Curie«, ki jo podeljuje svetovni svet za mir najbolj zaslužnim borcem za mir. Lukacs je prvi madžarski državljani, ki je dobil to medaljo. Sklep o odlikovanju Lukacsa, ki mu je zdaj 84 let in je tudi pri nas znan po prevodih več njegovih filozofskih del, so sprejeli na nedavnem zasedanju svetovnega sveta za mir v Berlinu.

Zavod za raziskovanje tržišča računa, da bomo letos pridelali v Jugoslaviji blizu 5.000.000 ton pšenice in da bo povprečni donos na družbenih in zasebnih gospodarstvih 25 metrskih centov na hektar. Tržni presežek pšenice bo okrog 250.000 vagonov, za domačo potrošnjo pa potrebujemo okrog 220.000 vagonov. Če bodo te napovedi držale, bomo letos pridelali okrog 14 odstotkov več pšenice kot lani.

V japonskem mestu Jasugi je umrl za posledicami radioaktivnosti Josio Indziki. Pred 24 leti, 6. avgusta 1945, je bil Indziki v Hirošimi, kjer je po eksploziji atomske bombe umrlo 250.000 ljudi.

Indijska vlada je sklenila nacionalizirati 14 velikih indijskih bank. Nacionalizacija ne velja za tuje banke. Delničarji bodo dobili odškodnino. Ker pa so bile v vladi različne težnje glede nacionalizacije bank, je vlado zajela kriza, sprčo katere bi utegnili odstopiti celo Indira Gandhi. Kriza indijske vlade se je začela, ko je vrhovni organ kongresne stranke predlagal za uradnega kandidata na predsedniških volitvah, napovedanih za 16. avgust, predsednika spodnjega doma Sandživo Redija, čeprav je Indira Gandhi podprla dosedanjega vršilca dolžnosti Girija.

Na Uncu se je zbrala številna množica iz vseh krajev Slovenije

Generalu in pesniku v spomin

V nedeljo, 27. t. m. so na Uncu odkrili spominski ploščo generalu RUDOLFU MAISTRU-VOJANO-VU.

Proslava je ob 35. obletnici smrti prvega slovenskega generala organizirala mestna organizacija borcev — prostovoljcev iz Ljubljane. Da je proslava tako odlično uspešna gre velika zasluga krajevni organizaciji SZDL in izdatni podpori občinske ljudske skupščine Cerknice.

Proslavo so počastili s svojo prisotnostjo tudi častni predsednik ZZZ NOV in nekdanji prostovoljec koroški borec Franc Leskovšek-Luka, sedanjí predsednik ZZZ NOV Janko Rudolf in general Ožbolt. Na tribuni pa sta bila tudi oba sinova slavnega generala: inž. Hrvoj in inž. Borut Maister.

Proslava se je pričela z godbo in otvoritvenim govorom predsednika občinske ljudske skupščine Cerknica. Njegov govor je bil v duhu J. Hribarja in tov. Udeata, temu pa deklamacije znanega gle-

dališkega igralca Kralja. Posebno prisrčne melodije mladinskega orkestra in petje pevskega zbora z Rakeka so slavje še posebno povzdignile. Seveda je godba iz Cerknice s svojimi izvajanci proslavo še obogatila in tudi pevski zbor se je izkazal. — Vsi izvajalci bogatega programa pa so bili z dolgotrajnim aplavzom prijetno nagajeni.

Na Uncu se je to nedeljo zbralo več sto domačinov iz okoliških vasi Cerknice in Postojne in veliko zastopstev borcev prostovoljcev za severno mejo 1918-19 iz vse Slovenije. Posebno številna je bila udeležba iz Kamnika — rojstnega kraja generala Maistra saj so ob plošči samo kamniške organizacije položile 7 vencev. Svojemu komandantu se je prišlo pokloniti nad 300 borcev-prostovoljcev za severno mejo 1819-19, ki jih je občinska ljudska skupščina pogostila z odličnim partizanskim golažem.

M. R.

Italijani so požgali tudi Zapudje

Tri kilometre od Dragatuša v Beli krajini, na obronkih hriba, ki se kot podaljšek roškega pogorja zajeda v Belo krajino domača do Vinice, je manjša vas Zapudje. V marsičem je podobna ostalim belokranjskim vasicam. Domačije so bolj ali manj raztrepane po neravnem zemljišču, zvečine skoraj do slemen skrite med drevjem. V vas je moč z motornim vozilom, za kar skrbijo predvsem vaščani sami. Sredi vasi je skromen spomenik. Res, podobna je stotinam slovenskih vasi. V dokajšnji meri tudi glede zgodovine med NOB. Pa ne čisto v celoti. Ta vas je bila med desetlinami drugih v Beli krajini, ki jih je uničila fašistična roka, vendar izjema. Italijanski fašisti so skupno s požigom vasi v sami vasi tudi ustrelili 8 domačih fantov in mož.

Bilo je 19. avgusta 1942. Sedemdesetletni Stefan Gorše iz številke 5, (v vasi so vsaj štirje Stefanji Goršeti) se še danes spominja tistega jutra:

»Zarana zjutraj 19. avgusta so fašisti preplavili vso vas. Šli so po hišah, vendar niso nikomur ničesar storili. Tudi tisti, ki so se pred njimi umaknili, so se zaradi tega vrnili domov. Vrnili so se tudi fašisti. Tokrat z bakljami, konopci in verigami. Takoj so pričeli požigati, ljudi začeli zganjati skupaj. Polovili so tudi osem mladih mož in fantov ter jih sredi vasi postrelili. Moj sin Stefan je imel takrat 19 let. Bil je edinec. Ustrelili so ga z drugimi vred tu doli ob poti. Starejše moške, ženske in otroke so odgnali v Črnomelj v zapore. Od tam so večino poslali v internacijo. Mene je internacija rešila hčerka, ki je bila v službi v Črnomlju. Ja, vse so požgali in izropali... Za sina dobivam invalidnino. Dvesto šestdeset dinarjev je sedaj z dodatkom vred. Malo, vendar prav pride. Slišim, da drugi dobijo še

manj ali nič, nekateri pa spet zelo veliko...«

Pogovoru s Stefanom Goršetom je prisostvoval njegov zet, Jure Fortun, ki se je h Goršetovim priženil iz sosednega Obrha. Je tudi tajnik gasilskega društva in s ponosom mi je pokazal »gasilni dom«, ki so ga zgradili domačini sami, mariborska Avtoobnova pa jim je poklonila televizor in gramofon. Gasilni dom je en sam prostorček, neometan, s cementnim podom. Za vso vas pa je to vsakodnevno, oziroma vsakovečno zbirališče vaščanov. To je edini televizor v vasi. K domu so dogradili tudi stolp za sušenje cevi.

S tovarišem Fortunom pa načeva tudi drugo, bi rekel »domač« plat življenja v vasi, ki je pred sedemindvajsetimi leti doživela tragedijo:

»Kot vidite, domačije so v glavnem obnovljene, niso pa še dograjene. Življenje je trdo. Ne rečem, za vsakodnevne potrebe spravimo skupaj, za davke in prispevke, za zdravstveno varstvo pa že z velikimi težavami in odrekanjem. Ni misliti, da bi si z dohodki kmetije kupil en sam stroj, da o opremljenosti in gospodinjstvu niti ne govorim. Prijavil sem se za delo v Nemčiji. Moram. Vsaj za leto, dve, da si prihranim za najbolj nujne potrebe. Tudi drugi morajo in fantje iz vasi gredo. Nekaj jih je že tam. Mladina pa itak odhaja iz vasi, ko ko odraste. Moja hčerka bo šla tudi, samo da konča šolo. Kaj bo z gruntom, če bom šel v Nemčijo? Žena bo pač obdelovala, kolikor bo zmogla. Oče še malo pomagajo, veliko od njih ni pričakovati, dosti so preostali...«

Okoli požganih domačij so pridni ljudje zasadili sadno drevje, še prej kot so obnovili hiše. Tudi drevje je uničil ogenj. Po vojni zasajeni orehi so sedaj že do 40 cm debela drevesa. Letos so polna

Republiški odbor Zveze združenj borcev NOV Slovenije je 23. julija obiskala štiričlanska delegacija občine iz Knina. Letos bo namreč minilo 25 let od tistih hudih, a slavnih dni, ko je bila pri Kninu ena od najpomembnejših bitk za osvoboditev Jugoslavije in mesta samega. V tej — kninski — bitki so sodelovali borci VIII. korpusa, v katerega sestavi so bile tudi prekomorske enote, med njimi III. prekomorska brigada, ki je imela v tej bitki precejšnje izgube. Zato je odbor za proslavo te obletnice sklenil proslaviti, v tej bitki padlim osvoboditeljem Knina, spominsko grobnico s spomenikom.

Ker so v tej bitki, v prekomorskih brigadah sodelovali borci iz SR Slovenije, a mnogi so takrat tudi padli, zato je omenjena delegacija obvestila republiški odbor o vseh dosedanjih pripravah za to proslavo.

Delegacijo je sprejel sekretar Franc Vrhovšek in se pogovarjal z njenimi člani o predlogu pripravljajne odbora za postavitev spomenika, o sodelovanju republiškega odbora ZZZ pri tej proslavi in o udeležbi njegovih predstavnikov na njej. Delegacija je izrabila tudi željo, naj bi v pripravljalnem odboru sodelovali tudi predstavniki republiškega odbora ZZZ NOV Slovenije, ki pa ga bo določil odbor III. prekomorske brigade.

Člani delegacije so si ogledali tudi spomenik padlim na Urhu in spomenik v Žužemberku. Tovariš Vrhovšek jim je tudi podaril knjigo »Tretja prekomorska«, v kateri so navedeni tudi vsi tisti borci te brigade, ki so padli v bojih pri Kninu.

V. M.

sadu, kot še ne. Po vasi ob glavni poti leže kostanjevi električni drogovci, domala edino, kar vaščani lahko prodajo. Pred leti so lahko prodajali tudi kostanjev les za tanin. Zdaj ga noče nihče, ker baje tanin iz lesa ni več potreben usnjarski industriji. Ke-

mija ga je izpodrinila. Zemlja je kamenita, zamljišče valovito. Iz gozdov lahko spravljajo les samo z vleko po tleh...

Ob poti sredi vasi stoji pomenik v spomin dvanajstim žrtvam NOB, kot je zapisano na spomeniku. Postavili so ga vaščani leta 1955. Niti imen teh žrtv ni na spomeniku. Verjetno je bilo premalo denarja, da bi na kamen vklesali tudi njihova imena. Na spomeniku tudi ni podatka, da so tega in tega dne fašisti požgali vas, ubili osem vaščanov, ostale odgnali v internacijo. Da tega ni na spomeniku, ne gre zameriti vaščanom, bolj organizacijam, ki bi morale za to skrbeti. Vseh dogodkov res ni mogoče obeležiti. Bilo jih je preveč, take, kot je bila la tragedija v Zapudju pa ne bi smeli pustiti v nemar.

PETER ROMANIČ

Besede naših dopisnikov

Partizanska mobilizacija na Prtovču

ZB NOV Podlonk pri Železnikih se je odločilo, da bo v partizanski vasi Prtovč odkrilo spominsko ploščo. Za soboto, 30. avgusta pa organizirajo srečanje preživelih borcev tretje čete Gorenjskega odreda, ki je dilje časa domovala v tem gorskem kraju pod Ratitovcem. Ta četa se je ob sodelovanju z domačini prebijala skozi vse težave in zapreke ter si z uradnimi akcijami pridobila izredno zaupanje.

V Železnikih se še vedno spominjajo nekega dneva, ko so točno opoldne vdrl na glavni trg in povzročili med okupatorji izredno zmedo. V Prtovču in okolici pa ne bodo nikdar pozabili binkošnega ponedeljka 1943. leta. Nemci so začeli z mobilizacijo mladih fantov. Naši so hoteli to preprečiti. Samovoljno odhajanje v partizane pa je bilo povod nemških represalij na ostale člane družine. Prizadeti fantje in tudi njihovi starši so prosili partizane, naj uberejo način, da se bodo lahko opravičili pred Nemci in belogardisti.

Tretja četa je naredila načrt in ga izvedla. V kolikor so mogli so fantje obvestili, naj gredo tisti dan k maši. Ko so se ljudje zbrali v cerkvi, je tretja četa postavila straže in zasede, komandir čete Mirko Tolar pa je šel v zakristijo k župniku. Ta je bil sicer zbe-

gan, vendar je Mirku dovolil, da stopi pred oltar. Tam je javno pozval vse mlade fante in sposobne moške, naj se pridružijo partizanom. Nekateri so za to akcijo vedeli že vnaprej, mnogi pa so bili povsem iznenadeni. Pred cerkvijo se je zbrala velika množica. V imenu partizanske oblasti je nastopil komandant bataljona Stane Prezelj, Stane Bizjak pa je imel ognjevit in udaren govor. Kar 58 novincev, v glavnem mladih fantov, je zatem krenilo naravnost v partizane in vsi, razen treh, so bili tudi zvesti in dobri borci.

Take spomine želijo v Prtovču obuditi skupno z borci tretje, njihove čete, kot pravijo. Skupno s temi borci upajo, da se bo srečanja udeležilo čimveč njihovih svojcev, borcev in mladine.

K. M.

V osamljene partizanske kraje

Borci, mladina in velik del prebivalstva Selške in Poljanske doline je v nedeljo, 13. julija, obiskalo partizanske kraje in sicer Martinji vrh nad Železniki ter Žirovski vrh.

Največ živahnosti in tudi udeležbe je bilo na Martinjem vrhu, kjer so pod pokroviteljstvom tovarne Tehnica iz Železnikov razvili prapor borcev NOV. V kulturnem programu je sodelovala godba na pihala, moški pevski zbor in mladina osnovne šole iz Železnikov. Predsednik ZB NOV iz Železnikov Mirko Talar je govoril o bojih in žrtvah tega kraja za časa

vojne; Igor Peternel pa je opisal zgodovinsko pot organiziranih naprednih sil skozi 50 let. Istočasno so počastili tudi spomin na dan vstaje. Zatem se je ta prijazna gorska partizanska vasica spremenila v eno samo srečanje in veselje. Domala vsaka hiša, vsaka kmetija je bila gostišče, kot je to bilo v tistih najhujših časih.

Borci Gorenje vasi in s tem vse Poljanske doline pa so pripravili prijeten partizanski tabor na Javru na Žirovskem vrhu. Tudi tu je bilo nemalo ganljivih srečanj po 25 in več letih. Domačini so v glavnem zaželeli, da bi bile večkratne podobne prireditve, da bi jih nekdanji borci večkrat obiskali.

K. M.

Praznovanje dneva vstaje

V radovljiški občini ni bilo večjih prireditev za dan vstaje, čeprav je bilo že od nedelje 20. do ponedeljka 22. julija povsod čutili praznično razpoloženje.

Bohinjci so se v nedeljo 20. julija dopoldne zbrali v slavnostno okrašeni vasi Nomenju, kjer so ob navzočnosti številnih domačinov, predstavnikov družbeno-političnih organizacij in gostov iz drugih krajev, odkrili spominski plošči predvojnima komunistoma in prvoborcema Jožetu Ažmanu in Janezu Zupanu.

Dolge kolone vozil je že z nove ceste poleg Nomenja od daleč vabila vrsta mlajev in zastav. Podjetni vaščani so vzorno počistili vse poti, dvorišča in travnike in sredi vasi pod veliko vaško lipo postavili okrašen govorniški oder. Vsem udeležencem slavnosti so mladinke pripelpe šopek planinskega cvetja s slovensko trobojnico, gorjanska godba na pihala pa je vabila ob partizanskih koračnicah na zbirališče. V lahmem poletnem vetru so se povijale s starih kmečkih domačij trobojnice in partijske zastave. Govori, recitacije, pesmi posvečene jubileju partije, dnevu vstaje in junakoma Ažmanu in Zupanu, so za trenutek združili misli nekdanjih borcev, aktivistov, mladine in vseh, ki so se tega lepega jutra zbrali sredi idilične vasi, v globoko spoštovanje časa in ljudi, komur je bila slovesnost namenjena. Stiski rok, obujanje spominov, prijetno razpoloženje, prapori in stokrat ponovljena želja za uresničitev idej partije, našega boja, in trpek občutek neostvarjenim ciljem, se je nadaljevalo še pozno popoldne. Pod večer so ostale spet samo še zastave in zadoščenje prirediteljev, da je bilo lepo.

Na predvečer praznika, 21. julija, je bilo posebno slovesno na Bledu, kjer so že ves tedaj praznovali svoj krajevni praznik. Temno noč so razparali žareči utrinki raket, ki so se v tisočih raz-

ZDRUŽENJE SOFERJEV IN AVTOMEHANIČEV IZ IVANČNE GORICE JE 21. JULIJA SLAVILO SVOJ PRAZNIK. SVEČANOST JE BILA ZDRUŽENA S SPOMINOM NA USTANOVITEV SOFERSKE ENOTE V ŽUŽEMBERKU (13. JULIJA 1942), KI SE JE POSEBNO IZKAZALA V BITKAH OKOLI MULJAVE.

(Foto in tekst: Š. OBLAK)

nobarvniških iskrah razkošno razbohotile nad jezerom. Mnoštvo lampionov, okrašenih čolnov spremljanih z zvoki godbe na temni gladini in še več občudujočih ljudi, domačinov in tujcev je praznovalo. Žal le malokateri je vedel kaj. Tisti pa, ki so se spominjali 17. in 22. julija 1941. ali vsaj vedeli, da se imajo lepoti tega večera zahvaliti prav žrtvam, ki jih nihče ne omenja, so bili polni tesnobe.

Povsod so visele zastave v čast uporu...svobodi, pesem pa se je zgubila v vrvežu in še ta ni bila partizanska. Človek pa je stopil na Luno. Bili smo tako visoko in nizko hkrati.

J. R.

Urejanje stanovanjske problematike udeležencev NOV v Velenju

V Velenju računajo, da bodo lahko v prihodnjih letih v glavnem kolikor toliko zadovoljivo rešili stanovanjsko problematiko udeležencev NOV. To jim bodo omogočila sredstva, ki se zbirajo na podlagi zakona o prispevku za graditev stanovanj za udeležence NOV, čeprav verjetno samo ta sredstva ne bodo zadosti za ureditev celotne problematike.

Slovenska skupščina je aprila letos sprejela odlok o načinu in pogojih za uporabo sredstev, zbranih s prispevkom za graditev stanovanj za udeležence NOV. Občina Velenje bo prejela iz teh sredstev okrog 1.500.000 dinarjev, to je nekoliko manj, kot bodo vsega denarja vplačale delovne organizacije v ustrezni republiški sklad.

Med popisom konec lanskega leta je bilo ugotovljeno, da bi morali v občini Velenje kupiti za rešitev stanovanjske problematike udeležencev NOV 17 družinskih stanovanj oz. garsonjer, preostali

denar pa nameniti kot posojila za adaptacijo in dograditev stanovanjskih hiš udeležencev NOV, zlasti v okolici.

Da bi se čimprej lotili reševanja stanovanjske problematike borcev, je skupščina občine Velenje na zadnji seji že sprejela odlok o merilih za uporabo sredstev za graditev stanovanj za udeležence NOV. Določeno je, da bodo s tem denarjem (skupaj ga bo okrog 1.500.000 din) reševali stanovanjske probleme udeležencev NOV, ki imajo priznano dvojno dobo, vdov padlih ali po vojni umrlih udeležencev NOV ter za pridobitno delo nesposobnih otrok padlih ali po vojni umrlih udeležencev NOV. Denarja ne bo mogoče nameniti za reševanje stanovanjske problematike tistih udeležencev NOV, ki jim je bilo stanovanjsko vprašanje že rešeno bodisi z dodelitvijo ustreznega stanovanja ali z dodelitvijo posojila za zidanje stanovanjske hiše ali za preureditev le-te. Izjemoma bo mogoče dodeliti posojila za gradnjo ali nakup stanovanja tistim udeležencem NOV, ki imajo stanovanje v družbeni lastnini, vendar pod pogojem, če se bo stanodajalec zavezal, da bo dal izpraznjeno stanovanje na voljo za rešitev stanovanjske problematike tistih, ki so bili ugotovljeni ob zadnjem popisu.

Posojila bo mogoče dodeliti za dobo največ 30 let, obrestna mera pa bo znašala najmanj 1 %. Sredstva za reševanje stanovanjske problematike udeležencev NOV bo upravljala posebna komisija, ki jo je na predlog občinskega odbora ZZZB NOV imenovala občinska občinska skupščina. Za predsednika komisije je bil imenovan Franjo Lesnik, dipl. pravnik.

Komisija bo dodeljevala pojasnila oz. zagotovila sredstva za nakup stanovanj tistim, ki so bili popisani lansko leto. Preostali denar bo razdelila v obliki posojil za dograditev ali adaptacijo hiš oz. stanovanj udeležencem NOV. Razpis posojil bo morala komisija javno razglasiti.

Bivši borec Gradnikove brigade in rezervni kapetan I. klase Alfonz Perat odkriva spominsko ploščo na Stolu nad Kobariдом. Odkritje plošče, ki spominja na zmagovite boje Gradnikove brigade, je bilo na dan borca.

Ob tabornem ognju

Misli ob odkritju spomenika na dan vstaje

Nevzdržna sebičnost in mlačnost

»Od skupnega partizanskega kotla do danes so nastale očitne razlike med ljudmi, med borci... izbojevana je svoboda, enakost med posamezniki pa je odvisna od njihovega dela in deleža ter prispevka družbi.« je dejal podpredsednik izvršnega sveta Slovenije Vinko Hafner v govoru ob odkritju spomenika narodnemu heroju Ivi Slabcu-Joklu in trinajstim padlim tovarišem v Pševem nad Kranjem. Ko je omenil lik padlega junaka je osredotočil svoje misli predvsem na današnje razmere. »Občutili je vse preveč mlačnosti in sebičnosti med ljudmi in celo med borci« je med drugim dejal. »Vsakdo bi se moral vprašati, kaj družba zmore, zakaj smo se pravzaprav bojevali in kako posamezniki žive in delajo. Splošna mrzlica po osebnem blagostanju pa je v mnogočem izmaličila osebnost prizadevanja in zavest, da cilji nekdanjega boja in današnjih naporov še niso doseženi in da je še vedno potrebno — kot pred petindvajsetimi leti — da je vsak član naše skupnosti vztrajen, zaveden in delaven v vsem družbenem dogajanju!«

Misli tovariša Vinka Hafnerja so po sklenjeni pri-

reditvi ob dnevu vstaje na Pševem pri Kranju vzbudile mnoge komentarje in mnoga razmišljanja.

Odhajajoči so predvsem poudarjali, da je danes še kako potrebno in nujno opozarjati posameznike, da zgolj sodelovanje v narodnoosvobodilnem boju še ne sme pomeniti privilegija in osebnega blagostanja, če se za cilje, za katere so se bojevali, ne zavzamejo tudi na svojem delovnem mestu, v samoupravnem mehanizmu in družbeno-političnih organizacijah!

KAREL MAKUC

Četrty julij v Piranu

Praznovanje, da malo takih

Praznovanje dneva borca v Piranu se je pričelo z improviziranim napadom partizanskega odreda, ki naj bi simbolično ponazoril osvoboditev Pirana pred več kot petindvajsetimi leti. Odred je pozdravila delegacija predstavnikov oblasti in drugih družbenopolitičnih organizacij, raport je sprejela predsednica skupščine občine Piran Jolanda Kos. Kulturno-zabavni program, ki ga je povezoval duhovit napovedovalec in humorist iz Izole, so popestrili odlični godci, pevci, recitatorji in

srečolov. Ob partizanski pesmi, prijetnem kramljanju in seveda partizanskem golažu pa se je odvijal neuradni del srečanja bivših borcev, aktivistov in drugih, ki so se v velikem številu zbrali na športnih igriščih in pod starimi drevesi vrh Pirana.

Bilo je to praznovanje četrtega julija, da malo takih!

Čeprav vojaški del programa ni bil na zavidanja vredni stopnji, pa je bil kulturno-zabavni program za ta kraj, te okoliščine in vroče dni res pohvalno pripravljen. Prireditelji so pokazali razumevanje zlasti za mlada talenta, harmonikarja Otavija Brajka in pevko Darinko Eller, da o odličnem Bordonovem ansamblu izza meje ne govorimo posebej. Piranska organizacija ZZZB je tako omogočila mladim izvajalcem, da so nastopili pred številnim in raznolikim občinstvom in s tem odigrala tudi svojevrstno mentorsko vlogo. Posebej gre pohvaliti prisotnost številnih predstavnikov družbenopolitičnih organizacij, predvsem sodelovanje predsednice občinske skupščine Piran tovarišice Jolande Kos. Čutili je bilo, da to ni prvo tovrstno sodelovanje in da je to v Piranu že ustaljena praksa. Morda bi veljalo razmisliti le še o tem, da bi k vojaško-športnemu delu tovrstnih praznov v bodoče pritegnili še več športnikov in mladine!

Ob koncu še zanimiv podatek: za to res skrbno in dobro pripravljeno proslavo so imeli prireditelji na voljo le 1500 novih dinarjev!

IVAN JAN

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Zedinjenje delavskih strank Slovenije

(Iz zapiskov Franceta Slokana „Srp in kladivo“)

Ustanovni zbor »delavske socialistične stranke za Slovenijo« je bil v Ljubljani 11. aprila 1920. To je bila prva slovenska politična komunistična organizacija na Slovenskem. Zborovali so v hotelu Tivoli, v tako imenovani švicariji, kjer so imeli prejšnje svoje zbornice tudi socialdemokrati. Zbralo se je 54 odposlancev, ki so zastopali 12.000 (!) članov iz 20 organizacij, kakor je mogoče razbrati iz letaka »Železničarjem in ostali slovenski javnosti«. Zastopane so bile organizacije v Trbovljah, Zagorju, Hrastniku, na Jesenicah in Javorniku, v Zirovnici, Trzinu, Kranju, Kamniku, Kočevju, Zidanem mostu, na Pragerskem itd. Očitno je bilo med temi organizacijami precej železničarskih, rudarskih in kovinskih. Ne moremo pa tudi spregledati, da je ustanavljalo stranko tako številno članstvo vse-kakor zlasti zaradi tega, ker je bilo delavstvo levo usmerjeno že dolgo, ko so socialdemokratski politiki »prodajali delavstvo zdaj eni, zdaj drugi kapitalistični vladam«, kakor je rečeno v lepaku, ki je napovedoval ustanovitev samostojne komunistične stranke v Ljubljani.

Organizacijsko gibanje ljubljanske organizacije za zedinjenje je nedvomno imelo podporo SDSJ (k). To vidimo tudi iz tega, da je izvršni odbor centralnega sveta komunistične partije poslal na ustanovni občni zbor v Ljubljano svojega zastopnika Filipa Filipovića. Prav tako je bil zastopan centralni delavski sindikalni svet, tj. enotna levičarska sindikalna organizacija za vso državo. Nadalje so bili zastopani hrvaški komunisti, društvo slovenskih študentov komunistov in komunistično žensko iz Srbije. Niti zastopstvo slovenskih socialdemokratov ni manjkalo, vendar pa dr. Dragotin Lončar iz Ljubljane in prof. Ivan Fava verjetno nista bila uradno določena zastopnika, marveč predvsem gosta, opazovalca.

Omeniti je treba še eno značilnost, da je namreč zbor vodil ugledni starosta delavskega gibanja v Ljubljani, železničar Josip Petrič, ki je že leta 1896 užival tak ugled med ljubljanskim delavstvom, da je začel tedaj ustanovni občni zbor socialdemokratske stranke v Ljubljani. Nadalje je treba opozoriti, da so za podpredsednika izvolili Tomčko Čečev, znano komunistično delavko, ki njeno ime srečujemo pogosto v zgodovini našega delavskega gibanja v desetletjih pred drugo svetovno vojno. Pozna pa jo tudi mlajši rod iz večkrat objavljene fotografije, ki so z njo zverski okupatorji »novekovečili« ustrelitev talcev v Celju.

Na dnevnem redu ustanovnega zbora so bile naslednje zadeve: razkol v slovenski socialdemokratski stranki in ustanovitev nove stranke zedinjenja; zedinjenje; volitve in razno. — Podatki o tem zboru so znani iz poročila v »Novi istini«, zagrebškem komunističnem glasilu.

Na zboru je govoril tudi Filip Filipović. Začrtal je programske smernice stranke in navdušil zborovalce za načela III. internacionale. Dragotin Gustinčič in dr. M. Lemež sta predlagala dve resoluciji. S prvo je zbor pozdravil oktobrsko revolucijo in se izrekel za njene velike smotre. Z drugo resolucijo pa so se zavzeli za pomoč poljskemu proletariatu, ki je tedaj preživel usodne čase. Dr. Lemež je tudi govoril o zgodovini slovenskega delavskega gibanja ter o socialni demokraciji, ki je bila pri nas pod močnim vplivom nemške, avstrijske socialne demokracije. Vpliv Dunaja se je tedaj kazal zelo močno. Stranko so vodili malo-meščani. Kam je privedla njihova politika, so delovni ljudje tedaj najboljše čutili na svoji koži spričo splošnega poslabšanja življenjskih razmer. Govornik je končno poudaril: »Danes se vračamo na naše stari stališče, ko je bil zbran svet slovenskega proletariata, ki se

zdržuje s sodrugi iz Srbije in s Hrvaškega; to je stališče neizprosne razredne boje. V tem znamenju naj se razvija naš boj nadalje pod praporom III. internacionale!«

Zedinjenje je utemeljeval Josip Petrič in predlagal resolucijo, ki je v nji rečeno:

»Zbor stranke sodi, da je zedinjenje s socialistično stranko Jugoslavije (komunistov) nujno potrebno, da se okrepi borbena moč proletariata. Zato razglasa, da se šteje od danes nadalje za sestavni del te stranke na temelju resolucije in sklepov velikonočnega kongresa lani v Beogradu.«

Resolucijo so potrdili z ognjevitim navdušenjem ter vzklikli: Končno smo obračunali z izdajalci! Zedinjeni smo!

Potem sta bili na dnevnem redu še dve krajši poročili o ženskem gibanju in delavskem tisku.

Kaj pa so storili socialdemokrati, to je desno krilo in sredinci spričo tega upora revolucionarnega delavstva? Nedvomno so si najbolj želeli, da bi mogli ustanovni zbor komunistične stranke preprečiti. Morda so mislili, da bodo to dosegli vsaj delno, tako da se v Ljubljani ne ob moglo zbrati dovolj delegatov, če bodo prav iste dne, to je 11. aprila, tudi sami sklicali izredni kongres jugoslovanske socialne demokratske stranke. Dejansko so sklicali kongres v Mariboru — v Ljubljani jim ga očitno ni kazalo sklicevati. Opreli so se hoteli na organizacije, o katerih so mislili, da so še najmanj »okužene« in zlasti brez razumevanja za sodelovanje z jugom, s Srbi in Hrvati. Na Stajerskem in Koroškem so bile namreč socialdemokratske organizacije še do septembra 1918 organizacijsko povezane v avstrijski, nemški socialdemokratski stranki, ne pa v slovenski, »jugoslovanski«, ne glede na to, da so bili mnogi člani, če že ne vsi, Slovenci. Vsekakor je bilo precej nemškutarjev ali nemštvu naklonjenih članov, predvsem pa so to bili socialdemokrati avstrijskega kova, desničarsko usmerjeni.

Tako je vodstvo socialdemokratske stranke — ministerialisti — skušalo te organizacije strniti v svojo vojsko proti levičarjem. Toda računi so bili očitno napačni. Tudi organizacije na severu niso bile več popolnoma zanesljive. Ni jih bilo mogoče več odvrniti od levih teženj. Tako so morali hočeš-nočeš tudi na tem izrednem kongresu razpravljati o zedinjenju delavskih strank. Ministerialci niso mogli vztrajati dovolj odločno, da bi se popolnoma ne onemogočili. Umaknili so se spričo zahtev, naj poseben odbor pripravi zedinjenje z levo usmerjenimi socialisti. Sklicatelji izrednega kongresa, desno krilo, pač niso mogli pričakovati, da se bo kongres sprevrgel tako, kakor so najmanj pričakovali. Sklepi tega kongresa so namreč celo pozdravili resolucijo zedinjevalnega kongresa v Beogradu.

Tako so istega dne tako na ustanovnem zboru v Ljubljani kakor na socialdemokratskem kongresu Mariboru pozdravili resolucijo, ki dejansko vsebuje revolucionarni program komunistične partije v Jugoslaviji. Razloček med ljubljanskimi in mariborskimi sklepi je bil le v tem, da je ljubljanska stranka bila že s samim ustanovnim zborom zedinjena s SDSJ (k), medtem ko bi naj združitev socialdemokratske stranke po mariborskem sklepu opravila posebna komisija 20 članov v Beogradu. Ljubljanski komunisti so takoj po končanem ustanovnem zboru odpotovali v Maribor, da bi Stajercem prihranili potovanja v Beograd in jih povabili v Ljubljano, kjer bi lahko opravili vse formalnosti za združitev. Dejansko so se v Ljubljani že čez dva dni, 13. aprila, zbrali delegati ljubljanskih in mariborskih organizacij na dogovor o združitvi. Sporazum je bil sklen-

jen. Značilno pa je, da ga ni razglasil »Naprejš«, socialdemokratsko glasilo. Priobčila ga je v hrvaščini zagrebška »Nova istina«, medtem ko v slovenščini v celoti ni izšel nikdar v nobenem slovenskem listu. Sporazum se glasi (v prevodu):

»Zbor pooblaščenec, ki sta jih izvolila kongresa bivše socialdemokratske stranke v Ljubljani in Mariboru, je po razpravljanju o možnostih zedinjenja sklenil:

Bivša socialdemokratska stranka za Slovenijo neha v celoti obstajati. Oba njena dela sprejemata popolnoma in brez pridržkov status, načela in taktiko socialistične delavske stranke Jugoslavije (komunistov), kakor tudi vse obvezne sklepe, ki so bili sprejeti na beograjskem kongresu in po njem. Pridružujemo se brez vsakih pogojev, načelnih ali taktičnih, socialistični delavski stranki Jugoslavije (komunistov), da dokažemo enotnost; svoj pristop bomo uradno sporočili centralnemu vodstvu v Beogradu (centralni izvršni odbor SDSJ (k)).«

Obširneje so o sklepu poročale beograjske »Radničke novine« in priobčile še nekatere dopolnilne določbe sporazuma, med drugim: novo vodstvo stranke zamenja staro, in sicer mora uživati zaupanje množic; vodilo bo naloge stranke do kongresa v Vukovaru; glasilo stranke se ne bo več imenovalo »Naprejš«, marveč »Rdeči prapor«, s podnaslovom: »Glasilo SDSJ (k) za Slovenijo«; v sindikalnih organizacijah morajo biti odgovorna mesta v rokah ljudi, ki jim delavske množice zaupajo.

Sporazum so podpisali v imenu ljubljanskih komunistov Josip Petrič, Viktor Koleča, Marcel Žorga, Ivan Kitek in Albert Hlebec, kot pooblaščenca mariborskega kongresa pa: dr. Milan Korun, Filip Uratnik, Viktor Eržen, Jože Nah-tigal in N. Udovič.

Desničarji pa so nadalje ravnali,

kakor da sploh ni bilo nobenega sklepa in kakor da jim volja delavstva sploh ni nič mar. Kakor rečeno je »Naprejš« kratkoma zamočal sporazum o zedinjenju in sklep, da preneha delovati socialdemokratska stranka. Pozneje, po divjanju oblastnikov nad delavstvom ob veliki železničarski stavki v Ljubljani, ko so komuniste začeli preganjati, kakor da so naj-

večji hudodelci, so bile najugodnejše razmere, da so »ministerialci« spet prilezli na dan. Tako se je 30. aprila 1920 v Ljubljani sestalo »začasno načelstvo JDS« (jugoslovanske socialno demokratske stranke), ki je njeno sestavo priobčil »Naprejš«: Udovič, Uratnik, Korun kot člani in Svetek, ter Skorpik kot namestnika iz Maribora.

Zlata poroka Katarine in Jožeta Smrekarja

Druga avgusta bosta v Celju praznovala zlato poroko Katarina in Jože Smrekar. Jože se je rodil v Stični na Dolenjskem, Katarina pa v kraški vasi Lipa. Njuno življenje je bilo trdo, saj je majhna plača pri železnici, kjer se je Jože zaposlil po prvi svetovni vojni, komaj zadoščala za petčlansko družino.

Katarina in Jože Smrekar sta dobro znana mnogim ljubljanskim aktivistom in ilegalcem Osvobodilne fronte. Do leta 1944, ko sta bila internirana v Nemčijo, sta v svojem stanovanju na Resljevi cesti v Ljubljani nudila zavetje mnogim partizanskim ranjencem, tehnikam OF... Tudi sama sta bila aktivno vključena v revolucionarno delo že od leta 1944. Katarina je skrbela za ilegalce, Jože pa je kot železničar prevažal partizansko pošto in ilegalce iz Ljubljane v Novo mesto in obratno. Po osvoboditvi sta se vrnila v Ljubljano, kjer sta se sešla s hčerkama; sedaj pa živita v Celju kot upokojenca.

K jubileju jima iskreno čestitam in želim obema še mnogo srečnih in zadovoljnih dni.

PEPCA BERČON-PODOBNIK

Fotografija z vprašanjem

K fotografiji, objavljeni v 28. številki »TV-15«, smo dobili naslednji pojasnili: Tovariš Rafael Grapulin iz Nove Gorice (Vojkova 79) piše, da je avtor fotografije tovariš Planinc iz Črnomlja, da je bil posnetek narejen 20. avgusta 1944 pred stavbo nekdanje železniške postaje v Črnomlju in da so na sliki gojenci radiotelegrafskega tečaja oficirskega glavnega štaba Slovenije; imen tovarišev se žal ne spominja, sam pa je tretji z leve. — Tovariš Jože Maček iz Ljubljane (Martina Krpana 32) pravi, da je fotografija nastala pred kuhinjo oficirske šole glavnega štaba Slovenije, in sicer pred stanovanjsko hišo JZ v Črnomlju, kjer sta bili šola in železniška kurilnica. Udeležence petega radiotelegrafskega tečaja, ki je trajal od 20. 6. 1944 do konca septembra 1944, so slikali pri kosilu; tečajniki pa so (z desne proti levi): borec Zan, doma iz okolice Ljubljane, Franček Zagorc, rojen blizu Novega mesta, Grapulin in sedmi Jože Maček iz Ljubljane.

PROSIM ZA NATANČNEJŠE PODATKE TUDI ZA FOTOGRAFIJO, KI JO OBJAVLJAMO DANES, IN SICER: KJE JE NASTALA IN KDO SO PARTIZANI, KI SO SI VERJETNO — PO DOLGEM POHODU — PRIVOŠČILI KRAJSKI POČITEK IN JUZINO?

Pripoveduje: O. Križanovski-Igor

Piše: Mile Pavlin

Pogovor s črnogledim humoristom

Pri kapelici smo padli v zasedo, presenečenje se namreč ni posrečilo. In spet so me poslali v zasedo, kjer smo hudo prezebali. Ko je začelo goreti župnišče, sem se sklenil malo pogreti. Prav takrat je prišel mimo Dragan in se razveselil, da sem tu. Ukazal mi je, naj ostanem in čakam, kdaj bodo belogardisti jurišali ven. Tako sem moral ostati pri župnišču, kjer je pošteno pokalo. Komaj je Dragan izginil, so belogardisti že pritekli mimo. Utegnil sem samo enkrat ustreliti, pa so že izginili.

Nenadoma sem zagledal, kako se z zvonika po vrvi spuščajo trije belogardisti. Zvonik in cerkev sta že gorela. Vpili so, naj ne streljamo, že je priletela predme bomba in me oškropila po nogah. Takoj zatem so vsi trije skočili na tla. Najbolj sem bil jezen na tista tistega, ki je vrgel bombo name, zato sem tekkel za njim. Tekel je okoli cerkve in se mi skrtil pod pod. Opazil sem ga in ga začel vleči za noge. Nato sva se spoprijela za puškino cev. Tedaj sem sprožil...

Potem sem hotel nekemu mrliču sezuti čevlje, ker sem bil skoraj bos. Toda mrlič je bil živ in me je rešil Daki.

Z Gubčevu brigado sem odšel tudi na Hrvaško. Kako je bilo tam, sem že pisal.

Tam sem praznoval obletnico prihoda k partizanom. Za darilo sem dobil »zbrojevko«.

Po vrnitvi s Hrvaškega je moj pomočnik Rudeljček dobil zaradi slabega zdravja teden dni dopusta. Doma je bil iz Stare Bučke pri Škocjanu. Tam je bilo nevarno, zato so me odredili za spremstvo. Oddala sva mitraljez in odšla.

Komaj sva prišla na njegov dom in začela jesti, so že belogardisti obkolili hišo. Pobrisala sva jo skozi okno in pustila vse tam. Tekli so za nama, pokalo je.

Ostanek dopusta sva preživela pri Rudeljčkovi sorodnici na Raki. Njen mož je bil belogardist in ni za nju nič vedel. Zenska naju je pitala z dobrotami, ležala sva v seniku in skozi špranje gledala belogardiste, ki so se prehajali po dvorišču.

Le to naju je skrbelo, kaj bo, ko bova prišla v brigado brez pušk. Neke noči je šel Rudeljček domov in povedal bratu, kje sva. Naslednjega dne je brat prinesel za nama puški in ostalo opremo.

Ko nama je dopust potekel, se je Rudeljček šel posloviti od domačih. Hiša je bila blizu meje, zato je predlagal, da bi šla pogledat Nemce. Videla sva stražarja, ki se je sprehajal onkraj žičnih ovir. Ni streljal na naju, midva sva mu kazala osle in kričala »smrt fašizmu«. Čez mejo ni mogel niti smel, pač pa je telefoniral belogardistom, ki so kmalu pridrveli in naju začeli iskati.

Zatekla sva se v Zapadno-dolenjski odred, kjer sva do konca aprila 1943 preživljala prelepe dneve. Toda naša naju je patrolja Gubčeve brigade in morala sva z njo.

Dne 25. junija 1943 smo napadli Predgrad pri Kolpi. Spet sem bil mitraljezec. Ko smo zasedali položaje, sem otipal nekakšno hišo. Toda to ni bila hiša, ampak bunker. Ko so začeli streljati iz njega, sem jo komaj odnesel.

Tudi Žužemberk sem napadal. Ko smo vdrli v vas, sem skozi okno opazil krojaško delavnico, ki je delala za belogardiste. Šel sem iskat brigadnega intendanta Čampo. Ko je prihitel, sem si seveda kot najditelj pridržal pravico, da se prvi preoblečem. Popolnoma sem se prelevil v belogardista, celo baretko sem si posadil na glavo in se pogledal v ogledalu. Ko je padla na streho mina, sem stekel ven. Tedaj pa so naši začeli streljati name in komaj sem se rešil.

Kmalu zatem smo napadali Belo cerkev. Tedaj sem bil že polit-delegat. Med napadom sem se pokril in zadremal, čeprav je pokalo kot za stavo. Ko sem se proti jutru zdrnil, ni bilo naših nikjer več. Ležal sem pod šotorko in ko sem se odkril, sem ugotovil, da ležim med belogardističnimi ranjenci in mrliči. Komaj komaj sem jo odnesel, spet so vpili za menoj in spet je pokalo.

Omeniti moram še zadnji boj, ki sem ga doživel v Gubčevi brigadi. To je bilo med napadom naših brigad na Novo mesto novembra 1943. Ko smo bili v neki hiši, sem sušil v peči razmočene čevlje. Vnela so se drva, nato so se prišli tudi čevlji. Tako sem bil na pragu zime bos. Kaj naj počnem tak? Za prvo silo sem si sposodil čevlje od nekega borca, obenem pa sem začel kovati načrte, kako naj bi dobil nove. Kako drugače, kot da jih zaplenim?

Odšel sem proti mestu in naletel na samotno hišo. Notri je gorela luč. Potrkal sem, notri sem zaslišal sumljiv ropot in šušljanje. Čeprav sam, sem s strogim glasom ukazal: »Fantje, obkolite hišo!« Vsa prestrašena mi je gospodinja odprla vrata. Ko sem začel preiskovati notranjost, sem za omaro zagledal domobranskega oficirja v spodnjem perilu. Razumljivo je, da sem najprej iz sobe pobral njegove škornje in obleko. Ko sem se vrnil, sem vse razen škornjev razdal tovarišem.

Nato sem odšel v glavni štab; kako sem se bojeval tam, pa sem že povedal.

Seveda vseh bojov nisem omenil. Omenil sem samo glavne in tiste katerih sem doživel kaj lepega. Vse do zadnjega bom morda kdaj posebej opisal, vsem zgodovinarjem navkljub, s smešne plati seveda.

Se nekaj bi omenil. Gorenjski, štajerski in marsikdaj tudi primorski partizani so doživljali partizanstvo precej drugače kot mi na Dolenjskem. Naj mi ti tovariši ne zamerijo, če se mi je godilo bolje kot njim.

Ali še ka sodeluješ pri razvijanju in obujanju partizanskih tradicij? Se ti ne zdi, da je teh tradicij vedno manj?

Na vseh mitingih in nastopih pred šolsko mladino zelo rad pojem partizanske pesmi in igram stare igrice. Pri tem se spominjam starega bojnega in kulturniškega tovariša Saša. Pogosto si mislim, da bi le-ta zaslužil spominsko ploščo, saj je s svojim humorjem dal naši vojski več kot mnogi drugi s političnimi urami.

Velikokrat naletim pri iskanju prostora za mitinge in nastope na velike težave. Dvorane so največkrat zasedene za beat glasbo, koncerte itd. Zato je za partizansko pesem največkrat prostor:

»Tam na Pugled gori...«

Ob valorizaciji dinarja je »kovač« postal 28. para. Zato borci, med katerimi nas je dosti upokojujencev radi prepevamo:

»Kovači smo in naša sila...«

Mnogi imamo otroke, ki hodijo v šolo, zato čutimo z učitelji, ko se ubadajo z denarnimi težavami. Ko slišimo, kako je šla delegacija iz kake šole na občino zahtevati zvišanje osebnih dohodkov ali prositi za denar za šolo, zapojemo staro partizansko:

»Nutri gremo v napad...«

Občine tudi nimajo denarja za revne občane, ki dobivajo kaj skromne podpore. Zato radi pojemo, ko se spominjamo teh revežev, tisto partizansko:

»Na oknu glej obrazek blede...«

Borci, invalidi, interniranci in drugi zdaj le poredko vidijo razna zdravilišča znotraj. In ko se spominjam zdravilišča »Stane Žagar« v Bohinju, kjer borcev skoraj ni več, zapojem tisto:

»Počiva jezero v tihoti...«

(NADALJEVANJE)

Pisma uredništvu

Pripomba uredništva: Ta odgovor objavljamo na zahtevo Kermavnerjevega pravnega zastopnika dr. Stanislava Mohoriča v smislu določil čl. 34, 35 in 36 zakona o tisku.

KDO JE PORUSIL BOROVNISKI MOST?

V članku pod naslovom »Kdo je porušil borovniški most«, ki je izšel v časopisu TV — 15 dne 21. maja 1969 v 20. številki, leto VII, na strani 4, razglablja pisec članka Ivo Pirkovič o tem, kako je bil porušen Stampetov most in končno ugotovi, da je borovniški viadukt porušil komandir tretje pionirske čete dravske divizijske oblasti rezervni kapetan Pius Žužek iz Gor. Gradišča pri Sentjernej.

Nadalje se navaja v tem članku, da naj bi jaz ovadil Piusa Žužka pozeje gestapu in da je bilo prvo vprašanje pri zaslišanju v zloglasnem taborišču, zakaj je Žužek porušil borovniški viadukt. Ta trditev, da naj bi jaz ovadil Žužka gestapu, je popolnoma neresnična in nima prav nobene dejanske osnove. Pius Žužek je bil sicer res v službi pri tehničnem oddelku banske uprave, kjer sem bil v službi tudi jaz, toda z Žužkom sva imela prav malo stikov, tako da se ga komaj spominjam. Ker sem bil jaz zadnje mesece pred drugo svetovno vojno skoraj stalno na obožnih vajah in se je moja četa nahajala 11. aprila 1941 v Mokronogu, sem za dogodke v Borovnici in za to, kdo je porušil borovniški most, zvedeli šele sedaj iz časopisa TV—15, št. 20 od 21. 5. 1969. Zato je popolna neresnica, da naj bi jaz ovadil Žužka gestapu.

Sicer pa isti članek v istem odstavku trdi, da so Nemci aretirali in poslali v Dachau Žužka, ki se ni hotel odzvati domobranski mobilizaciji, v prejšnjem odstavku pa navaja isti članek, da je že v maju 1941 neki italijanski častnik povedal Žužku, da bo, če se Jugoslavija kdaj vrne, za svoje dejanje, t. j. za porušenje borovniškega mostu, gotovo odlikovan in da so Italijani vedeli za njegovo skrivnost. Jaz pa nisem imel z gestapom nobenega opravka, razen, da me je konec leta 1944 gestapo aretirala zaradi slovenske legije in me je imela zaprtega do konca druge svetovne vojne ter so me v zaporih mučili, ker nisem hotel ničesar povedati. Zato je popolna neresnica, da naj bi jaz kot klerikalni voditelj (kar nikdar nisem bil) pošiljal rojake v uničevalna taborišča. Naj pisec članka navede le nekaj oseb, ki naj bi jih jaz poslal v uničevalna taborišča. Tega ne more navesti, ker nisem nikogar poslal v uničevalna taborišča, pač pa sem bil pred koncem druge svetovne vojne sam 6 mesecev zaprt in mučen od ge-

stapa.

Prav tako ni resnična navedba v tem članku, da naj bi jaz ob koncu vojne pobegnil z Nemci. Potoval sem namreč s svojo skupino, ki je imela prav zaradi Nemcev, ki so hoteli biti povsod prvi, velike neprimlikke. Popolnoma neresnična je tudi trditev v članku, da naj bi se jaz po naključju srečal s kapetanom Žužkom v Celovcu in da naj bi me Žužek pogladil v beg skozi mestne ulice, da se je promet ustavljal. To ni res, opozarjam pa tudi, da je trditev sama na sebi neverjetna, saj je bilo ob koncu vojne natrpano polno angleških vojakov in vojaških patrolj v Celovcu in bi me vsak Anglež ustavil, če bi bežal po ulicah. Članek tudi pravi, da sem jaz — »izdajalski kujona« prišel iz vojne sit, spočit in urnejši od izčrpanega interniranca. Toda jaz nisem prišel iz vojne sit in spočit ter uren, saj sem bil pred koncem vojne 6 mesecev v gestapovskih zaporih, kjer sem trpel lakoto in mučenje, nato pa sem bil kot begunec na vetrinjskem polju in v begunskih koncentracijskih taboriščih, kjer glede hrane ni bilo nič boljše kakor v zaporih.

IVO KERMAVNER

NE TAKO, GOSPOD KERMAVNER!

Kermavnerjev tiskovni »popravek« moram v celoti odkloniti.

1. Odveč je Kermavnerjevo dokazovanje, da ni on Nemcem ovadil kapetana Piusa Žužka zaradi rušenja borovniškega mostu, ker mu nisem kaj takega nikoli očit. Nasprotno, sam sem navedel svoje drugačno mišljenje.

2. G. Ivo Kermavner zanika moj zapis, da je ob koncu vojne bežal z Nemci. — Sam pravi, da je bil »begunec na Vetrinjskem polju«, da je »potoval s svojo skupino, ki je imela prav zaradi Nemcev, ki so hoteli biti povsod prvi, velike neprimlikke. G. Kermavner pove torej o svojem begu z Nemci precej več, kot sem zapisal jaz.

3. G. Ivo Kermavner piše, da ga kap. P. Žužek po vojni ni pogladil v beg skozi celovške mestne ulice. — V nedeljo 27. julija mi je resni in ugledni kap. Žužek dramatično Kermavnerjev beg pred njim skozi celovške ulice ponovno sam opisal. Njegova žena ga. Zofija Žužek mi je povedala, da je bila sama priča temu dogodku.

4. G. Kermavner pravi, da ni bil nikdar klerikalni voditelj. — Zgodovina slovenske NOB je zapisala, da je bil g. Ivo Kermavner komandant klerikalne zasebne vojske v Ljubljani, tako imenovane Slovenske legije

5. G. Kermavner zagotavlja, da ni imel z gestapom nobenega opravka. — Ohranjeni arhivi govorijo drugače. Komandant klerikalne Slovenske legije v Ljubljani

ni Ivo Kermavner je že sredi I. 1942 sam sprejel in zaprisegel Milana Finca za okrožnega načelnika in obveščevalca za okrožje Bežigrad, nato pa kot šefa obveščevalne službe O. S. svojega poveljstva. Tako mesto imenujemo v vojaškem jeziku »načelnik štaba«. Pod Nemci je Kermavner poslal tega zapriseženega šefa svoje obveščevalne službe v Rupnikov informativni urad, kjer je postal pomočnik šefa Kregarja in načelnik TOS (Tajne obveščevalne službe), za katero je znano, da jo je organiziral gestapo. Za Fincem je Kermavner poslal v TOS še vse svoje okrožne obveščevalce, po nekaterih cenitvah okoli 50 legistov. Poleg te službe gestapu ostaja Finca seveda še naprej član Kermavnerjevega štaba Slovenske legije. Kermavnerjeva trditev, da ni imel z gestapom nobenega opravka, torej ne služi resnici. (Iz procesa Ko 526/45 proti Milanu Fincu in tov.)

6. G. Kermavner zatrjuje, da ni pošiljal rojakov v uničevalna taborišča. — Po nekem ohranjenem dokumentu v arhivih je bila glavna naloga Kermavnerjeve O. S. »odkrivati pristaje OF«. »Odkritik« se mnogokrat iz ječ niso vrnili. Kermavnerjeva Slov. legija je dajala tudi TOSu, to je gestapu, na razpolago svoje kartoteke. Šišenske na primer je gestapu prepisoval ovaduh Alfonz Tuma, zaradi česar »je moralo jeseni 1943 toliko aktivistov osvobodilnega gibanja iz Šiške v zapora«, beremo v nekem dokumentu. Koliko teh Vaših žrtve se je vrnilo iz nacističnih uničevalnih taborišč, gospod Kermavner? (Isti vir.)

7. Informativni urad, oziroma Finca TOS, je imela jeseni 1943 nalogo, odbirati od povratnikov iz italijanskih ječ in taborišč tiste, ki so jih pošiljali nato v nacistična uničevalna taborišča ali jih umorili pri Sv. Urhu. O nalogi TOS v Ljubljani pa je Kermavnerjev pomočnik Finca svojim sodnikom sam dejal, da »je vršila tudi perlustracijo državljanov in javnih nameščencev in dajala svoje mnenje pristojnemu čimtelju«. Prav tako TOSu »perlustracija«, to je policijsko čiščenje uradov, je zajelo tudi kapetana Piusa Žužka na bivši banski upravi. Tam pa je bil v službi Finca šef Ivo Kermavner, ki se bo moral pač sprijazniti z moralno odgovornostjo za vse aretacije in internacije, ki jih je opravil njegov pomočnik, ne samo za Žužkovo. (Isti vir.)

8. Kermavnerjev pomočnik Milan Finca je bil po vojni za svoja nedela obsojen na smrt in pomiloščen. V ječi pa je organiziral med zaporniki novo zaroto, ki ga je spravila v novo smrtno obsodbo. Rešila ga je na očetovo milo prošnjo ugledna visoka osebnost s posebno prošnjo Titu.

V Ljubljani, 28. julija 1969

IVO PIRKOVIČ

S tem je za naše uredništvo ta zadeva končana.

Pravna posvetovalnica

STANOVANJSKE TEŽAVE

U.M. iz Lj. Že več kot deset let stanujete z ženo in sinom v sedanjem enosobnem podstrešnem stanovanju, ki je last zasebnega lastnika. Takrat pred več kot desetimi leti se vam je rodil otrok in z ženo nista mogla več prebiti v kletnem prostoru. Po posredovanju nekega občinskega funkcionarja in nekdanjega vojnega tovariša ste dobili sedanje stanovanje. To je bilo sicer dodeljeno neki drugi družini, ki pa se v to stanovanje ni hotela seliti. Stanovanje je bilo namreč tako slabo in zanemarjeno, da je odklanjala vselitev. Vi, ki ste bili brez stanovanja, pa ste se z zasilnimi prostori zadovoljili. Sami ste popravili okna in vrata, namestili stekla, sami ste prepletkali sobo in si nabavili železen štedilnik. Upali ste, da boste v stanovanju le začasno, dejansko pa ste v njem ostali več kot deset let. Lastnik stanovanja je bil sporazumen s tem, da se v stanovanje vselite vi, ker bi itak dobil kako drugo stranko namesto vas. Računal pa je s tem, da se boste kmalu izselili, ker vas je večkrat vprašal o tem. Stanovanje kot zasilni prostor sploh ni bilo ocenje-

no. Plačevali pa ste najemnino za katero sta se sporazumela. Odločbe nimate nobene, pogodbe niste napravili, vseskozi pa plačujete stanarino. Pred letom dni je lastnik hiše zahteval, da se iz stanovanja izselite, da bo on hišo adaptiral, dvignil za eno nadstropje in da potrebuje za to tudi podstrešje. Poročil se mu je sin in potrebuje stanovanje zanj. Vi nimate ničesar proti temu in je vse to, kar trdi lastnik res. Vendar pa vi z ženo nimate kam iti. Zaposleni ste, imate skromne dohodke, v službi pa ni možnosti, da bi dobili kako stanovanje. Dohodki so premajhni, da bi karkoli mogli sami zgraditi. Pred kratkim ste dobili od sodišča tožbo. Z njo lastnik hiše zahteva, da se izselite iz stanovanja, ker nimate za stanovanje nobene odločbe.

Morda ste pred desetimi leti nekoliko pogrešili sami, ker niste zahtevali, da vam občina izda odločbo o nakazilu, saj je to bilo v času, ko so občine tudi glede zasebnih stanovanj izdajale odločbe. Napak je tudi to, da niste sklenili stanovanjske pogodbe in da niste stanovanje točkovali. Tako je točno to, kar se navaja v tožbi, da nimate ne pogodbe, ne odloč-

be in da ste tako kot brez naslova v stanovanju. Stanovanjska pravica se namreč pridobi na podlagi pogodbe. Vendar pa to še ne pomeni, da ste v stanovanju brez pravega naslova in da lahko lastnik s tožbo zahteva vašo izselitev. Ne vemo sicer kako bo v vašem sporu odločilo sodišče. Mislimo pa, da se boste lahko uspešno sklicevali na to, da čeltno bivanje v stanovanju nadomešča tudi odločbo in pogodbo in da ste v stanovanje prišli v soglasju z lastnikom, kateremu ste vseskozi plačevali najemnino, zato vas lastnik ne more enostavno tožiti na izselitev kot nekoga, ki se je v stanovanje vselil na silo, brez odločbe ali rez pogodbe. Dejstvo je, da vi v stanovanju bivate celo vrsto let in da je bil s tem soglasen tudi lastnik, še prej pa tudi stanovanjski organ občine. Če so se zdaj razmere res spremenile in rabi lastnik stanovanje zase, to še ne pomeni, da lahko zahteva še izselitev. Tudi odpovedati vam nebi mogel, ker odpovedi razen iz krivdnih razlogov ne poznamo. Preskrbi vam lahko le drugo stanovanje in v primeru vašega nesoglasja s tožbo uveljavlja prisilno zamenjavo.

Osvobodilni boj na Filipinih

Filipinsko otočje, ki leži ob vzhodni obali Azije, je leta 1521 odkril za zahodno civilizacijo raziskovalec in pomorščak Magellan. V drugi polovici XVI. stoletja se je tam zasedla Španija in začela deželo kolonizirati. Zato je otočje dobilo »evropsko ime« po španskem kralju Filipu II. Toda l. 1762 so Filipine osvojili Angličani, l. 1796 pa so jih po mirovni pogodbi vrnili Špancem. V drugi polovici XIX. stoletja so se Filipinci začeli bojevati za svojo samostojnost. Leta 1892 je bila ustanovljena ilegalna organizacija Katipunan, štiri leta kasneje je izbruhnila splošna vstaja, naslednje leto pa so proglasili neodvisno republiko. Po porazu v vojni z ZDA se je Španija 1898 odrekla Filipinom. ZDA so do 1901, strle odpor republikancev. Leta 1934 so Filipini dobili avtonomijo; po načrtu naj bi bili v desetih letih postali popolnoma samostojni.

Decembra 1941 so Filipine napadli Japonci ter do maja 1942 strli odpor filipinske in ameriške vojske. Potem ko so otočje zasedli, se je začelo odporiško gibanje pod vodstvom KP Filipinov. Aprila 1945 so ameriške čete pregnale Japonce, partizansko bojevanje pa se je nadaljevalo, tudi potem, ko so Filipini leta 1946 dobili samostojnost pod ameriškim vplivom. Zato je bila KP leta 1948 prepovedana, v deželi so ostala ameriška vojaška oporišča. Filipini so se nato udeležili korejske vojne ter pristopili k paktu SEATO. Partizani so se reorganizirali v Narodnoosvobodilno vojsko in jih vladne čete vse do zdaj niso popolnoma zatirale.

O partizanskem bojevanju na Filipinih med II. svetovno vojno vemo zelo malo. Po nepotrjenih virih so se tam bojevali tudi trije naši rojaki, potem ko so se rešili s potopljenimi zvezniške tovarne ladje. Iskanje njihovih naslovov je bilo vse doslej brezuspešno. Razumljivo je tudi, da je desničarski režim, ki je tamkaj zavladal po II. svetovni vojni, skušal čimbolj zmanjšati vlogo odporiškega gibanja, ker so tega vodili komunisti. Prav tako pa se zdaj molči o alkoholnih gverilcev, ker bi objavljanje teh podatkov zanimalo trditve režima o podpori ljudstva. Po drugi strani so Filipini od nas zelo oddaljeni, mnogi komunisti od tam pa pod kitajskim vplivom, kar spet zavira dotok podatkov.

Nekaj več podatkov o filipinski osvobodilni vojni dajejo ameriški viri, ki pa spet kažejo dokaj splošno resnico. Po ameriških opisih bi človek sodil, da so bili glavni organizatorji partizanstva na Filipinih po kapitulaciji ameriške vojske zaostali oficirji, ki so se zatekli v džunglo, domačini pa so bili samo izvrševalci in podporniki. Nedvomno med Američani ni manjkalo pogumnih in poštenih ljudi, ki so sodelovali z domačini ne glede na rasistične predsodke ter se uveljavili zaradi svoje sposobnosti kot vojaški voditelji.

Eden izmed takih je bil Walter M. Cushing. Rojen je bil leta 1907 v El Pasu v Texasu. Kot dvajsetletnik se je javil na razpis v vojno akademijo in pri sprejemnem izpitu dosegel odlične uspehe. Zato so ga poslali v šolo za pilote. Tam se je nesmrtno zaljubil in se z izvoljenko kljub prepovedi skrivaj oženil. S tem je naredil tak prekršek, da so ga izključili iz šole in odpustili iz armade. Potem je poskušal srečo v več poklicih, leta 1933 pa je z ženo odpotoval na Filipine. Nekaj let pred njim se je bil naselil na Filipinih njegov brat in dosegel blagostanje, zato si je na enak način poskušal poiskati srečo tudi Walter. V pokrajini Abra v hribih na severozahodnem Luzonu je odkril nahajališče zlata, ki pa ni bilo posebno bogato, toda kljub temu mu je zbijalo upanje, da bo od njega lahko spodobno živel. Obogatel sicer ni, pač pa je dokaj dobro živel, čeprav je bil daleč od civilizacije in čeprav je moral trdo delati.

Kmalu po izkrcanju Japoncev je Cushing na lastno pobudo vojaško organiziral svoje rudarje in jih oborožil s svojo zbirko orožja, med katero so bile celo kremenače. Potem ko jih je poslal na položaje okoli rudnika, je odšel,

poizvedovati, kje so Japonci in kaj hočejo. Kasneje je na svojem posestvu hotel organizirati šolski center za urjenje filipinskih rekrutov, toda domače vojaške oblasti niso pokazale nobene volje za to. Nedvomno so tudi Američane šteli za okupatorje in so morda od Japoncev pričakovali malo bolj znosne razmere. Cushing se je zaradi zavlačevanja okoli začetka urjenja novincev zapletel v oster spor z dvema aktivnima oficirjema filipinske vojske. Ko se je približala japonska kolona, sta se oba vdala in zapustila svoje vojake ter takoj naznanila okupatorjem, kako se Cushing kot civilist vmešava v vojaške zadeve ter skuša organizirati odpor. Tako so Japonci našli razlog, da so Cushinga proglasili za pripadnika nerednih čet, ki jih ni ščitila ženevska konvencija, če so jih zajeli. Kaj kmalu so ga postavili izven zakona in razpisali na njegovo glavo nagrado.

Toda Cushing ni čakal, kdaj ga bodo ujeli. Večina filipinskih rezervistov je pometala orožje proč in ser razšla, nekaj pa jih je Cushing pregovoril, da so odšli z njim. Pobrali so tudi precej orožja. Nekje so našli na kakih 30 Američanov, ki so se raztrgani in sestradani klatili po gozdovih, da jih ne bi ujeli Japonci. Znano je bilo, da Japonci grdo ravnaajo z vojnimi ujetniki, zato so se tudi ti Američani pridružili Cushingu. Tako je imel okoli svojega rudnika kakih 200 dokaj dobro oboroženih ljudi.

V začetku se je ukvarjal z obveščevalno službo za ameriško vojsko. Zaradi uspehov so mu ponudili čin kapetana, toda moral bi osebno v Manilo, da bi tam sprejel dolžnost. S tem se ni strinjal in je čim odklonil ter sklenil, da se bo bojeval na lastno pest kakor bo vedel in znal.

Medtem so Japonci že zvedeli za njegov rudnik in za oboroženo skupino, ki se je tam zadrževala. Poslali so proti rudniku močnejšo enoto, Cushing s svojimi pa se je umaknil v hribe. Njegovi vojaki so začeli postavljati manjše zasede, nato pa je s svojimi uničil v Candonu japonske kolono, ki je štela trideset vozil in je prevažala gorivo in strelivo na bojišče. Niti en japonski vojak se ni rešil... Poglavitno orožje gverilcev

je bil dinamit iz Cushingovega rudnika. Po uničenju kolone so se domačini iz tega kraja razbežali po okolici, ker so se bali japonskega maščevanja.

Po tem uspehu je svojo vojsko razdelil na manjše skupine in jo poslal v širšo okolico, da bi skupine organizirale nove. Sam pa se je s šestimi možmi ukvarjal predvsem z diverzijami in sabotažami. Nekoč so zaklali stražarja pri japonskem taborišču in se splazili v taborišče. Razdivjala se je nevihta z bliskanjem in grmenjem, kar jim je omogočilo, da so minirali več barak, v katerih so spali vojaki.

Cushing je štirikrat miniral most čez globoko dolino, po katerem je držala važna cesta. Vsakič so ga zato Japonci hitro popravili. Petič je eksplozija most le nekoliko poškodovala. Japonci so ga razmeroma hitro popravili in nato posedli po njem. Tedaj pa je eksplodirala skrita mina ter pobila vojake, porušila most in pahnila v prepad poln kamion. Japonci so obupali in niso več poskušali popraviti mostu.

Drugič je blizu Tagudina iz zasede s svojimi ljudmi pobil japonske oficirje, ki so se peljali s tremi osebnimi avtomobili, med njimi tudi nekega generala. Zapele je tudi važne dokumente.

Končno je Cushing vseeno dobil kapetanski čin. Moral bi bil dobiti majorskega, pa so predlog zavrnili, češ da ni dovolj dolgo v vojski. Postal je tudi namestnik komandanta 121. pehotnega polka ameriške vojske, ki je bil ustanovljen iz filipinskih gverilcev in vojakov filipinskega izvidniškega bataljona pod poveljstvom polkovnika Johna P. Horana. Ta enota je bila tako aktivna, da so nazadnje Japonci poslali proti njej celo svojo divizijo, ki pa ni dosegla posebnih uspehov.

Dne 6. maja 1942 so ameriške čete na Filipinih dokončno kapitulirale. V pogojih za premirje je tudi vdaja 121. pehotnega polka. Njegov poveljnik John P. Horan je kot aktivni oficir moral sprejeti ukaz za vdajo, ni pa tega mogel zahtevati od Cushinga, ki je bil še vedno izven zakona. Tako se je vdal samo Horan z delom svojih ljudi; Japoncem je povedal, da je polk razpustil in poslal vojake domov, Cushing pa da je izginil neznano kam.

Zdaj je bil Cushing dejanski poveljnik 121. polka. Njegove vojake je spet v manjših skupinah poslal v razne kraje, sam pa je obiskal vrsto mest in vasi. Z domačini se je dobro razumel, ker jih je spoštoval in ker ti v njem niso gledali okupatorja, ampak ljudskega tribuna. Ukvarjal se je tudi z organiziranjem lokalne samouprave. Filipinci so mu priskrbeli tudi ponarejene dokumente, v katerih je pisalo, da je mešanec med Filipinko in Italijanom, filipinski španec ali duhovnik. Zato se je lotil celo učenja italijanščine. Na svojih potovanjih je doživel nešteto razburljivih zgodb.

Padel je 19. septembra 1942 v Joesu v pokrajini Isabella, ko je večerjal v hiši svojega prijatelja,

nekega farmarja, vsekakor kot žrtev izdaje. Ko je s tremi prijatelji stopil iz hiše, je japonska salva pokosila vse štiri. Čeprav ranjen od najmanj treh krogel, je še streljal in ubil vsaj dva sovražnika, nato pa je sam končal s svojim življenjem. Japonci so to samomorilno dejanje imenovali »bushiko«. Pri njih je veljalo za veliko junaštvo, podobno kot harakiri. Zato so pustili domačinom Cushinga dostojno pokopati na krajevem pokopališču.

Ob koncu vojne je štela partizanska vojska samo na Luzonu okoli 19.000 dobro oboroženih in izurjenih borcev. Po vojni pa je Cushinga ameriška vlada posmrtno odlikovala z mnogimi visokimi odlikovanji.

Tržič se pripravlja na veliki praznik

Tržiška občina praznuje vsako leto 5. avgusta svoj praznik — spomin na 5. avgust leta 1941, ko je padlo pod Storžičem prvih osem partizanov s tega področja Gorenjske. Letos bo praznovanje še posebej slovesno, ker bo združeno z odkritjem spomenika borcem NOV in žrtvam fašističnega nasilja.

Praznovanje se bo začelo že v soboto, 2. avgusta, z otvoritvijo nove trgovine, vzgojno-varstvene ustanove in razstave ob 50. obletnici KPJ, s promenadnim koncertom, ognjemetom in premiero ljudske igre Naša kri. V nedeljo, 3. avgusta, ob 9. uri slavnostna seja družbeno-političnega zbora v Cankarjevem domu, ob 9.30 — zbor borcev Kokrškega odreda ob 10. uri — odkritje spomenika, popoldne in zvečer pa športna in kulturna prireditve. V ponedeljek, 4. avgusta, bo občinsko prvenstvo v plavanju, naslednji dan pa bo odvoritev samopostrežne trgovine in komemoracija pri spomeniku prvih žrtv pod Storžičem.

Spomenik z impozantnim ambientom — prostorom za razstave in razne prireditve — bo stal v parku ob glavni cesti. Sam spomenik je delo akademskega kiparja Batiča, za celoten objekt in okolje pa je napravil načrte ing. arh. Ciril Oblak.

Na tem mestu je treba pohvaliti tržiške občane, ki so tri leta zbirali denarna sredstva, da so se odločili spominu svojih padlih borcev in žrtv fašističnega nasilja.

Organizatorji proslave pričakujejo veliko udeležbo, zlasti v nedeljo, na slavnosti ob odkritju spomenika. Še posebno so vabljeni vsi borci Kokrškega odreda in vsi drugi partizani — aktivisti, kurirji itd. — ki so delovali na tržiškem območju, pa tudi vsi bivši politični intereniranci, zaporniki in izgnanci, partizanske matere in vsi svoji padli.

Med pripravami na letošnjo proslavo je občinski odbor ZBZ NOV Tržič izdal brošuro z naslovom Zakaj gradimo spomenik. V njej beremo med drugim:

»Na čevdrcih pri Vetrnem se je 27. julija 1941 zbrala prva skupina partizanov na našem območju. Pr-

vih 30 borcev — tržiška četa. — Dne 1. in 2. avgusta sta se na Veliki poljani pod Storžičem sestali tržiška in kranjska četa. Iz obeh se je 4. avgusta formiral Tržiško-kranjski bataljon, bolj znan kot Storžičski. Borci so še istega dne svečano prisegli. Šestdeset mož je bilo pripravljenih na neizprosni boj... Večji del borcev se je odpravil še istega dne prek Dobrče v Drago, kjer bi se morali srečati s Cankarjevim bataljonom ter skupno z njim napasti zapore v Begunjah in osvoboditi jetnike. Ta napad ni uspel. Manjše skupine neoboroženih borcev Storžiskega bataljona je ostala v Verbičevi koči pod Storžičem. Izdajalec je pokazal sovražniku pot! Številčno močnejši sovražnik je obkolil koč: padle so prve žrtve — 8 partizanov.

Tako je 5. avgusta 1941 kri orosila planinsko cvetje pod Storžičem. Odtlej je zakrvavela narava zdaj v temnem Udinem borštu, zdaj na zelenih poljih, pod belimi Karavankami, za srednjeveškimi zidovi v Begunjah... Iz te tekočine življenja je vsrkavala moč borba, vsak dan silnejša, vsak dan bolj ogorčena...«

Seja komisije ROP

Na seji iniciativnega odbora komisije ROP, ki je bila prejšnji mesec, so sklenili, da bo delovna skupina, ki jo je imenovala komisija, pripravila vse gradivo in dokumente za kongres Zveze združen rezervnih starešin Jugoslavije. V zvezi s tem so sklenili, da bo seja iniciativnega odbora komisije ROP 16. septembra 1969. Na tej seji bodo obravnavali predlog poročila o delu ZROP od 1965 do 1969 in predlog referata o prihodnjih nalogah ter poslovnika o delu 5. kongresa Zveze združen rezervnih starešin Jugoslavije.

Na seji bodo sprejeli tudi predlog dnevnega reda za 5. kongres Zveze združen rezervnih starešin Jugoslavije in se pogovorili o drugih tehničnih vprašanjih v zvezi s kongresom.

Krajevni praznik v Hrušici

Mesec julij leta 1942 je bil za mnoge vasi na Gorenjskem mesec največjih vojnih grozot. Podatki kažejo, da so prav v tem mesecu Nemci zagrešili največ vojnih zločinov.

17. julija 1942 so Nemci obkolili vas Hrušico pri Jesenicah, ne samo vas, tudi vsako hišo so obkolili. Po temeljiti preiskavi so aretirali več ko 40 družin. Samo deset dni kasneje pa so na Belem polju pri Hrušici postrelili 46 talcev, od tega 35 fantov in moških Hrušiče.

V spomin na te grozljive dogodke praznuje Hrušica 27. julij kot svoj krajevni praznik. Tudi letos so ga svečano praznovali — pred spomenikom talcev na Belem polju in na grobišču v Begunjah.

Na Hrušici se ZBZ pripravlja, da uredi za javnost spominski muzej. Ze med vojno je neki ženski uspelo od policistov dobiti slike ustreljenih talcev na Hrušici. Ko pa so pred leti obnavljali spomenik, so pri kopanju v zemlji dobili krogle in prazne nabojke, s katerim so streljali talce. Sicer pa bi kazalo o Hrušici napisati kaj več. Znano je, da so bili na Belem polju skupno ustreljeni štiri bratje Ambrožič in še peti, njihov bratranec, dva brata Potočnik in dva brata Tepina. Pretresljiv je dokument, zakaj so ustrelili Milana Medveščaka. Pri preiskavi

so v njegovem stanovanju dobili precej novega porcelana (krožnike, kozarce itd.) ter nekaj drugega blaga. Nemci so dejali, da je bilo to verjetno pripravljeno za »bandite« (kot da bi bili partizani jedli iz krožnikov). Medveščak pa je to nakupil zato, ker se je nameraval čez deset dni poročiti. Toda namesto pred oltar so ga Nemci peljali na morišče na Belo polje in ustrelili. In to skoraj na isti dan, ko se je Medveščak nameraval poročiti. Spominski muzej bo vsekakor osvežil dogodke na tiste dni, ki jih ne smemo pozabiti.

JOZE VIDIC

Obvestilo borcem Kokrškega odreda

Odbor Kokrškega odreda in pripravljalni odbor za odkritje centralnega spomenika NOB v Tržiču, vabita vse bivše borce, aktiviste, internirance in svoje padlih na zbor Kokrškega odreda in k odkritju spomenika NOB, ki bo v okviru občinskega praznika Tržiča, dne 3. avgusta 1969.

Zbor odreda bo v nedeljo, 3. avgusta ob 9.30 uri na nogometnem igrišču v Tržiču. Nato bo skupni odhod k spomeniku, katerega odkritje bo ob 10. uri v predilniškem parku. Po odkritju spomenika bo tovariško srečanje.

Tovariši, nekdanji borci! Pridite polnoštevilno, ker ravno te dni poteka 25 let, odkar je bil ustanovljen Kokrški odred.

To obvestilo naj velja kot vabilo, ker posebnih vabil ne bomo pošiljali.

Občinski odbor
ZBZ NOV
TRŽIČ

Kulturni obzornik

Jugoslovani v Oktobru

Jugoslovani v Oktobru je naslov zbornika spominov udeležencev oktobrske revolucije in državljanske vojne v Ru-

siji (1917—1921), ki ga je izdala založba »Borec«. Obsežna knjiga spominov je razdeljena na 11 poglavij, a v njej je

priloženih 158 prispevkov avtorjev, ki so vsi v tej ali oni obliki, doživljali oktobrsko revolucijo in državljansko vojno, oziroma v njej sodelovali. Med avtorji jih je 61 s slovenskega in 96 s srbohrvatskega jezikovnega območja. Gre za Slovence, Hrvate in Srbe iz jugoslovanskih pokrajin nekdanje Avstro-Ogrske, ki so med prvo imperialistično vojno v letih 1914—1918 postali vojni ujetniki v takratni carski Rusiji in doživeli v njej revolucijo ter se opredelili na njeno stran. Nad 200.000 je bilo teh ujetnikov, a kakih 30.000 do 40.000 se jih je pridružilo sovjetom.

Prispevki zbrani v tem zborniku so sicer pisani nekateri po 40, drugi pa šele po 50 letih. Nekateri presenečajo s skoraj neverjetno natančnimi in bogatimi spomini, drugi so ohranili v spominu le skope odlomke, a tretji izpovedujejo razvoj lastnih doživljanj, kritično in dostojno, z zrelostjo mož, ki so se znašli v enem najpomembnejšem obdobju zgodovine človeštva in znajli v njem pozitivno mesto.

Z ozirom na to, da so spomini v enajstih poglavjih opredeljeni na razna obdobja in razne kraje v oktobrski revoluciji in državljanski vojni v Rusiji, nam pred očujejo ne samo doživljanje posameznikov in sodelovanje Jugoslovancev v revoluciji, marveč se med njimi prepleta rdeča nit celotnega dogajanja v letih 1917 do 1921 v takratni Rusiji.

Iz celotne vsebine 788 strani obsega-joče knjige izhaja, da je spominski zbornik izviran prispevek k naši memoarski literaturi in s tem k zgodovini-pisju. Čeprav moramo biti previdni in kritični do spominov, vstevši tudi ta zbornik, lahko v njem najdemo mnogo pristnih izpovedi, potrjenih z arhivskimi viri, ali podatki sovjetskega zgodovinskega. V tem je osnovna vrednost spominskega zbornika, ki nas skozi zorni kot udeležencev seznanja s mnogimi stranmi vsakdanjega življenja ljudskih mas, tako carske kakor tudi revolucionarne Rusije.

Peter Uzar, čevljarški delavec iz Trsta, ki se je kot vojni ujetnik v carski Rusiji udeležil revolucije v Tashentu ter je bil član boljševiške partije od oktobra 1919 po vrnitvi v domovino pa član KPJ in dolgoletni ilegalce, robijaš, partizan od leta 1941 in še zdaj aktiven graditelj socialistične Jugoslavije, je v svojih spominih napisal tudi tale stavek:

»Tudi mi, Jugoslovani, smo prispevali k utrditvi sovjetske oblasti.«

Da je ta ugotovitev resnična in upravičena, izhaja iz celotne vsebine zbornika »Jugoslovani v Oktobru«.

V. M.

»Obstajajo še dve napaki na življenjski poti; da ni-maš, kar si želiš, in da si ne želiš, kar imaš.«

Francoise Sagan,
francoska pisateljica

»Spremembe so postale v našem času tako nagle, da preteklost ni več nepogrešljiv vodnik za prihodnost. Vendar je le-ta tudi sedaj najbolj zanesljiv vodnik, ki ga imamo.«

Lyndon Johnson,
bivši predsednik ZDA

Prvi zbornik spomenikov

V okviru 50. letnice KPJ so v Kranju zbrali gradivo za izdajo Zbornika spomenikov NOV za območje te občine. Po večmesečnem delu je napisanih 130 strani besedila in pripravljeno 150 slik vseh spomenikov in obeležij.

To bo prvi zbornik te vrste pri nas. Na seji sekretariata ZZB NOV Kranj so zbrano gradivo pohvalno ocenili in poudarjali pomen take zbirke. Za vsak spomenik je kratek opis okoliščin, vzrokov in posledic ter imena žrtv določenega dogodka. S tem bo zbornik slikovita in privlačna zgodovina celotnega dogajanja in revolucionarnega gibanja na tem območju iz predvojnih, ilegalnih časov kakor tudi v narodnoosvobodilnem boju.

Težave pa so nastale zaradi sredstev. Na razpolago je le 10.000 dinarjev. Celotni stroški pa bodo verjetno narasli na 80.000 do 100.000 dinarjev. Ker želijo, da bi bila to tudi kvalitetna izdelava so se odločili, da zadržijo tiskanje, dokler ne najdejo ustreznih rešitev.

K. M.

Rado Rauber

V Trstu je nenadoma umrl profesor Rado Rauber. Znan politični in prosvetni delavec med zamejskimi Slovenci. Dolga leta je deloval kot novinar Primorskega dnevnika, bil je upravnik slovenskega gledališča v Trstu, in prav

njemu gre mnogo zaslug, da si je slovensko gledališče v Trstu izbojevalo status stalnega gledališča. Bil je tudi član izvršnega odbora slovenske kulturno-gospodarske zveze in mnogo let je deloval v tržaškem novinarskem združenju.

Rodil se je 24. februarja 1912. leta na Opčinah pri Trstu; z družino je moral po prvi vojni zapustiti Primorje. Preselili so se v Maribor, kjer je končal klasično gimnazijo, v Ljubljani pa doštudiral klasično filologijo.

Že takrat je deloval v naprednem študentskem gibanju, med drugo svetovno vojno pa se je takoj vključil v osvobodilno gibanje. Okusil je vse trpljenje zapora in nemških koncentracijskih taborišč, vendar je dočkal osvoboditev in se vrnil v Slovensko Primorje, kjer je vse svoje sposobnosti posvetil boju Slovencev za njihove nacionalne in socialne pravice.

Razumljiva je te dni vsa žalost, ki jo občutijo zamejski Slovenci in ki jo čutimo tudi pri nas ob njegovi pre-godnji smrti.

Zanimivosti

Uspeh APZ Tone Tomšič v Spittalu

Akademski pevski zbor Tone Tomšič je pred kratkim sodeloval na šestem mednarodnem tekmovanju pevskih zborov v Spittalu ob Dravi. V ostri konkurenci je APZ za dirigentom Markom Munihom zasedel v kategoriji ljudskih pesmi prvo mesto, v obveznem programu pa je bil tretji.

»Edina dežela velikih idej«

Član grške vojaške junte general Patakos, ki je hkrati tudi poveljnik policije in usmerja represalije nad nezadovoljnim prebivalstvom, se zelo rad hvali pred tujimi časniki. Na neko vprašanje, kaj meni o sedanji izolaciji Grčije, je med drugim tudi dejal, da je Grčija edina država, ki živi za velike ideje. In na vprašanje, katere so te ideje, je odgovoril, da je na prvem mestu svoboda. In kako je mogoče združiti svobodo z naglimi sodišči, se je zopet glasilo vprašanje. »Pri nas bomo svobodo z vsemi sredstvi, torej tudi z naglimi sodišči,« se je odrezal general Patakos.

Kruševac — filmski atelje

V Kruševcu so pred kratkim končali snemanje dveh filmov s tematično narodno obrambo. To sta »Ni brezizhodnih situacij« in »Vojna vojna«. Oba filma sodita v cikel filmov iz vseljudske narodne obrambe, ki jih snema vojno-zgodovinski center »Zastava-filma« iz Beograda.

Pri snemanju filma je sodelovalo več kot tisoč Kruševčanov!

Znamka z Lune

Ameriško pošto ministarstvo bo s posebno znamko proslavilo zgodovinski dogodek, ko bo prvi človek stopil na Luno. Trije vesoljci so odnesli s seboj tudi klišee za znamko, ki bo tam doživela svojo rojstno uro. Po tem klišeu bodo nato v ZDA izdelali znamko.

Procvit verskega tiska

Ekspanzijo cerkve pri nas, posebno katoliške, spremlja tudi porast naklade verskega tiska, ki doživlja v zadnjih letih pravi procvit. Tako so časnik in publikacije cerkve izhajale v letu 1961 v 250.000 primerkih, leta 1965 v 825.000 in lani v skupni nakladi 11.000.000 primerkov.

Dvajset tisoč novih frankov

Liz Taylor in Richard Burton sta bila pred kratkim v Versaillesu na banketu bivših borcev ne zgolj zato, ker sta darovala dvajset tisoč novih frankov, temveč tudi zato, ker se jima to zdi humano. Liz in Dick sta tudi povedala: »Želiva predvsem to, da bi ne bilo več vojne!«

Izšla je »Pikapolonca«

Pod skrbnim vodstvom mentorice pionirske in mladinske organizacije na Šoli Vide Lipovnik, kakor tudi vseh drugih učiteljev in vzgojiteljev, je izšla prva številka »Pikapolonca«, glasila pionirjev in mladincev posebne šole v Slovenski Bistrici. Izdaja je doživela med mlajšimi in tudi starejšimi bralci lep uspeh. Naslednja številka »Pikapolonca«, ki se uvršča med redke tovrstne izdaje, bo predvidoma izšla 29. novembra.

Prodane Churchillove slike

Dve sliki, ki ju je Winston Churchill naslikal, ko se je začel ukvarjati s slikarstvom, so na dražbi v Londonu prodali za 8.000 funtov (240.000 dinarjev). Slika »Vlačilec na Seini« iz leta 1930 je ponudila napredaj Churchillova hči Sarah, odkupil pa jo je neki zasebni zbiralec za 5.500 funtov. Druga slika »Pogled na jezero v Londonu« je nastala okrog leta 1935, prodali pa se je za 2.500 funtov.

Zbor partizanskih harmonikarjev na Pokljuki

TO JE PARTIZAN-HARMONIKAR, DELO AKADEMSKEGA KIPARJA TONETA SIGULINA, KI GA DAJE ODBOR PRESEERNOVE BRIGADE KOT PREHODNI KIP NAJBOLJŠEMU IZVAJALCU PARTIZANSKE PESMI NA ZE TRADICIONALNEM TEKMOVANJU STAREJSIH HARMONIKARJEV NA POKLJUKI. NA KRAJU, KJER JE PRED VEČ KOT PETINDVAJSETIMI LETI TIHO VABILA K BOJU, BO IZVIRNA SLOVENSKA NARODNA IN PARTIZANSKA PESEM GLASNO ODMEVALA IN SPOMINJALA... MORDA TAKO GLASNO KOT SE NIKOLI, SAJ SE JE ORGANIZATORJU TEKMOVANJA — IZOBRAŽEVALNEMU UMETNIŠKEMU DRUŠTVU GORJUŠE — PRIJAVILO VELIKO TEKMOVALCEV. POKROVITELJI LETOSNJEGA TEKMOVANJA — TOVARNA GLASBIL IN UČIL »MELODIJA« IZ MENGŠA, PODJETJE »LJUBLJANA-TRANSPORT« IN ZALOŽBA »PARTIZANSKA KNJIGA« PA SO ZA LE-TE PRIPRAVILI LEPA DARILA. GORENJSKI PARTIZANI IN VSI, KI VAM JE PRI SRCU SLOVENSKA NARODNA IN PARTIZANSKA PESEM, PRIDITE TRETJEGA AVGUSTA OB DESETI URI DOPOLDNE NA POKLJUKO!

Partizanska ljudska pesem

Elegija

O, posvečena zemlja ta,
kjer kri je napojila tla.

Umrl je zvonjenja glas,
zaman to iščeš rojstno vas.

Pod milim nebom nem pokoj.
Čuden prevzame te pokoj.

O, srkni vase slani duh
te zemlje — to ti bodi kruh.

In šum gozdov, ki vse vedo,
naj poje ti popotnico.

Kam naj se obrnejo noge
poslej — srcé naj ti pove.

MIRAN JARC

Vojaška veda in tehnika

Novi »pershing«

Projektilsko poveljstvo ameriških oboroženih sil je pred kratkim namerilo 18 milijonov dolarjev za proizvodnjo nove inatice rakete tipa »pershing 1A«. S temi raketami bodo opremlili tudi enote zahodnonemške vojske, ki so bile doslej oborožene s prvotno inatice raketnega sistema »pershing«.

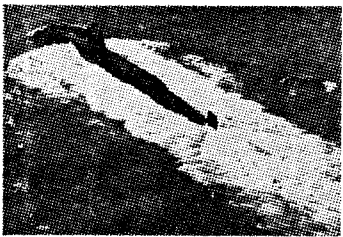
Raketa »pershing« in njen lanser sta pritrjena na vozilo s kolesi, medtem ko je bilo poprej to vozilo gosenično. Razlika je še v tem, da so poprej za prevoz kompletne rakete potrebovali dve, sedaj pa le eno samo vozilo.

Raketa »pershing 1A« ima nov baterijski kontrolni center, ki je povezan s centrom v višjem poveljstvu. Izpopolnjene so tudi postaje za programiranje poleta (inercialno vodenje) in postaje za zvezo.

Raketa »pershing 1A« je dolga 10,5 in debela 1 meter. Težka je 4.535 kg, leti pa od 185 do 740 km daleč, kar je odvisno od tega, koliko časa deluje motor prve in kdaj se aktivira motor druge stopnje.

Druga britanska »polaris« podmornica

Britanska vojna mornarica je v teh dneh dobila drugo podmornico, oboroženo z raketnimi jedrskimi izstrelki »polaris«. Prva podmornica te vrste je »Resolution«, njej pa se je pridružila še »Repulse«, ki jo vidimo na naši sliki.

Britanci se ne nameravajo zadovoljiti le z dvema podmornicama te vrste, temveč bodo še letos dobili tretjo »Repown«, v naslednjem letu pa četrto podmornico, oboroženo z jedrskimi izstrelki »Revenge«.

Satelit »Nimbus 3«

Meteorološki satelit »Nimbus 3«, ki so ga izstrelili v vesolje pred nekaj meseci, je najtežji satelit te vrste izmed vseh, kar so jih bili posilili na pot okrog Zemlje. Težak je 575 kg, okrog Zemlje pa kroži na višini 1.100 kilometrov. S pomočjo raznih naprav, ki bodo delovale šest mesecev, bo postajal na Zemlji pošiljal meteorološke podatke.

Razen podatkov, ki jih bo satelit zbiral o oblačnosti, bo meril tudi globalne atmosferske temperature, vlažnost in osredotočenost ozona, žarčenje Zemljine površine, temperature na višini 25.000 metrov itd.

Trosilec min

Britanske inženirske enote so dobile novo napravo, s katero lahko hitreje polagajo mine, kot je to bilo doslej. Gre za trosilec min, ki ga lahko pripno kar za oklopni transporter.

Trosilec ima plug, ki orje brazdo, vanjo po tekočem traku, ki sega v oklopni transporter, drse protitankovske mine, nato pa dva diska, ki ju tudi vidimo na sliki, poravnata rušo tako, da sploh ni opaziti več nobenih sledov.

Ko so trosilec min preskušali, so ugotovili, da je mogoče z njim polagati mine štiridesetkrat hitreje kot pa s dosedanjimi načini.

Britansko-francoski »Jaguar«

Poročajo, da bodo prva britansko-francoska letala »Jaguar« zagledala »luč sveta« in vključena v britansko ozioroma francosko vojno letalstvo prihodnje leto. To novo letalo, ki ga bodo lahko uporabljali v razne namene, zelo hvalijo. Trdijo, da bo nizko nad površino lahko letelo s hitrostjo 1.300, visoko v zraku pa s hitrostjo približno 2.000 kilometrov na uro. Za vzletanje in pristajanje bo potrebovalo za tretjino krajšo stezo kot katerikoli drugo letalo njegove kategorije. V dobro mu zlasti štejejo sposobnost, da se lahko dviga in pristaja na travnatih terenih. V tem primeru potrebuje približno tisoč metrov dolgo stezo.

Letalo bodo izdelovali v treh inatcih. Kot dvosedeznik ga bodo uporabljali v trenajzne namene, kot enosedeznik pa za taktično podporo enotam na tleh ozioroma — če ga bodo opremlili s kamerami in drugimi aparati — v izvidniške namene. Tretja inatca pa je pomorska in v tem primeru bo »Jaguar« baziral na letalonosilkah.

Ze lani sta se Francija in Velika Britanija sporazumeli, da bosta naročili 200 letal te vrste.

Vojaški hidrokrilci

Ameriška vojna mornarica je pred kratkim preskušala največji hidrokrilec na svetu. To je »Plainview«, ki je dolg približno 70 metrov in katerega posadka šteje 20 oficirjev in mornarjev. Med preskušnjo so ugotavljali, za kakšne namene je mogoče to ladjo uporabljati. »Plainview«, ki je iz aluminija in teži približno 300 ton, lahko plove s hitrostjo 75 kilometrov na uro.

Podmornica - gospodarica morskih globin

Podmornico kot posebne vrste vojno ladjo so prvič uporabili v grško-turški vojni leta 1912. Grška podmornica »Delfin« je izstrelila proti sovražniški ladji prvi torpedo. Odtlej do danes se podmornica obravnava kot prvovrstno bojno sredstvo na morju. Možnost univerzalne uporabe ob rezultatih, ki so jih podmornice dosegle s svojim orožjem v minulih dveh svetovnih vojnah, je uveljavila podmornico in poudarila njen pomen.

V 51. mesecih, kolikor je trajala prva svetovna vojna, so samo nemške podmornice potopile 5.861 trgovskih ladij s približno 13 milijonov BRT. V drugi svetovni vojni je plulo po morjih kakih 2.200 podmornic. Potopile so blizu 570 vojnih ladij in kakih 26 milijonov ton trgovskega ladjevja. To je 65 odstotkov vsen trgovskih ladij, kar so jih potopila vsa sredstva na morju.

Pot tehničnega razvoja podmornice ni bila ne nagla ne lahka, zlasti če upoštevamo, da so se kot protitutež razvoja podmornice učinkovito razvijale taktika in sredstva protipodmorniške obrambe.

Razvoj protipodmorniških sredstev (globinska bomba, raketni protipodmorniški udarni izstrelki, protipodmorniški torpedi itd.) je v določeni meri prispeval k razvoju podmorniške tehnike. Tako so na primer sredi druge svetovne vojne nove taktike in protipodmorniška sredstva prisilila podmornico predvsem k stalni podvodni plovbi in vsako njeno zadrževanje na površju je postalo sila nevarno.

Leta 1942 je v boj proti podmornicam aktivno posegla tudi aviacija, opremljena z radarjem in reflektorjem, ki je bil povezan z radarjem. Na angleških letalih tipa »Wellington« je reflektor, tako imenovani »lit light« osvetlil cilj v trenutku, ko je letalo, ki je poprež z radarjem odkrilo podmornico, začelo napad nanjo. Ta naprava je pripomogla, da je mnogo nemških podmornic končalo svojo plovbo na dnu Biskajskega zaliva. Uspehov pa kmalu ni bilo več, ker so Nemci svoje podmornice opremlili s posebno pravno-detektorjem, ki je podmornici signaliziral, da je ujeta v radarskem snopu letala in s tem ji je omogočal, da se je pravčasno potopila. Z uvedbo posebnih polnilne naprave na podmornici (leta 1943) je omogočena polnitev akumulatorskih baterij v podvodni plovbi v določeni globini in s tem tudi daljša plovba pod vodo.

Druga svetovna vojna je postavila kot imperativ povečanje bojne sposobnosti podmornice, njene podvodne hitrosti in trpežnosti. Ob koncu vojne in v prvih letih po njej so skušali po raznih poteh in z različnimi metodami doseči ta cilj. Med drugim se je povečala zmogljivost akumulatorskih baterij in moč potisnih elektromotorjev, razvil se je turbinski pogon »Walterjev pogon«, krožni pogon in dr. in zboljšale so se hidrodinamične oblike trupa podmornice.

Doseženi uspehi so povečali bojno sposobnost podmornic in njene perspektive v napadu, skupna pomanjkljivost teh odločitev pa se je pokazala v tem, da je bilo mogoče z največjo podvodno hitrostjo (celo do 25 vozlov) pluti samo omejen čas.

Pomembnejše izboljšave tehničnih možnosti podmornic so bile dosežene šele v zadnjih 15 letih. Uporaba jedrske energije za pogon podmornic je epohalnega pomena in je najvažnejša faza v razvoju podmorništvu. S tem pogonom so urejeni malone vsi glavni podmorniški problemi. Podmornice na jedrski pogon so dobile razmeroma veliko podvodno hitrost (20 do 30 voz.), ki jo lahko uporabljajo brez omejitve. V pogledu popolnjenja svojih zalog goriva so postale za daljši čas neodvisne, razpoložljiva jedrska energija in nove naprave za proizvodnjo kisika neposredno in

morske vode kakor tudi nove naprave za absorbiranje CO₂, pa so ji omogočile, da ostane dolgo pod vodo. S tem se je hkrati spremenila precejšnja vloga, pomen in taktika vojskovanja podmornice. Uporaba jedrske energije za pogon podmornice je močno vplivala na nagli razvoj podmorniške tehnike in oboroževanja. Posebej je treba poudariti velik razvoj elektronskih sredstev in raketnih sistemov, ki so napravili sedanjo podmornico v pravem pomenu besede sodobno.

Ze zdaj je slišati zahteve, da bi podvodno hitrost podmornic povečali na 50 do 60 vozlov, v tem ko znanost in tehnika optimistično poudarjata, da podvodna hitrost 70 do 80 vozlov ni meja.

Problem globine potapljanja podmornice je neposredno povezan z njeno bojno sposobnostjo in stopnjo zaščite. V drugi svetovni vojni je znašala približno 300 m. V sedanjem obdobju razvoja podmornic pa je mogoče kot bližnji cilj, h kateremu se teži, napovedati globino 900 m. Računajo, da bo ta globina dosežena že leta 1970, potem pa bi sledile nadaljnje raziskave z globino potapljanja nad 1000 m. Znano je, da ima 95 odstotkov morske površine povprečno globino 6000 m. Zato se postavlja kot perspektivna naloga, da se razvijajo tiste podmornice, oprema in oborožitev, ki se lahko uporabijo za globine 5000 do 6000 m.

Zdaj delajo poskuse s podmornškimi napravami za odkrivanje ciljev. Te naprave že zdaj omogočajo podmornicam, da na podvodni plovbi odkrivajo cilje do 200 km daleč. Delajo poskuse, da bi tudi LASSER uporabili za odkrivanje in podvodne zveze.

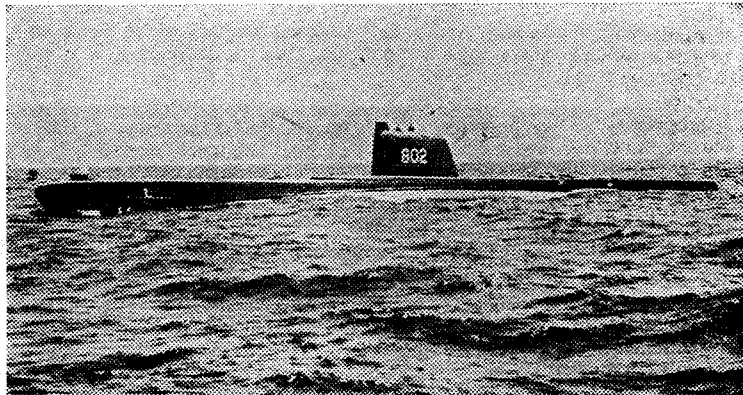
Sedanje podmornice so večino mabo oborožene s taktičnimi in s strateškimi raketami, ki jih uspešno izstreljujejo izpod vode. Podmorniške rakete omogočajo podmornicam učinkovito operiranje proti vojnim ladjam in podmornicam in sposobnost, da izpod vode zadajajo jedrsko raketne udarce do največje globine ozemlja na vseh kontinentih.

Torpedo, ki je bil doslej glavno orožje podmornic, tudi na bodoših podmornicah ne bo zavržen. Računajo, da se bo že leta 1970 uporabljal torpedo s hitrostjo nad 100 km na uro in z globino 1200 m. Zanimiv je poskus z dvodelnim električnim torpedom, ko dobliva električno energijo s podmornice do bližine cilja, potem pa se prednji del torpeda loči in z veliko hitrostjo drvi proti cilju kot raketa s trdim gorivom. Strokovnjaki še naprej razvijajo in izdelujejo razne tipe raketnih torpedov, namenjenih ladjam vseh vrst, ciljem na suhem in podpiranju desantnih operacij. Med drugim je znaten napredek dosežen tudi v razvoju novih min, ki jih iz podmornice lahko polagajo z veliko tajno.

Spričo takih lastnosti pravijo strokovnjaki, da je podmornica vojna ladja z največjo perspektivo. Zato vse vojne mornarice sveta posvečajo tej posebni vrsti vojne ladje zelo veliko pozornost.

Podmornica na jedrski pogon, oborožena z raketami, je sestavna strateških moči sedanjih vele-sil. Toda od približno 900 podmornic, kolikor jih je zdaj pod zastavo vojnih mornaric teh dežel, so dobre štiri petine podmornic na klasičen pogon. Bojne možnosti teh podmornic so se v primerjavi z možnostmi v minulih vojnah tudi znatno povečale. Tako na primer že več let vneta delajo poskuse z uporabo gorilnih celic (termoelementi), ki naj bi zamenjale dieslove motorje in akumulatore. S tem bi bila med drugim omogočena znatno daljša neslišna podvodna plovba.

Proizvodne cene klasičnih podmornic so dostopne skoraj vsem vojnim mornaricam, posebno majhnim, kar jim omogoča, da imajo v svoji sestavi več teh ladij. Prav podmornice najbolj zanesljivo zagotavljajo majhnim vojnim mornaricam obrambo svojega mor-

V sestavu naše vojne mornarice je večje število podmornic, ki so bile izdelane v naših ladjedelnicah. Na sliki: P 802, težka je 866 ton in ima šest torpednih cevi

ja in obale s patroliranjem na velike razdalje in bojnimi akcijami daleč od svojega obalnega morja.

V naši vojni mornarici prisojamo tej vrsti vojne ladje veliko pozornost. Naša dežela je ena iz-

med desetih dežel v svetu, ki so začele izdelovati podmornice. Podmornice ustvarjajo drugim pomorskim silam in drugim ugodnejše pogoje za učinkovit boj.

KAPITAN KORVETE,
BRANKO PEROVIC

Ameriški umik iz Vietnam

Nixon bo iz Vietnam odpoklical 25.000 vojakov — Nado-mestila naj bi jih saigonska vojska, iz katere pa mesečno uhaja povprečno po 11.000 vojakov.

Potem ko se je ameriški predsednik vrnil z 19.000 kilometrov dolge poti na Midway in nazaj, kjer se je sestel z Južnovietnamcem Thieuom, je nasmejanega obraz izjavil:

»Združene države Amerike na stečaj odpirajo vrata do miru.«

V zvezi s tem je sklenil do 1. avgusta, najkasneje pa do konca leta odpoklicati iz Vietnam 25.000 ameriških vojakov. Na voditelje v Hanoju in južnovietnamske osvobodilne fronte pa je naslovil poziv:

»Čez prag teh vrat moramo stopiti skupaj.«

Toda Averell Harriman s takšno odločitvijo ni povsem zadovoljen. »Ze več mesecev smo razpravljali o umiku 50.000 mož,« je izjavil. »Sedanja številka je za polovico manjša, kar vsekakor ni zadovoljivo.«

Previdnejši od njega je Teddy Kennedy, ki bo leta 1972 bržkone kandidiral za predsednika. »Je še prehitro, da bi mogel presojati,« je Teddy dejal. »Upam, da umik pomeni tudi spremembo naše politike in konec vrmešavanja.«

Nixonove namere ustrezajo željam javnega mnenja, zakaj 52 odstotkov Američanov odobrava njegov način vodenja vojne v Vietnamu, 59 odstotkov pa se jih ogreva za postopno prenehanje vojaškega vrmešavanja.

Richard Nixon daje svoji vietnamski politiki kot tudi črnske-mu problemu, protiraketnemu si-

stemu »safeguard« in boju proti inflaciji osebno črto (Američani ji pravijo »Low Key«), ki je značilna po umerjenosti.

Ameriške ekspedicijske sile v Vietnamu so se medtem že nekoliko zmanjšale, čeprav le znatno: izmed 543.054 vojakov, kolikor jih je bilo tam v februarju, so odpoklicali približno 5000, tako da jih je ostalo v Vietnamu še 538.000 mož.

V avgustu bo prišlo na vrsto 25.000 vojakov, prav toliko v oktobru in morda tudi pred božičem: če se bo to res zgodilo, potem bo, kot so strokovnjaki izračunali, v Vietnamu ostalo še 400.000 ameriških vojakov, volitve pa naj bi tam imeli leta 1970.

Saigonski režim je imel v januarju 1968 približno 650.000 vojakov (vojska, milica in policija), njihovo število pa je v zadnjem mesecu naraslo na 875.000 mož. Večji del južnovietnamske vojske — 160 bataljonov, ki štejejo 101 tisoč vojakov — pa je slabo oborožen, nezadostno izurjen in neborben. Mesečno je po 11.000 do 13.000 ubežnikov. Sposobnost te vojske je polovična, kar je videti tudi po tem, da ima le 400 helikopterjev, medtem ko jih imajo ameriške ekspedicijske sile približno tri tisoč.

Zato za saigonski režim pomeni mir tveganje, prihodnost pa je negotova. Prav to sta ugotavljala Thieu in Nixon v štiriurnem pogovoru na Midwayu.

Helikopterji ZDA

Kopenska vojska ZDA je začela uporabljati helikopterje leta 1950 med korejsko vojno, in sicer za evakuiranje ranjencev. Kmalu zatem so jih imeli tudi za vzdrževanje zveze in za ogledovanje nasprotnikovih položajev, nato pa še za razne druge naloge. Ameriška kopenska vojska je leta 1957 imela 4.000 zračnih vozil, med njimi tisoč helikopterjev. Število letal in helikopterjev se je nenehno dvigalo: v ameriški kopenski vojski jih je julija 1964 bilo 6.300, dve leti kasneje 7.940, julija 1967 že 9.528, julija 1968 pa 11.578. Menijo, da je med njimi 80 odst. helikopterjev in le 20 odst. letal. Konec 1968 so v vseh treh vrstah ameriških oboroženih sil (kopenska vojska, letalstvo in mornarica) imeli 11.200 helikopterjev; samo v kopenski vojski pa osem tisoč.

To je predvsem zasluga vietnamske vojne. Helikopter se je pokazal kot izvrstno sredstvo za napade iz zraka, čeprav so bile tudi izgube precejšnje. Iz uradnih ameriških podatkov je mogoče sklepati, da so od začetka vojne do 1. septembra 1968 izgubili v Vietnamu 2.350 letal in 2.000 helikopterjev.

KONJENISKA DIVIZIJA S HELIKOPTERJI

Posledica nenehnega razvoja helikopterjev in njihove oborožitve je bila, da so helikopterjem dajali čedalje različnejše in zahtevnejše naloge. Izkušnje iz Vietnama — od začetnih iz gverilskih akcij pa do uporabe velikih enot — so potrjevale čedalje večji pomen helikopterjev pri neposredni podpori kopenskim enotam in za razne prevoze.

Leta 1965 so Američani ustanovili aeromobilno divizijo — prvo konjeniško. Že naslednjega leta so jo poslali v Vietnam. »Prva konjeniška« je imela 15.800 vojakov: 8 pehotnih bataljonov, 3 bataljone helikopterjev, letalsko skupino, eskadron »konjenice« v helikopterjih, topniški divizion in razne službe. Divizija je skupno imela 6 letal za opazovanje tipa »Mohawk« in 428 helikopterjev.

Njena naloga je bila predvsem v tem, da s helikopterji in letali poišče sovražnika, da bi ga »zračni konjenice« (v helikopterjih) zadrževala toliko časa, dokler ne bi prišla pehota, ki bi jo prav tako prepeljali s helikopterji, pa tudi pomoč kopenskim enotam z mitraljezi in raketami iz helikopterjev, prevoz topništva in oskrbovanje drugih helikopterjev.

BOJNI HELIKOPTERJI

V začetku vietnamske vojne so uporabljali za taktične prevoze, oskrbovanje in evakuiranje ranjencev helikopter UH-1D. Ker pa je bil zaradi slabe oborožitve preveč občutljiv, so ga opremili s mitraljezi in metalci raket. Leta 1966 so se odločili za dva sistema: XM21 in XM31. Prvi je imel dva gibljiva mitraljeza s šestimi cevmi kal. 7,6 mm (4.000 krogel na minuto) in dva metalca raket kal. 70 mm (štiri rakete z dosegom 3.000 metrov), medtem ko je drugi sistem imel dva topa kal. 20 mm, ki sta nesla do 3.000 metrov daleč.

Leta 1967 so helikopterje oborožili z dvema topoma kal. 20 mm, oziroma z dvema topoma kal. 30 mm, ki sta bila vgrajena v kupolo in sta lahko izstrelila 400 granat na minuto. Nekateri helikopterji so imeli tudi metalce bomb kalibra 40 mm (230 bomb na minuto) ali vodilje izstrelke SS-11, ki so nesli 3.600 metrov daleč, vendar so jih kasneje nadomestili s vodljivimi izstrelki TOW.

Od leta 1967 dalje v Vietnamu uporabljajo helikopterje AH-16 »Huey Cobra«, ki so boljši od prejšnjih. To so jurišni helikopterji za obstreljevanje nasprotnika in njegovih topniških položajev. Njihova hitrost znaša 295, pri spuščanju proti nasprotnikovim položajem pa celo 350 km na uro, medtem ko je njihova oborožitev težka skoraj 2.000 kg (pri UH-1B le 850 kg). Ti helikopterji so običajno oboroženi s mitraljezi kal. 7,62 mm (4.000 nabojev na minuto), metalci raket kal. 70 mm ali izstrelki »Shillelagh« s polavtomatskim vodenjem in močno eksplozivno polnitvijo.

Navzlic izvrstnim lastnostim helikopterjev AH-16 (konec leta 1966 so jih v Vietnamu imeli pri-

bližno osemsto), so konstruirali nov helikopter, ki je namenjen za kadar jih prevažajo s transportnimi helikopterji. To je AH-56 A spremljanje in zavarovanje enot, »Cheyenne«, ki ima plinsko turbino, tehta 7.600 kg in leti s hitrostjo 400 km na uro. Njegova posadka (dva moža) je zavarovana z oklopom. Ta helikopter ima v primerjavi s helikopterjem »Huey Cobra« tudi boljše oborožitev: metalce bomb kal. 40 mm, top kal. 30 mm in različne izstrelke (152 raket kal. 70 mm ali izstrelke »zrak-zemlja«). Deluje pa lahko ob vsakem vremenu. Za boj je spet pripravljen že po desetih minutah, turbino pa je moč zamenjati v pol ure. Čez Tihi ocean lahko preleteli z dvema pristankoma — na Havajih in Guamu.

TRANSPORTNI HELIKOPTERJI

Za prevoze manjših enot so v Vietnamu najprej uporabljali helikopter UH-1D »Iroquois«, ki so ga kasneje nadomestili s helikopterjema CH-37 in CH-37A (33 vojakov ali 8 ton tovara), nazadnje pa s helikopterjema CH-47B (nosilnost 10 ton) in CH-47C (nosilnost 12 ton). Tovor lahko nalože v trup (vojaštvo ali material) ali pa ga obesijo (topovi in havbice).

Razen teh imajo Američani še nekatere druge težke helikopterje.

Že od začetka 1967 uporabljajo helikopterje CH-3C, CH-53 in CH-54A. Tako npr. je CH-54A dolg 27 metrov, leti s hitrostjo 170 km na uro, njegova nosilnost pa je 10 ton. Uporaben je za vse vrste prevozov (vojaštvo, material, odvoz pokvarjenih strojev, helikopterjev itd.), pa tudi kot premična bolnišnica.

Nekaj posebnega je nova inačica helikopterja »Huey Cobra«, ki je namenjena za prevažanje topov in havbic. Devet takšnih helikopterjev lahko v 35 minutah prenese baterijo havbo kal. 105 mm do 90 daleč.

Taktične prednosti hitrega zračnega prevoza oklopnih vozil (13- in 15-tonskih tankov ter oklopnih transporterjev) so spodbudile pristojne organe k izdelavi novega proizvodnega programa. Poročajo, da kopenska vojska ZDA pripravlja težki helikopter HLH (»Heavy Lift Helicopter«), katerega nosilnost naj bi bila izmed 20 in 30 ton. (Slika v prilogi):

Ameriški težki helikopter CH-53A lahko prenaša do 10 ton težke to-

Bitka pri Saratogi leta 1777. Med vojno za neodvisnost so marinci dosegli svoje prve zmage.

Zgodovina marincev

Zgodovina ameriške mornariške pehote, MARINES, marincev, kot jim pravimo pri nas, ni dolga. Začenja se leta 1775 v časih boja zoper britanski kolonializem in sega v današnje dni, v vietnamsko morijo. V tej zgodovini so bila obdobja junaštva in obdobja nasilja, marinci so bili junaki in bili so »novi esesovci«, primerjali so jih z rimsko Deseto legijo, s španskim Flandrijskim polkom, z Napoleonovo Cesarsko gardo. Gre za izbrane enote, ki v dobrem in v zlu prikazujejo pozitivne in negativne lastnosti dežele, ki jo predstavljajo.

Marinci so se »rodili« v gostilni. Bilo je v maju leta 1775, ko se je Amerika upirala britanskemu kolonializmu. Uporni pionirji niso imeli ne prave državne organizacije ne sedeža vlade. Shajali so se, koder je pač nanoslo, zdaj v kakšni krčmi v Virginiji, zdaj v kakšnem mornarskem prenočišču v Massachusettsu. Bili so marljivi, dobro poučeni in učinkoviti. Maja tistega leta je odbor za mornarico sklenil, da se pač ne more sestati drugod kot v »Tun Tavern«, gostilni na Water Streetu v filadelfijskem pristanišču. V zakajeni sobani gostilne in prenočišča so odposlanci sklenili odkupiti ladjo ter nanjo vkrcati oddelek »izkrcevalne pehote«, ki naj bi zasedel del Nove Škotske (ta je dandanes v Kanadi). Akoije pozneje sicer niso izpeljali do konca, toda nastali so marinci. Na shodu so namreč sklenili, da bo teh vojakov osemdeset, da bodo nosili belo in zeleno uniformo in da bodo dobivali na mesec po šest dolarjev in petintrideset centov. Za njihovega poveljnika je bil postavljen Samuel Nicholas, ki je bil takrat že kar legendarna osebnost, po poklicu pa gostilničar in uspešen hotelir. Na shodu je bilo razen tega sklenjeno, da bodo marinci dobivali funt (453 gramov) kruha, funt mesa in funt krompirja na dan, zraven pa še pinto (0,563 litra) ruma in jabolčno pito na teden. Sklepi so bili potrjeni v kongresu ZDA 10. novembra 1775: to je uradni datum ustanovitve marincev.

Prva bojna akcija novega rodu vojske je bila februarja naslednjega leta, ko so se marinci — tedaj jih je bilo že tristo — vkrcali na ladje, ki ga je vodila fregata »Continental«, ter odphuli v napad na angleško oporišče, ki je bilo na otoku New Providence (Bahamsko otočje). Znano je bilo, da je v dveh trdnjavah velika zaloga orožja in hrane. Britanski guverner se izkrcanju marincev ni upiral, še več, kar sam od sebe je dal ključev skladišču Američanom, tako da so se vrnili z 88 topovi, 15 močnarji, 16.000 krogli za puške ter 24 sodčk s smodnika. Toda med plovbo domov je fregata »Continental« prestregla angleška bojna ladja »Glasgow«. V bitki, ki se je vnela, je padel prvi marinec (v zgodovini novega rodu vojske): podporočnik John Fitzpatrick, ki ga je poveljnik odprave stotnik Samuel Nicholas v svojem poročilu opisal kot »pogumnega častnika in odličnega tovariša«. Nicholas so takoj potem povišali v majorja, dobil je mesečno plačo dvaintrideset dolarjev in imel je pravico dvigniti štiri obroke hrane na dan.

Tako so marinci že prve dni svojega obstoja živeli in delovali, kakor je zanje značilno skorajda še danes: bili so po svoje neodvisni od redne vojaške birokracije, osebne akcije so bile zaželeno, odlikovali so se z neustrašno drznostjo, imeli so tudi svojo samostojno administracijo. Resnica pa je takšna, da so bili marinci vsaj prva leta, pa tudi po tistem, ko so dobili taktični pravilnik in bili proglašeni za »specializirane enote za rodenje amfibijskih vojaš-

kih operacij« (tako namreč piše v zakonu, ki ga je leta 1798 podpisal predsednik Adams), komaj kaj več kot gusarji. Zgledovali so se po Draku in drugih »kraljičinah gusarjih«, ki so začeli širiti britanski imperij. Aprila 1778 je namreč oddelek marincev izkrcal na tla tiste Velike Britanije, na katero ni stopila sovražnikova noga vse do časov Viljema Osvajalca. Marinci so za nekaj ur zasedli vas Whitehaven in jo zapustili s polnimi torbami srebrnine neke lady Selkirk, ki je imeli v bližni lepo hišo: oplenili so jo tako rekoč »po pravilu«. Leta 1800, med pomorsko vojno med Združenimi državami in Francijo, so marinci na lastno pest napadli oporišče Puerto Plata na otoku San Domingo, ki je pripadal Španiji, torej nevtralni sili, ter si nabrali veliko plena. Vsi ameriški predsedniki in člani kongresa so imeli polne roke dela, ko so si prizadevali, da bi krotili srbitost in nediscipliniranost marincev.

Vendar je razen teh negativnih lastnosti bilo mogoče najti tudi kaj takšnega, kar je značilno za demokracijo, antikolonializem in svobodoljublje. Tako so marinci

prišli na pomoč Toussaintu Louverturu, slavnemu mulatu in nekdanjemu sužnju s Haitija, ki je osvobodil svoj otok ter ustanovil prvo temnopolto državo v Karibskem morju, ko se je bojeval z napoleonsko Francijo.

V začetku devetnajstega stoletja so bile Združene države Amerike sicer še daleč od velikkanske gospodarske, politične in vojaške moči, kakršno imajo danes, vendar so se že spreminjale v veliko pomorsko in trgovsko državo. Ameriške trgovske ladje so plule po vseh svetovnih morjih kitolovke so si upale, kamor si drugi niso drznili, gradili so velike jadrnice, katerih imena so zaslovela po vsem svetu: »Cutty Sark«, »Flying Cloud« ali »Young America«. To so bile ladje, ki so se uveljavile na »čajni poti« med Indokino, Londonom in Bostonom. V začetku stoletja so marinci zamenjali uniformo. Tedaj so nosili dolge bele hlače, zatlačene v kratke črne gojenice, stekleno zelen suknjič s širokimi belimi zavijki, na glavi pa so imeli čudno trdo pokrivalo, na katerem je bil dostikrat čop s tradicionalne britanske mornarske čepice. Bilo jih je kakšnih tisoč, imeli so 33 častnikov in godbo na pihala. Njihova naloga je bila »varovati zastavo«, se pravi da so kaznovali vsakogar, ki se je s silo uprl v svet prodajajočim ameriškim trgovskim ladjam, vsakogar, ki je napadel konzulate, katere je nova veselisa odpirala v Aziji in Afriki da bi podpirali dejavnost njenih trgovskih ladij. (Nadaljevanje)

Upori slovenskih vojakov leta 1918

V Radgoni je bilo ustanovljeno naglo sodišče, ki je 27. maja obsodilo na smrt dva moža, 29. maja pa še šest. Prva sta bila ustreljena Melihen in Ukovič, za njima pa še: Švab, Fraj, Liberat, Hvala, Freb in Maniaco, vsi doma s Primorske in okolice Trsta. Zvečine so bili v ruskem ujetništvu.

Pri preiskavi so bili vojniki sprva solidarni. Sodišče ni moglo takoj izslediti organizatorjev upora. Pri zaslišanju je bil navzoč narednik Zadkovič, ki je neusmiljeno obteževal rojake. Slovenskemu oficirju Znidaršiču je uspelo rešiti štiri na smrt obsojene vojake. Za drugih osem je bila smrtna kazen potrjena.

Vsekakor sta imela vse niti upora v rokah Melihen in Ukovič. Pred sodiščem sta bila obdolžena netenja upora. Melihen se je zagovarjal, da se je zavzel za slovenske zahteve v okviru Avstro-Ogrske pod dinastijo Habsburžanov. Na morišču je neustrašno vzklikal edinosti slovenskega naroda.³⁵

Spomladi 1918 je zajela Avstro-Ogrsko splošna kriza. Gospodarstvo je pešalo, iz dneva v dan je postajal težji problem preskrbe s hrano. Obstoječim težavam so se pridružila zaostrena nacionalna nasprotja. Zahteve po nacionalni svobodi, po ločitvi od Avstro-Ogrske so postajale vedno glasnejše. Jugoslovanski gibanje, ki je dobilo spomladi 1917 v parlamentu izraz v obliki majniške deklaracije, je zajelo tudi vojsko. Uporni vojaki so povezovali pojem svobode z Jugoslavijo. Želja po svobodni Jugoslaviji je bila tako močna, da so zanjo brez strahu umirali. Še na morišču niso mogli zlomiti njihove upornosti. Uradni komentariji omenjajo poleg drugih vzrokov za upore tudi »Korošec — Hetzerje«.³⁶

Vsekakor se je upornost vojakov stopnjevala zaradi štiriletnega vojskovanja, ki mu ni bilo videti konca. Pri vseh uporih so bili glavni voditelji upornikov vojniki, ki so se vrnili iz ruskega ujetništva. Ti so menili, da je z repatriacijo iz ujetništva zanje vojna končana. Niso se mogli sprijazniti z dejstvom, da so jih zopet vključili v vojaške enote, ki so se pripravljale za odhod na bojišče. Ti povratniki so bili prežeti z idejami oktobrske revolucije, iz katere so zlasti izluščili zahteve konec vojne, mir, svoboda, kruh in vrnitev domov. Iz oktobrske revolucije so prevzeli tiste elemente, ki so se ujemali z njihovimi zahtevami in željami. Te ideje so širili med avstro-ogrskim vojaštvom in ga tako usmerjali v upor.

Na upornike so vplivale tudi razmere doma. Po mobilizaciji so kmetije zaradi pomanjkanja delovne sile propadale. Jugoslovanski klub na Dunaju³⁷ hrani med korespondenco številna pisma kmetov, ki prosijo za dopuste sinov in mož vojakov, da bi mogli obdelati zemljo. Nekateri vojniki so dopuste dobili. Z doma so se vračali še bolj uporni kakor so šli na dopuste. Videli so propad svojih domacij, kar je še bolj netilo njihov uporni duh.

Upori so bili organizirani, pripravljeni, niso izbruhnili spontano. Načrti so bili pomanjkljivi, premalo izdelani. Najdlje je trajal upor v Judenburgu. Upora v Murau in Radgoni sta bila kratkotrajnejša. Pri zadušitvi uporov so bile pomembno orodje madžarske enote. Zopet je prišlo do izraza nacionalno nasprotje, ki so ga vladajoči tudi tokrat vnovčili. Madžari so odigrali vlogo eksikatorjev. Organizatorji so bili obsojeni pred naglimi sodišči. Procesi so bili zgolj formalni, vnaprej pripravljeni. V Murau so naročili krste še pred procesom, še preden se je vedelo, komu in kako bo mogoče dokazati krivdo za upor.

Sodbe so prebrali pred vsem moštvo. Tudi izvrševali so jih vpricho vsega vojaštva.

Ceprav niso dosegli svojega cilja, so imeli upori velik pomen v tem, da so slabili že oslajeno monarhijo in tako pospešili njen propad.

Hafner, Možina, Štefanič, Olip in drugi so umirali molče, uporno. Pa kako blizu je že bila svoboda, o kateri so sanjali! Hafner si je na strelišču strgal obvezo z oči in se še enkrat ozrl proti domovini, ki je zanj ugašala. »Prišli bodo drugi in dokončali naše delo,« je v mislih ponavljal Štefanič.

Junaki iz maja 1918 niso pozabljeni. Mladenič na straži pred grobnico na Zalah si je snel kapo z glave.

Konec

³⁵ Arhiv Slovenije, Jugoslovanski klub, korespondenca, Kukovec, fasc. 5.

³⁶ Arhiv Slovenije, Jugoslovanski klub, korespondenca, Kukovec, fasc. 5.

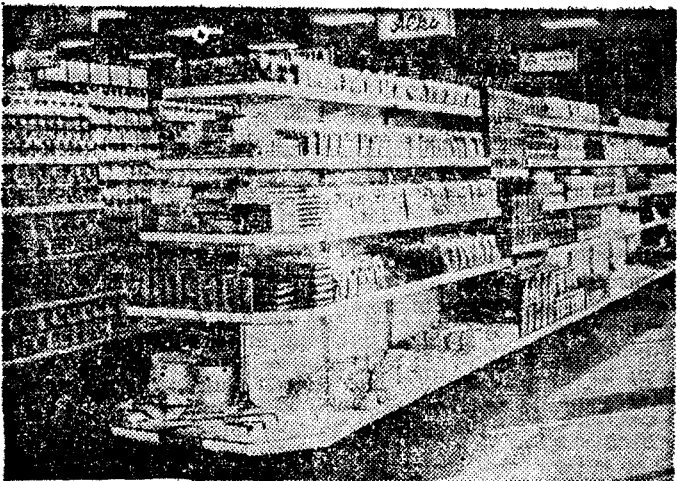
³⁷ Spomin..., Jutro 1938, št. 20; isto kot ³⁶.

Vse ustreljene so pokopali na pokopališču v Radgoni, 30. maja 1935 so jih svečano prenesli na farno pokopališče v Gornji Radgoni.

PAK

SODOBNA MONTAŽNA OPREMA ZA SAMOPOSTREŽNE IN POSTREŽNE TRGOVINE ITD.

Več poslovnega uspeha z našo montažno trgovinsko opremo in kovinsko embalažo

KOVINSKA INDUSTRIJA IG PRI LJUBLJANI

Izvedba:

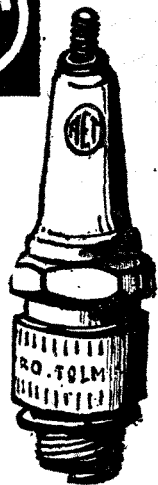
Jugoslavija

Police, vmesne perforirane stene in konzole iz jeklene pločevine, prepletkane z zaščitnim lakom v poljubnih barvah. Navpični nosilni profili iz poliranega nerjavčnega jekla. Čelna stran polic opremljena z aluminijanskim profilom, eloksiranim v naravni ali poljubni barvi z vzbujenim dekorativnim plastičnim trakom in možnostjo, namestiti cene in napise.

Prednosti:

Lepe arhitektonske oblike sestavnih delov in celote. Neomejena individualna prilagoditev opreme velikosti prodajnih lokalov. Variacija prodajnih ploščev s poljubnim premikom polic. Maksimalen izkoristek prodajnega prostora — 40 % več kot z opremo prejšnjih izvedb. Hitra — enostavna montaža brez posebnih orodij. Skrajna higijena prodajne opreme in prostora, ki jo omogočajo ravne gladke ploščev in talni nosilci polic.

AVTOELEKTRO TOLMIN

nagrajuje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

GOSTINSKO PODJETJE

»ZVEZDA«

MURSKA SOBOTA, TITOVA 10
GOSTIŠČE, LENDAVSKA 39

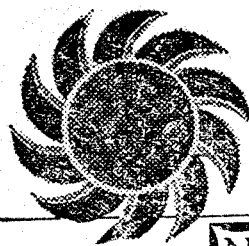
nudi cenjenim gostom topla in hladna jedila, ter priznane in najboljše pijače — tujske sobe.

Vsem, ki potrebujejo miru in zdravja priporočamo obisk Moravskih Toplic v bližini Sobote.

EN MESEC V MORAVCIH — LETO DNI ZDRAVJA!

INVALIDI — BORCI! Ko se odločite, kam letos na zdravljenje, pridite v Moravče. Spoznali boste, da ste se odločili prav.

**SONCE
IN MORJE**
oprema za camp
in vodne športe
čolni Metzler
pri •nama•

- za ljubitelje kampiranja je v Na-ma vsa oprema za šotorjenje: domači in uvoženi šotori, zložljive postelje, mizice, stoli in ležalniki, kuhalniki, posoda ter zračne blazine
- za vodne športe imajo v Na-ma plavuti, uvoženo opremo za podvodni ribolov ter ribiško opremo in uvožene čolne znamke Metzler z motorjem ali brez. Čolne Metzler lahko kupite še za dinarska sredstva samo v Na-ma
- novost: senčniki kombinirani z mizico in prirejeni za sušenje perila za kapaciteto pralnega stroja. Cena 420,00 din.

NE ZGRADITE SVOJE HIŠE BREZ VRAT IN OKEN

SLOVENIJA LES

LJUBLJANA, Vižmarje 168
LJUBLJANA, GR, hala "D"
CELJE, Tkalska 13
MARIBOR, Cankarjeva 4

VEDNO
IN POVSOD
Z

alpos camping

OPREMO

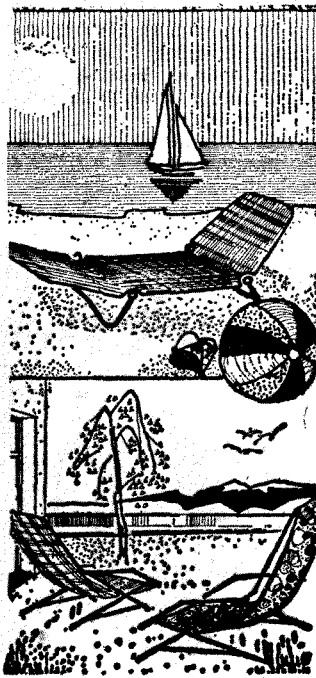
- NA DOPUST
- NA IZLET
- NA PIKNIK
- NA TABORJENJE
- IN REKREACIJO

Tovarna aluminijaste opreme Predstavništva
ALPOS ŠENTJUR pri Celju
TELEFON 74 030

ŠENTJUR pri Celju
BEOGRAD,
Ul. Washingtona 48/II
RUEKA,
Ul. Zlata 14/II

nudimo vam:

- CAMPING MIZICO
- CAMPING STOLČEK
- LEŽALNIK
- GUGALNIK

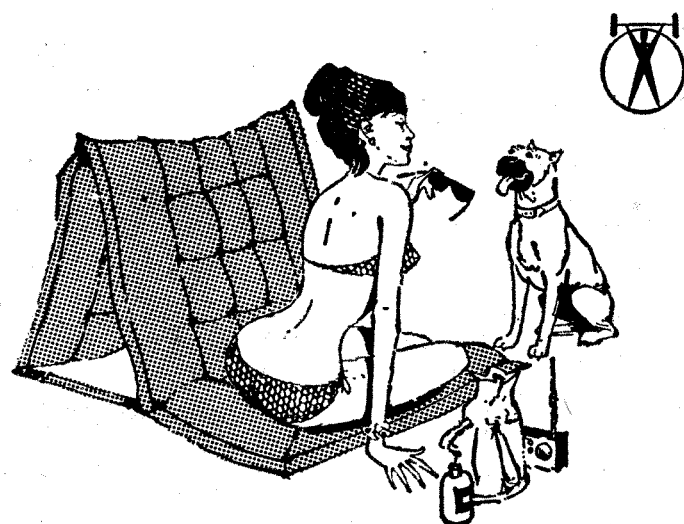

Tudi žeja je užitek

**če pijete
EXTRA OL
novo pivo iz nove
pivovarne talis**

1969
pivo talis

Na dopustu, izletu, potovanju je nepogrešljiva ležalna, sedežna in potovalna blazina.

Sava Kranj

INDUSTRIJA GUMIJEVIH, USNjenih IN KEMIČNIH IZDELKOV

Trgovini

BOREC

v Ljubljani, Titova 17
in Mariboru, Partizanska 5

Priporočata cenjenim
kupcem:

— vse knjižne izdaje založbe
»Borec«

- tedensko nova dela priznanih slovenskih umetnikov
- slikarjev in kiparjev
- dekorativne, umetniško izdelane predmete za opremo stanovanj in uradov
- osebne okrasne predmete za žene in može, posebno mlada dekleta, po zadnji modi

SAP

SAP—LJUBLJANA ODD. ZA TURIZEM, Ljubljana, Titova 38

V sodelovanju z republiškimi odborom Zveze združenj borcev — komisija za politične zapornike internance in deportirance smo pripravili tradicionalen obisk taborišč in grobov svojcev:

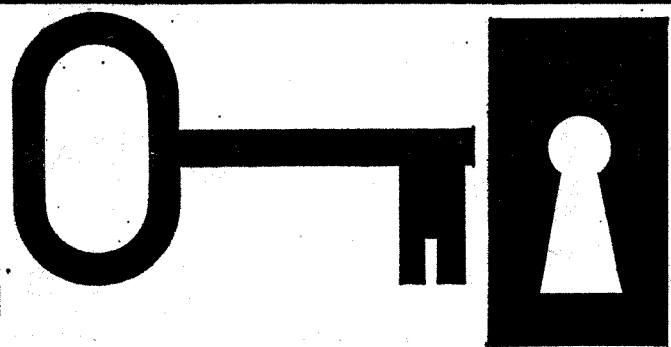
6. in 7. septembra — dnevno potovanje na otok RAB. Cena potovanja s prenočiščem in prehrano po programu 164,00 Ndin.

6., 7. in 8. septembra — tridnevno potovanje v GONARS in RENICCI. Cena potovanja, prenočišča in prehrane po programu 339,00 Ndin.

6. in 7. septembra — dnevno potovanje v MAUTHAUSEN. Cena potovanja s prenočiščem in prehrano po programu 249,00 Ndin.

6., 7. in 8. septembra — tridnevno potovanje v MÜNCHEN in DACHAU. Cena potovanja, prenočišča in prehrane po programu 399 Ndin.

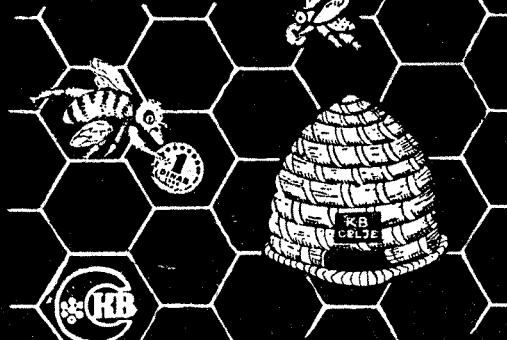
Zahtevajte pismene programe in informacije pri SAP—Ljubljana, Titova c. 38, tel. 314-922 in 315-342.

PROTI RJI

WD-40

**PRIDRUŽITE SE
TUDI VI**

**KREDITNA BANKA
CELJE**

Osrednja enota Celje, podružnice:

Celjska Mestna hranilnica, Podružnica za kmetijstvo Celje, Velenje, Slovenj Gradec, Slovenska Bistrica in ekspoziture:

Žalec, Mozirje, Šoštanj, Dravograd, Ravne na Koroškem, Prevalje, Mežica, Radlje ob Dravi, Slovenske Konjice, Rogaška Slatina, Šmarje pri Jelšah, Sevnica, Brežice, Laško, Šentjur pri Celju in vse pošte na območju Kreditne banke Celje.

KREDITNA BANKA CELJE

Še nebo nam ni prizaneslo

Včasih ga srečam, ko hiti s konji, plugom in brano.

— Ja, pravi, veš, naš, pavrski kruh je danes res bridka stvar. Garaš od jutra do večera, pa če nanese — tudi ponoči.

Lep gruntel ima, lep na pogled, a težaven za roke. Treba je obračati zemljo, ji streči, če hoče, da presliši nenehno pesem, ki se iz dneva v dan enako glasi:

— Deri mene, če ne bom jaz tebe!...

Otroci so, in teh je kar precej, in za vse je treba kruha, obleke in obutve. Često je čez leto teden prekratek in je treba zavijati rokave še v nedeljo.

Seveda se hujuje tudi na davke, ki jih je treba odšteti, pa naj je letina dobra ali slaba. Klobuk si popravi, z rokavom si briše poten obraz in pravi:

— No, pred leti je bilo še huje. Danes so se vsaj malo omehčali in nam, kmetom borcem vsaj malo davkov znižali... No, vsaj malo nam prizaneslo... Res je, pravi TRATNIKOV PEPČA iz Matk pri Preboldu, še nebo nam ni prizaneslo. Takrat, ko sem se odpravil v partizane, sem sam pri sebi mislil: Če bo smrt, bo jeklena. Od kod bo prišla, nisem mogel predvideti. Še najbolj sem si jo predstavljaj, kako prihaja iz puškine cevi. No, morda pride iz pištole. Ta te ne pokonča, če ne zagrabi dobro. Seveda, o tem, da se tolčejo tudi s topovi, minami, da padajo bombe, ne, na to nisem dosti mislil.

E, pa se je vražje spremeno, ko sem postal eden izmed novih borcev šlandrove brigade. Šlandrovce sem že dolgo poznal. Dosti je bilo slišati o njih. Sami korajžni, borbeni fantje. In ko sem jih slišal še govoriti, ko so pripovedovali o skoraj neverjetnih podvigih, sem spoznal: biti partizan ni tako enostavno. Človek je moral imeti kar precej vrlin, da je lahko obstal med takimi borci.

Doma sem videl le enega so-vražnika: Nemca! Seveda sem k temu edinemu sovražniku priševal pač vse, kar je lezlo pod kljukastim križem. To so bili: vojaki, policija, žandarji, gestapo in ovaduhi. Bili so tudi vermani, a na te nisem gledal tako resno. Zakaj vse bolj pogosto se je dogajalo, da so kar sredi borbe prestopali v partizanske vrste.

Zdaj, v gozdu, pa se mi je precej zjasnilo. Tu sem slišal o ustaših, četnikih, potem belih, plavih gardi in še in še. Na Dolnjemskem pa smo imeli opraviti tudi z Italijani. Mi smo jim pravili makaronarji. Presneto smo bili veseli, če smo jih kdaj iznenadili sredi menaže in smo mi namesto njih pospravili njihove špagete; pa tudi polenta nam je teknila.

Toda zdaj ne bi rad govoril o hrani. Ta je bila, kadar smo pač prišli do nje. Slab partizan je bil, če se ni privadil na prazen želodec in suho grlo. Pa tudi uši in bolhe niso bile nič posebnega. Vse to je obvezno spremljalo partizane. In to je bilo še najmanj. Ta pretkana jeklena smrt, ta nam je delala preglavice. No, pravi partizan se hitre smrti ni bal. To, da si jo dobil v nogo, roko, trebuh, pljuča, vrat — to je bil naš največji problem.

Kar se tiče strahu, ne, o tem zares ne smem govoriti. Še kot malega fantiča me ni bilo strah, pa bi me naj bilo zdaj, ko sem imel v roki puško in za pasom bombe? Ne, nikoli, pa še v tako trdi temi, še v tako vroči borbi! Res je, jeklenke so vrtale, niso poznale

smeri. Frčale so z leve in desne, sikale so v hrbet, iznakažale so uporne prsi. Od zgoraj so padale bombe, od spodaj so ti grozile mine...

Smrti smo se v gozdu hitro privadili. S tem smo bili spo-prijaznjeni — jeklo ubija! Smrt tistemu, ki nas je pregnal iz rodni domov, tople domače hiše. Morali smo v gozd, v širo naravo. In sprejela nas je v svoje neizmerno naročje. Zaupali smo ji. Včasih pa nas je tudi ona pustila na cedilu. Še nebo nam ni prizaneslo. Takole se je enkrat zgodilo:

Bilo je prve dni junija 1944. Takrat smo bili na Mali planini nad Kamnikom. To je bil čas, ko so nam zavezniška letala nosila pomoč: orožje, hrano, zdravila, obleko. Vse to je bila za nas velika dragocenost. Letala so odmetavala material

tudi ponoči. Tudi tokrat je bilo tako.

Gori smo bili že nekaj dni. Vsako noč smo kurili ognje in čakali letala. Tudi tisto usodno popoldne smo se pripravljali na sprejem zavezniških letal. Vsak je opravljal zadano mu nalogo. Kuharji so tokrat pohiteli z večerjo. Po planini je prijetno zadišalo. Spet bo v želodcu nekaj dobrega.

Nenadoma se je začelo oblaciti. Zapihal je veter, ki se je hitro spremenil v pravo nevihtno burjo. Ozirali smo se v nebo. Postajalo je vse temnejše. Pastirji so začeli zganjati bliskati in grmeti. Živina se je živino. Težki oblaki so prišli skali niže in niže. Začelo je nemirno prestopala v stajah. Prej tako prijetno zvonkiranje je zdaj potišalo. Vedeli smo, da nas bo zajelo pravo neurje. Če sem se kdaj od strahu zdrznil, je bilo to samo v dveh primerih: kadar sem zagledal strupeno kačo in ko je sekala strela. Tudi zdaj me je bilo strah. Da bi moral biti od strele pokončan, mi zares ni šlo v glavo. Eni so predlagali, da pomečemo orožje. Drugi, da zlezemo v lesene kolibe in čakamo.

Največ se nas je nagnetlo v bližini kuhinje. Neurje je divjalo, kakor da hoče pokončati ta vojskujoči se svet. Švigajo bliski. Sledi strahotno sikanje strele. Kakor da se razpolavlja zemlja. Zareči zublji parajo nebo. Mi čakamo, brezmočno, v nekem nemem strahu. Nič ne hotel umreti tako nečastno.

Ozračje je vse bolj tesnobno, moreče. Mi postajamo nemirni. Orožje še vedno stiskamo. To je čuden nagon, čut stalne pripravljenosti. Nekatere robantijo.

— Preklete, še nebo nam ne prizanašal!

— Ko bi mogli te vražje strele pospraviti v naše topove!

— Ne bi rad, da bi mi strela razparala trebuh!

— Zlodej, da bi Nemci bili zdaj na našem mestu!

Spet je završalo. Pa še enkrat in še in še. V nosu smo začutili neprijeten vonj. Zdaj pa se je zgodilo, Usekalo je, zažvenketalo po kuhinji, nas pa je razmetalo po planini. Nekdo je zaklical:

— Vrzite orožje! Še je tresnilo, da se je zamajala zemlja. Nekaj smrtnih krikov... Konec... Tam so ležala štiri ožgana trupla. Stirje naši tovariši. Padli so, dali so svoja življenja. Sami hrabri borci. Stokrat prekleta strela! Zapeklo nas je v prsih. V nas se je naselila tiha žalost. Gledali smo v obraz trpki resnici. Ne sovražnik, ta neizprosna strela jih je pokončala. Kako nepri-zanesljiva je usoda...

Zagrebli smo jih. Molče smo gledali njihov zadnji dom. Ob-

laki so se razpotegnili in pokazalo se je modro nebo...

Taka je zgodba TRATNIKO-VEGA PEPČA iz Matk, ki nerad posesti in obudi spomin na težke dni; spet si z rokavom briše poten obraz, ko se rahlo nasmeje, ko desnica zariše meje njegovega grunta.

— Ga slišiš, kako vrešči? Deri mene, če ne bom jaz tebe!...

-dk-

STANKU IN BORISU V SPOMIN

„Polje, kdo bo tebe ljubil?“

Spomladi 1942 sem se vrnil iz Ljubljane domov v Novo vas na Blokah. Konec je bilo z mojim šolanjem na Srednji tehnični šoli. Italijani so vse ostreje nastopali proti rastočemu aktivnemu in pasivnemu odporu profesorjev in dijakov. Nekaj aktivistov OF so že zaprli, več jih je odšlo v partizane, pouk je bil zaradi neneh-nih razrednih pa tudi vsešolskih kolektivnih protestnih, listkovnih in drugih propagandnih akcij večkrat prekinjen, italijanske racije pa so bile na dnevnem redu. Tudi pri teti, na današnjem Levstikovem trgu, kjer sem stanoval skupaj z nekimi židi, ki so pribežali pred Nemci iz Zagreba, ni bilo miru. Italijani so me dvakrat prijeli in spravili v Belgijsko kasarno, prošnjo za dovoljenje za izhod iz mesta pa so mi zavrnili. Dobil sem ga šele po majni prevari; odšel sem in se vrnil v Ljubljano šele na dan osvoboditve s I. brigado VDV.

Na Blokah je bilo takrat delo za osvobodilno fronto in partizane že močno razgibano. Najvidnejši predstavniki predvojne napredne gibanja, so bili tudi sedaj med najbolj delavnimi. Eno izmed žarišč narodnoosvobodilnega odpora je bilo tudi pri družini Lenarčič. Posestnik, trgovec in gostilničar Stanko Lenarčič je bil že pred vojno ves na strani naprednega slovenskega ljudstva. Bil je pobudnik in organizator mnogih naprednih gospodarskih in političnih akcij na Blokah in okolici, kot ljudski poslanec pa je v beograjski skupščini zagovarjal ideje in akcije najnaprednejših skupin poslancev. Že v prvih dneh osvobodilnega boja se je vključil v vrste tistih, ki so partizanskim borcem nudili vsestransko gnotno in drugo pomoč. V to delo je bila kmalu vključena vsa Lenarčičeva družina s številnimi sorodniki in prijatelji. Tako rekoč pred nosom Italijanom, ki so v bližini imeli svojo posadko, so se v Lenarčičevi hiši vršili tajni sestanki in srečanja prvoborcev in aktivistov, organizirano je bilo poslušanje radio poročil OF, prihajali so sodelavci in odnašali na partizanske javke raznovrstno gradivo in hrano.

V to delo je bil med ostalimi vključen tudi Lenarčičev sin Boris. Kdo ga ni poznal? Bil je živahen, vesel in pogumen fant. Izredno dober in iskren tovariš. Čeprav družina ni trpela pomanj-

kanja, se je lotil vsakega dela v hiši ali na polju in vse mu je šlo od rok. V urah večernega počitka pa je z mehkimi in do srca segajočim glasom zapel svojo najljubšo pesem: »Polje, kdo bo tebe ljubil...«

Poln mladostnega poleta, je že po nekaj sestankih s prvoborcem Antonom Šrajem in njegovim bratom aktivistom Ludvikom, postal ves predan delu OF in boju slovenskega naroda za osvoboditev. Sodeloval je v raznovrstnih akcijah na terenu. Na vsak način je hotel tudi med borce, toda bil je še premlad.

Tak je bil Boris in takih je bilo mnogo mladih fantov v tistih časih pred 27 leti, ko so pridivljali Lah s svojo ofenzivo. Julij 1942 je bil tudi na Blokah črn in žalosten mesec. Že v začetku ofenzive so Italijani pod nekimi pretvezami, v resnici pa zaradi dajstva, aretirali gospodarja Lenarčiča, ki so ga po mučenju in zaslisevanju ustrelili z drugimi sodelavci za kasarnami v Velikih Blokah. Še pred tem pa so izropali in požgali domačijo. Obkolili so poslopje in se kot ščurki razlezli po vseh prostorih. Kar ni so odnesli, so razlili in uničili. Ubili so psa in odgnali živino. Prestrašena živina je našla zatočišče pri dobrih ljudeh. Pobesnelim fašistom pa ni bilo dovolj, da so pripravljali smrt očetu, prijeli so tudi sina Borisa. Dne 26. julija je njegovo mlado telo, v objemu z Ludvikom Šrajem, omahnilo pod ubijalskimi streli sovražnika.

Lenarčičevi so po vojni odšli z Blok. Zadnjič smo jih obiskali na Stožicah, kjer sedaj živijo. V nastopajočo poletno noč smo peli narodne in partizanske pesmi in obudili spomine na dni boja in trpljenja. Leta izbrisejo spomine, toda vsega gorja in trpljenja ni mogoče pozabiti. Prevelika je bila veličina boja in pretežke so bile žrtve. Najtežje rane po tolikih letih še vedno niso zaceljene. Govorili smo o tem in onem, o nekdanjem delu na polju in kosnjah po travnikih, o konjih, pramu in lisku, ki so ju neznanu kam odveleki Italijani, mislili pa smo na Stanka in Borisa — njunih imen skoraj nismo mogli izgovoriti. Zaradi grenke tesnobe v prsih tudi nismo mogli zapeti pesmi, ki jo je Boris, kot v neznanu slutnji, imel in pel tako rad: »Polje, kdo bo tebe ljubil...«

Še je čas za popravke

Komisija za zgodovino Sveta za razvijanje tradicij pri republiknem odboru ZVB NOV je sprejela rokopis Mileta Pavlina »15. brigada«. Knjiga naj bi izšla do konca letošnjega leta. V njej bo tudi seznam komandnega kadra, narejen po izjavah preživelih borcev in dokumentih. Kljub temu, da je pisec pregledal vse razpoložljive arhivske vire in se pogovarjal z mnogimi bivšimi komandanti in komisarji ter borci, ni mogel doseči popolne točnosti, ker so mnogi padli ali umrli po vojni, preživeli pa so marsikaj pozabili.

Da bi bili podatki v knjigi kar se da bolj točni naj preživelih borci sporočijo piscu Miletu Pavlinu, uradništvo TV 15, Ljubljana, Beethovnova ulica 10, vse kar vedo o komandantih in komisarjih bataljonov.

V 1. bataljonu 15. brigade so bili po dosedanjih ugotovitvah komandanti: Slavko Ograjensek — Izток (od 28. 9. 1943 do 2. 11. 1943), Lazo Božič (od 2. 11. 1943 do 20. 1. 1944), Anton Kramarič (od 20. 1. 1944 do 6. 2. 1944), Samuel Horvat (od 7. 2. 1944 do 20. 4. 1944), Ivan Vinkšelj — Sin (od 20. 4. 1944 do 5. 8. 1944), Polde Ferbežar (od 5. 8. 1944 do 9. 10. 1944), Franc Debevc (od 9. 10. 1944 do 8. 11. 1944), Franc Murgelj (od 8. 11. 1944 do 19. 11. 1944), Janez Kožar (od 19. 11. 1944 do 25. 12. 1944), Niko Jankovič (od 25. 12. 1944 do 7. 1. 1945), Janez Kožar (od 7. 1. 1945 do 19. 3. 1945), Ludvik Vider (od 19. 3. 1945 do 16. 4. 1945), Milenko Čakarevič (od 16. 4. 1945 do 10. 5. 1945), Milan Volf (od 10. 5. 1945 do 28. 5. 1945).

Komisarji so bili: Matija Bahor — Oskar (od 28. 9. 1943 do 2. 11. 1943), Ivan Groznik — Vane (od 2. 11. 1943 do 1. 4. 1944), Stefan Novak (od 1. 4. 1944 do 27. 4. 1944), Ivan Krhin — Faruk (od 27. 4. 1944 do 22. 9. 1944), Ivan Berce — Vanjko (od 24. 9. 1944 do 10. 5. 1945), Srečko Hlebec (od 10. 5. 1945 do 28. 5. 1945).

V 2. bataljonu so bili komandanti: Lazo Božič (od 28. 9. 1943 do 2. 11. 1943), Josip Strah — Osip (od 2. 11.

1943 do 15. 2. 1944), Stefan Pavšič — Jur (od 15. 2. 1944 do 18. 4. 1944), Polde Ferbežar (od 18. 4. 1944 do 21. 6. 1944), Rudi Pušenjak — Uragan (od 8. 7. 1944 do 28. 7. 1944), Ivan Radman — Bosanec (od 30. 7. 1944 do 20. 8. 1944), Pavle Vilfan — Pero (od 20. 8. 1944 do 30. 9. 1944), Ivan Radman — Bosanec (od 30. 9. 1944 do neznano kdaj), Anton Znidaršič (od 24. 2. 1945 do 9. 4. 1945), Janez Kožar (od 10. 4. 1945 do 28. 5. 1945). Neznano kdaj sta bila v tem bataljonu komandanta tudi Niko Jankovič in Franc Lipovšek.

Komisarji so bili: Ivan Groznik — Vane (od 28. 9. 1943 do 2. 11. 1943), Franc Plos — Lado (od 2. 11. 1943 do 9. 2. 1944), Vinko Ukmar (od 10. 2. 1944 do 10. 3. 1944), Jože Mežnar (od 10. 3. 1944 do 10. 4. 1944), Ivo Kušar (od 10. 4. 1944 do 18. 4. 1944), Janez Sušteršič (od 18. 4. 1944 do 15. 5. 1944), Janez Jerman (od 15. 5. 1944 do 25. 5. 1944), Janez Sušteršič (od 25. 5. 1944 do 1. 6. 1944), Jernej Pavlin (od 1. 6. 1944 do 8. 4. 1945), Vid Majzelj — Dodo (od 8. 4. 1945 do 21. 4. 1945). Kdo je bil za njim, ni znano.

V 3. bataljonu so bili komandanti: Anton Hudoklin — Borut (od 28. 9. 1943 do 1. 10. 1943), Janez Jersa — Džule (od 1. 10. 1943 do 30. 10. 1943), Drago Gorjup (od 30. 10. 1943 do 2. 2. 1944), Alojz Mavsar (od 2. 2. 1944 do 29. 2. 1944), Jakob Kosce (od 29. 2. 1944 do 24. 3. 1944), Jože Sivec — Maslivec (od 24. 3. 1944 do 21. 6. 1944). Kdo je bil nato komandant do 24. 7. 1944, ko je postal komandant Miran Subić — Janez, ni znano. Subić je bil komandant do 18. 8. 1944. Za njim so bili: Ivan Jelinkar — Janče (od 18. 8. 1944 do 12. 9. 1944), Jakob Kosce (od 12. 9. 1944 do 14. 10. 1944), Martin Vrančič (od 14. 10. 1944 do 6. 12. 1944), Pavle Vilfan — Pero (od 6. 12. 1944 do 21. 2. 1945). Vmes je bil nekaj časa komandant Franc Debevc, za njim pa Edvard Semenič, ki je bil 10. 4. 1945 ranjen. Za njem je bil spet komandant do 19. 4. 1945 Franc Debevc, za njim pa do 28. 5. 1945 Polde Ferbežar.

Komisarji so bili: Jože Pirc — Soso (od 28. 9. 1943 do 30. 10. 1943), Franc Levstik — Miloš (od 30. 10. 1943 do 2. 2. 1944), Edo Bohinje (od 2. 2. 1944 do 15. 3. 1944), Drago Kunaver — Zmago (od 15. 3. 1944 do 20. 4. 1944), Jože Mežnar (od 20. 4. 1944 do 6. 5. 1944), Pavle Marinšek (od 6. 5. 1944 do 8. 6. 1944), Franc Gosenca (od 8. 6. 1944 do 24. 7. 1944), Niko Poljak (od 24. 7. 1944 do 15. 10. 1944), Miran Vrežec (od 15. 10. 1944 do 1. 11. 1944), Ciril Grabljevec (od 1. 11. 1944 do 19. 3. 1945), Leopold Zupančič (od 19. 3. 1945 do 28. 5. 1945).

4. bataljon je bil v brigadi ustanovljen trikrat. Prvič in tretjič je bil kasneje preimenovan v tretjega, tretja pa ukinjena, drugič pa je bil povsem drugačen.

Komandanti v njem so bili: Drago Gorjup (od 4. 10. 1943 do 30. 10. 1943), Alojz Mavsar (od 30. 10. 1943 do 2. 2. 1944), Miran Subić — Janez (od 2. 2. 1944 do 24. 7. 1944).

Komisarji so bili: Franc Plos — Lado (od 4. 10. 1943 do 30. 10. 1943), Stane Klemenčič (od 30. 10. 1943 do nekako do januarja). Za njim je bil komisar Edo Bohinje do 2. 2. 1944. V tretjič ustanovljenem 4. bataljonu je bil komisar od 6. 6. 1944 do 24. 7. 1944 Niko Poljak.

Neznano v katerem bataljonu je bil komandant proti koncu 1944 ali v začetku 1945 Viktor Kranjc.

**Oglašajte
v TV-15**

Kdo je bil sedanji münchenški škof?

Filetto di Camarda je majhna vasica v gorovju Abruzzov, v višini 1068 m. Tu so 7. junija leta 1944, 3 dni po osvoboditvi Rima nacisti izvršili pokol civilnega prebivalstva. Na majhen vaški trg so prignali 17 ljudi. Nanje so od treh različnih strani začeli podivjani nacisti streljati s svojimi brzostrelkami in strojnimi. Kdo je umoril te ljudi? To nam pove »Der Spiegel«, znani hamburški tednik, ki je s člankom o tem zbudil veliko zanimanje ne samo v Nemčiji, ampak tudi zunaj nje, zlasti v Italiji.

Pokol v Filettu di Camarda je zapovedal neki kapitan, Mathias Defregger. Takih kapetanov in majorjev je med II. svetovno vojno bilo v nacistični vojski na tisoče. Mathias Defregger bi med njimi ne bil posebna redka izjema. Pa je vendar tako. Po vojni je namreč ubral povsem svojsko življenjsko pot. Študiral je teologijo in postal duhovnik, bližnji sodelavec kardinala Faulhaberja. Kmalu je napredoval v generalnega vikarja münchenške škofije. To je bil važen korak na poti njegovega napredovanja, vendar ne zadnji. Povzpел se je še višje. 14. septembra 1968 (ko je državno pravništvo v Frankfurtu na Maini že leto dni prej proti njemu začelo postopek zaradi sodelovanja v omenjenem pokolu), ga je papež Pavel VI. imenoval za škofa. V pismu, s katerim mu je podelil to visoko cerkveno dostojanstvo, poudarja med drugim zlasti »njegovo srčno dobroto in razumske sposobnosti«.

Kapetan Mathias Defregger, komandant obveščevalnega oddelka 114. divizije gorskih lovcev je bil po mnenju komandanta divizije, polkovnika Bölsena najprimernejši za neko posebno nalogo. Imel je postreliti vse moške v Filettu. Defregger, ki je kmalu po opravljeni nalogi bil imenovan za majorja, je ubogal.

Pokol naj bi bil kazen oziroma represalija za umorjenega nemškega vojaka. Omenjena 114. divizija je imela za take naloge posebno izkušnje. Dve leti in pol se je borila izključno proti partizanom v Srbiji, Bosni, Dalmaciji, in vzdolž Jadranske obale.

Nacistična propaganda je tedaj v zvezi s Filettom govorila o štiri umorjenih Nemcih. Toda v Filettu se vsi spominjajo, da je bil ubit samo eden. V pogovoru urednika tednika »Der Spiegel« s škofom, je le ta dejal: »Tisti štirje vojaki, ki so jih umorili partizani, so pripadali oddelku, ki je obveščevalne službe. Zaradi tega je ukaz za streljanje bil izdan meni.« Ob tej priložnosti — tako pravi — je dvakrat skušal uveljaviti svoje »pripadke moralnega značaja«. Potem pa je izvršitev pokola prenesel na nekega poročnika »v prepričanju, da bi bil ta ukrep izpolnjen v vsakem primeru.«

Streljanje — poudarja »Der Spiegel« — pa ni imelo nič skupnega z vojaško eksekucijo. Šlo je za pokol. Prebivalci vasi so bili pobiti v navzkrižnem ognju avtomatičnega orožja od treh različnih strani.

Iz izjav preživelih očividcev izvirajo še nekateri podatki: Dr. A. Hilio Cerone, zdravnik iz Pagenice se spominja:

»Enega od tistih, ki so bili streljani, sem uspel rešiti. Danes živi v Rimu. Piše se Morelli. Moral sem ga odposlati v bolnišnico, ker bi ga sicer ne bil rešil. Izgubil je preveč krvi.« Dopisnik »Der Spiegel« je Morellija obiskal v Rimu — ta mu je pripovedoval:

»Bolan sem — sem si dejal — imam ženo in štiri otroke in mi zato ne bodo ničesar storili. Potem so ob 19. uri prišli na avtomobilih. Razbijali so tudi po mojih vratih. Žena jim je z dvehletnim otrokom v naročju šla odpret. Odrinili so jo stran in vstopili v hišo. Bil sem v postelji. Zarjuli so: »Du raus!«. Odgovoril sem, da sem zelo bolan, začeli so me tolči s puškinimi kopiti po glavi, po hrbtu in po vsem telesu.«

»Na trgu je bilo že zbranih 200 ali 300 vaščanov. Dva ali tri so Nemci ubili že v njihovih hišah. Čez čas so zbrali 3 moške, med katerimi sem bil tudi jaz. Postavili smo se morali pred zid. Žena in otroci so bili od nas oddaljeni kakih 10 ali 20 metrov, ko so se vojaki začeli pripravljati na streljanje. Žene so kričale in se vrgle na tla. Tedaj je nemški ča-

stnik ustavil akcijo. Žene, otroke in starce so vojaki nato odpeljali na cesto proti Camardi.«

»V vrsti po trije so nato nas odgnali na kraj eksekucije. Bilo je morda okrog ene ponoči. Kakih 80 metrov od kraja, kjer je danes spomenik, je stal zid. Nanj so bili postavili strojnico. Zdal se bo začelo, sem dejal. Vrgel sem se na tla. Nastala je silna zmeda. Mnogi so začeli vpiti in bežati. Nemci niso mogli streljati, ker smo se številni pognali proti njim. Toda kmalu so odprli ogenj. Zadet sem bil v nogo. Nisem pa izgubil zavesti.«

»Vseh mrtvih je dotlej bilo 10 ali 11, nakar so se Nemci vrnili v vas in postreljali še druge. Zažgali so tudi vse hiše.«

Povrnimo se k možu, ki je ukazal pokol. Kmalu potem, ko ga je kardinal Döpfner imenoval za generalnega vikarja za München in

Freising, je hamburški tednik »Der Spiegel« intervjuval Roberta M. V. Kempnerja, enega od glavnih tožilcev na Nürnberškem procesu. Ameriški odvetnik je dejal, da se je Mathias Defregger po končani vojni ognil ameriški pravici zato, ker dogodek v Abruzzih ni bil znan. — »Z absolutno gotovostjo pa je moč reči, da bi prvo leto po vojni bili vsi krivci obsojeni na smrtno kazen.«

Defregger sodi v Münchnu med najvidnejše osebnosti. Tudi njegova družina je znana. Njegov ded je bil zelo znan slikar. Njegov oče priznan arhitekt in kipar. Defregger pa je tudi potem, ko je bil posvečen za duhovnika, ostal povezan s starimi nacisti. V Bad Tölzu je v letu 1961 bral mašo za svoje stare »kamerade« in je v svojem govoru, ki ga je imel ob tej priložnosti, »spričo praktičnega materializma naših dni«, z zanosom poudaril opravljene podvige nacistov na ruskih stepah in na kavkaških bojnih poljanah.

Šest let pozneje, ko je italijanska vlada posredovala Bonnu dokumentacijo o pokolu v Filettu, se je Defregger uspel rešiti tako, da je dokazal, da ni osebno izvršil

ukaza o eksekuciji. Državni pravnik v Frankfurtu se je nato odpeljal v München in zaslusal Desreggerja, pri čemer je ugotovil, da ni šlo za umor. Državni pravnik Dietrich Rahn pa ni niti pomislil na to, da bi zaslusal tudi italijanske priče. Po dveh letih preiskave in poizvedovanj je primer imel biti zaključen, ker da pokol talcev — takšna je bila pravna utemeljitev — ni bil krvoločnega značaja in ni bil storjen iz nizkih nagibov. »Der Spiegel« je temu oporekal trdeč, da bi med drugim — če bi bili zaslusili tudi italijanske priče — lahko ugotovili, kako je moralo tistih 17 ustreljenih vsaj šest ur prisostvovati pripravi njihovega zločina.

Pravica pa zahteva, da majorja Mathiasa Defreggerja pokličejo na odgovor za njegovo zločinsko dejanje, ne glede na to, da danes ni več major, marveč münchenški škof.

Zanimiva je najnovejša vest iz Bonna, da je 14. julija Defregger prosil odpustitve prebivalce vasi Filetto di Camarda. V svojem pismu, ki ga je objavil škofijski ordinariat v Münchnu, Defregger pravi: Nočem govoriti o zaključkih

pravnega značaja, do katerih je prišlo med preiskavo in niti se nočem braniti. Morate pa vedeti, da tisto, kar se je zgodilo leta 1944 in ki je že znano vsem, je predstavljalo zame najtežjo preizkušnjo vsega življenja.«

»Skušal sem napraviti vse, kar je bilo v mojih močeh, toda ni se mi posrečilo, da bi preprečil strahoviti pokol.«

V svojem pismu Defregger prosi duhovnike svoje škofije, naj pokažejo razumevanja do žrtev v Filettu. Gibanje »Pax Cristia« je začelo zbirati sredstva za prebivalce omenjene vasi.

Tednik »Der Spiegel« pa poroča, da je vedno več duhovnikov, ki zahtevajo, naj bi Defregger podal ostavko na svoje visoko službeno mesto.

Republiški tožilec Dieter Rahn meni, da ne bo več mogoče uvesti ponovne preiskave, ker manjkajo dokazi, da je Defregger zagrešil uboj zaradi nizkotnih nagonov. List »Der Spiegel« pa pravi, da so nacisti pobili žrtve na krut način, kar je po členu 211. nemškega kazenskega zakona predpogoj, da se ne upošteva zastarelost zločina.

„Richard“ obtožuje...

Sestanek političnih zapornikov internirancev iz KZ Leitmeritz dne 18. maja 1969 v Ljubljani je dobro uspel, saj se ga je udeležilo 50 tvarišev iz raznih krajev Slovenije. Obravnavali so zbiranje gradiva za posebno publikacijo o tem taborišču, razpravljali so o pomenu in delu aktivistov in političnih zapornikov ter internirancev v narodnoosvobodilnem boju, govorili so o komplikacijah za priznanje dvojne delovne dobe za politične internirance, pa še to in ono.

V mesecu marcu 1969 so češki časopisi mnogo pisali o taborišču Leitmeritz. Zato so na sestanku brali članke iz časopisa »Svobodne slovo«, »Rude pravo« iz časopisa »Poruda«, tednika Litomerškega okraja.

V organu Severnočehškega okrajnega odbora KSE »Prubo« piše Marija Križkova med drugim:

Pred dvajsetimi leti, 25. marca je prispel v malo trdnjavo Terezina transport 500 zapornikov iz koncentracijskega taborišča Dachau. V mali trdnjavi so bili nameščeni od leta 1940 policijski zaporilci praškega Gestapa, h kateri se je takrat 25. marca 1944 priključila »zunanja delovna komanda« koncentracijskega taborišča Flossenbur-

Komandant trdnjave Jöckel je odredil hitro in v noči izprazniti za nje II. dvorišče Male trdnjave, kjer so bile v tem času zaprte ženske. S premeštitvijo v dve celici so se za zaprte ženske že tako slabi higijenski in zdravstveni pogoji še poslabšali. Razen tega so v sosesčini postavili leseno barako iz montažnih delov. V zgodovinskem krajevnem opisu Mak trdnjave je ta baraka znana kot »strižnica«, kjer so v letih 1944 in 1945 v njej starejši zaporniki strigli zajčje kože. Vendar je bil prvotni njen namen drugačen. O tem pričajo temelji tega objekta, ki so jih odkrili leta 1963. V sredini 20 m dolge barake je stala kuhinja in umivalnica. V baraki je bila nastanjena straža, v kuhinji pa se je pripravljala hrana za stražnike kakor tudi za zapornike iz dachauskega transporta. V kuhinji je delalo kakih 10 zapornikov, iz Male trdnjave.

Zapornike iz Dachau-a, so poslali v Malo trdnjavo Terezina s posebnim namenom: začeti z širjenjem podzemeljskih hodnikov a pnenčevega rudnika pod Radobylem pri Litomericih in urediti v objektih bivših artilerijskih vojašnic v bližini rudnika »nujno opremo« za namestitev nekaj tisoč zapornikov. Projekt za podzemno tovarno Richard v Litomericih je dobil s tem dnem konkretno podobo.

V nepopolni taboriščni kartoteki so našli imena nekaterih prvih graditeljev Richarda: Slovenci, ki jih je bilo v transportu največ, Franc Mihalič, Danilo Emili, Edvard Alušić, Ivan Hrovat, Slavko Adamič,

Franc Boltja, Leopold Maček, Peter Milović in drugi. Italijan Emanuel Acquafredda, ki mu je bilo 17 let, Grk, Rudi, Francoz, Transport je v kartoteki označen s črko »T« in zaporniki imajo flossenburške številke 7141—7640.

V Mladi trdnjavi so ostali zaporniki kake 3 mesece, do takrat, ko je bilo pripravljeno taborišče v Litomericih. Ta časna »rezidenca« zunanje komande KZ Flossenbur v Terezini, njena premeštitve v Litomerice, administrativna prevedba zapornikov med matičnimi koncentracijskimi taborišči, nadaljnji transporti iz Gross-Rosena, namenjeni že v Litomerice in to še v dobi, ko so bili zaporniki iz Dachaua v Mali trdnjavi, so povzročili razne nesporazume in nevednosti že v takratni evidenci matičnega taborišča Flossenbur. Tudi pozneje, po več kakor 20-letnih letih pozabe, so na novo odkrili projekt Richard.

Nekdo vendar ni pozabljal in ni pozabil, to so bili Slovenci. Po vojni in po vrnitvi v domovino so ustanovili v Ljubljani Združenje bivših zapornikov koncentracijskega taborišča Litomerice in so se od časa do časa sestajali. Leta 1965, ko je skupina vojakov iz Litomerice začela z raziskavo Richarda in so iskali še živče, bivše zapornike, je Združenje v Ljubljani sklicevalo nadaljne sestanke svojih članov in s posredovanjem znancev in prijateljev na Češkoslovaškem iskalo poročila in vire o krajih svojih zaporov.

13. junija 1965 je bil v Ljubljani sestanek bivših zapornikov koncentracijskega taborišča Litomerice. V poročilu na sestanku je navedeno število o jugoslovanskih zapornikih v Litomericih: Bilo jih je 612. Od 462, ki so prišli iz Dachaua v Terezini jih je preživel samo 182. V Flossenburju je bilo transportirano (t. j. bolnih zapornikov iz Litomerice) 190. V litomerškem taborišču je pomrlo 90 zapornikov.

Med slovenskimi zaporniki, udeleženci jugoslovanskega odporniškega gibanja je bila močno zastopana tehnična inteligenca. Zato so bili pri delovni razmestitvi, zaposleni na raznih tehničnih mestih in pisarnah in so imeli vpogled v delo v taborišču in tovarni. Večina njih je prišla tudi v Richard v prvih mesecih njegove graditve in so bili povezani v trden in dober kolektiv, ki se je vzajemno piral tako na delovnem mestu, kakor tudi v taboriščnem življenju. Takšni so vedno bili, ko so zbirali in prenašali tajne informacije o napredovanju front in v pripravih za osvoboditev taborišča. Zanimivo je da so bili Jugoslavlani, Slovenci na Richardu, tako tudi v drugih koncentracijskih taboriščih po spominih čeških sozapornikov cenjeni kot moralno in fizično najodpornjši, in niso podlegli depresijam zaradi dolgega težkega zavora.

Razmere so se poslabšale, ko so nekako v začetku junija 1944 predstavili zapornike iz Male trdnjave v Litomerice, kjer so nadzorovali taborišče esesovci. Skupina zapornikov je še v času bivanja v Terezini pripravljala v artilerijskih vojašnicah nekdanjo jahalnico, konjušnice in senike za bivališča zapornikov. Ogromno halo jahalnice so morali najprej očistiti in nato so v njej postavili lesene šestnadstropne pogoje. Istočasno se je postavila okoli taborišča ograja iz bočede žice. Sem so poslali transporte zapornikov tudi iz Gros Rosena, Flossenburga, Oswiecima in drugih krajev. Onemogli in za delo nesposobni zaporniki so umirali na »Schonungsblocku« ali pa so jih poslali nazaj v Flossenbur in v Bergen-Belsen. Dnevno je umrlo okoli 20 zapornikov in je do maja 1945 tu umrlo kakih 4000 zapornikov. Komandant taborišča je točno izpolnjeval splošne Himmlerjeve smernice, izkoristiti delovno silo zapornikov do popolne izrabe in fizične likvidacije.

Če se v teh dneh spominjamo 25 let nastanka Richarda, lahko pri tej priložnosti še ponovimo, kako je od leta 1965 potekala njegova raziskava in dokumentacija. Po zaslugi poizvedovalne skupine vojakov iz podzemlja prenesli ostanke korespondence in tehnične dokumentacije firm, ki so se udeležile gradnje podzemne tovarne, pa tudi najrazličnejše predmete za osebno uporabo zapornikov in o premo podzemne tovarne. Fotografirali so tudi podzemne hodnike, v katerih so snemali dokumentarni film ČS televizije. Režiser D.

Holub je vrtel daljši dokumentarni film o Richardu »Exkurzij«, ki je bil nagrajen na tujih filmskih festivalih. Leta 1967 je pripravil »Pamatnik Terezine« razstavo o zgodovini »Richarda«, ki so jo prenesli v Prago, v nemški verziji pa tudi v tujino. Skupaj z arhitektonsko in umetniško ureditvijo narodnega in židovskega pokopališča sta v letu 1968 »Pamatnik Terezine« in uprava mesta uredila vstop v podzemlje »Richarda« ter v krematorij v Litomericih. ČS komisija za odkrivanje vojnih uročinov je skupaj z organi prokurature in ministrstva za notranje zadeve ugotavljala neposredne odgovorne esesovce, komandante taborišča in vodje udeleženi firm, za smrt in ubijanje zapornikov litomerškega taborišča. Pri zbiranju izpovedi prič bivših zapornikov pa ugotavljajo, da zaporniki niso poznali imen niti drugih podatkov teh oseb. Skozi litomerško taborišče je šlo okoli 500 čeških zapornikov, od teh jih živi danes ca. 200. Od njih so dobili spomine na dobo zavora, pa tudi razne dokumente in predmete, ki so jih prinesli s seboj v letu 1945 iz litomerškega taborišča. Oglasili so se tudi zaporniki iz Poljske in Francije. V prihodnje lahko mnogo pripomo-rejo tudi stiki med Pamatnikom Terezini in Združenjem slovenskih zapornikov v Ljubljani.

Pamatnik Terezina da deloma že danes in seveda tudi v prihodnje zadovoljiv odgovor, da je v ČSSR organizacija, ki je zbrala vse dosegljive dokumente in jih bo tudi objavila.

LJUBLJANA

PRIPOROČAMO VAM IZLETE:

Pripravili smo prijetne poletne izlete:

na MEDNARODNEM CEBELARSKEM KONGRESU v MÜNCHENU. Poleg kongresa si bomo ogledali več avstrijskih mest in pokrajino Bavarske vključno s koncentracijskim taboriščem Dachau.

7. avgusta — 4-dnevni izlet z vključenim ogledom BALETNE PREDSTAVE OTHELLO NA BODENSKEM JEZERU. Potovanje poteka preko Beljaka, Würga, Innsbrucka, Bregenza, z gondolo na hrib Pfänder, Schaffhausen do slapov reke Ren, Zürich, Liechtenstein, Schaan, Ljubljana.

9. septembra — 13-dnevno potovanje v ŠPANJO. Potovanje organiziramo v sodelovanju s Klubom frizerjev iz Ljubljane, ki se bodo udeležili Evropskega prvenstva v Madridu. Vabimo tudi druge udeležence, da si ogledajo lepote Francije in Španije.

13. septembra — 15-dnevno potovanje v FATIMO. Potovanje je namenjeno romarjem, ki bodo potovali iz Ljubljane v Padovo, Lourdes, Compostelo, Fatima, Madrid, Marseille.

Zahtevajte pismene programe in informacije v vseh naših poslovalnicah oziroma v Ljubljani na Titovi 38, tel. 314-922 in 315-342.

Politični razgledi

Volitve pod bajoneti

20. julija 1954 so ženevski sporazumi naredili konec indokinski vojni. Čez šest let se je režim Ngo Dinh Diema upri temu, da bi spoštoval pglavitno določilo sporazumov — organizacijo svobodnih volitev v Južnem Vietnamu — in s tem izzval nov ljudski upor. Ob petnajstletnici ženevskih sporazumov pa je saigonski general Nguyen Van Thieu, politični dedič Diema, predlagal partizanom »splošne volitve«. Ministrice za zunanje zadeve pri začasni revolucionarni vladi republike Vietnam in voditeljica delegacije omenjene vlade na pogajanjih v Parizu Nguyen Thi Binh je ob tej priložnosti za revijo »Jeune Afrique« izjavila, kakšno je stališče njene vlade.

Boj vietnamskega ljudstva proti ameriškim agresorjem se docela ujema s temeljnimi načeli ženevskih sporazumov iz leta 1954 o Vietnamu. Izredno težka in obenem izredno pogumna odporniška vojna vsega vietnamskega ljudstva proti francoskim kolonialistom, agresorjem od leta 1945 do 1954, se je končala z zmago pri Dien Bien Phuju in privredila do sklenitve ženevskih sporazumov. To je bil mednarodni sporazum, ki je slovesno priznaval temeljne nacionalne pravice vietnamskega ljudstva: neodvisnost, suverenost, enotnost in ozemeljsko nedotakljivost Vietnama.

Po tistem bi naši rojaki na jugu tako kot v vsej deželi mogli živeti v miru in graditi svobodno in srečno življenje. Toda ameriška vlada, ki jo je prevzela ambicija, da bi spremenila Južni Vietnam v ameriško vojaško bazo in neokolonijo in da bi nadaljevala razdelitev Vietnama, je načrtno sabotirala ženevske sporazume iz leta 1954.

Izprijene namere ZDA še zmerom merijo na to, da bi uporabile Južni Vietnam za odskočno desko za agresijo vsega Vietnama, za intervencijo na druge dežele v Indokini in v jugovzhodni Aziji, samo da bi na tem delu sveta uvedle neokolonializem.

Za uresničitev teh namer so ZDA postavile v Južnem Vietnamu zakrinski kolonialni režim, ki se je oblatil z nekaj izprijenimi vodstvi — od Diema in Nhuja do trojice Thieu—Ky—Huong. V krvi so zadušili stremeljenja po miru, neodvisnosti, demokraciji, nevtralnosti in nacionalni združitvi ljudstva v tej deželi.

Od leta 1965 je ameriška vlada z več kot pol milijona vojakov izvajala direktno agresijo na jug, obenem pa nekaznovano vodila nenavadno barbarsko rušilno vojno zoper Demokratično republiko Vietnam.

Južnovietnamsko ljudstvo, kakor tudi vse vietnamsko ljudstvo, ki ima za seboj tradicije neukrotljivega boja, se že petnajst let bojuje zoper ameriško agresijo, samo da bi si izbojevalo svoje nacionalne pravice. Zaradi porazov na severu in jugu ter zaradi ostre obsodbe svetovnega in ameriškega javnega mnenja je ameriška vlada morala brezpogojno prekiniti bombne napade na celotno ozemlje DR Vietnama in sprejeti »četverno konferenco«, na kateri sodeluje tudi FNO Južnega Vietnama.

Toda Nixonova administracija, ki se je trmasto napotila po Johnsonovih kolesnicah, je nadaljevala in krepila agresivno vojno, samo da bi si izbojevala »močan položaj« na bojišču in za zeleno mizo ter prisilila naše ljudstvo, da sprejme ameriške mirovne pogoje. Tako imenovani Nixonov »program osmih točk« nasprotuje svetim nacionalnim pravicam ter dvema zakonitima zahtevama vietnamskega ljudstva: ZDA morajo nemudoma in brezpogojno umakniti vse svoje čete z južnovietnamskega ozemlja; tako morajo storiti tudi države, katerih vojske sodelujejo z ameriško. ZDA, ki so postavile administracijo Thieu—Ky—Huong, da bi iz nje naredile orodje agresije, se morajo odreči tej diktatorski, vojnohuskaški, pokvarjeni administraciji ter dopustiti južnovietnamskemu ljudstvu, da samo uredi svoje zadeve, brez tujega vmešavanja. Napoved predsednika Nixona, da zamenja 25.000 vojakov ekspedicijskega korpusa (od več kot 600.000 ameriških in satelitskih vojakov) z enotami marionetnega režima, ni nič drugega kot manever, ki naj bi pomiril javno mnenje. Ta manever je del politike »vietnamizacije« vojne. Se pravi: okupacijske ameriške čete naj bi se naprej okupirale Južni Vietnam, marionetna administracija in vojska naj bi se naprej obstajali, vojna naj bi se nadaljevala, pri čemer bi se »Vietnamci bojevali z Vietnamci« pod ameriškim poveljstvom.

Tako imenovani predlog, da bi organizirali »mešano volilno komisijo«, v kateri naj bi bila FNO, ki si ga je pred kratkim izmislil Nguyen Van Thieu, je tudi del tega manevra. Gre za novo potegavščino, ki so se je lotili po naročilu ameriške vlade. Predstavniki saigonske administracije so celo izjavili, da mora organizacijo »volitev« zagotoviti Saigon v okviru svoje protiljudske in antidemokratske »ustave«, pri čemer naj bi marionetna vojska »zagotovila red«, »varovali« pa naj bi jo bajoneti več kot pol milijona ameriških agresorjev. Kako naj bi takšne »volitve« zajamčile pravico državljana do svobodne izpovedi svojega mnenja?

Ce sta ameriška in saigonska administracija hrupno izjavili, da bosta »spoštovali izide volitev«, je to le zato, ker bodo takšne volitve rodile marionetno upravo pod ameriškim vplivom.

Premagujoč neznanke žrtve in neštevne težave, se južnovietnamsko ljudstvo že petnajst let bojuje za neodvisnost in svobodo. Povejmo še enkrat, da se ta boj ujema s temeljnimi načeli ženevskih sporazumov o Vietnamu iz leta 1954. Niti divjaški manevri niti izprijeni postopki ameriških agresorjev ne bodo omajali železnega južnovietnamskega prebivalstva.

Dokler bo ameriška vlada trmasto podpirala marionetno upravo Thieu—Ky—Huong, se bo naše ljudstvo bojevalo naprej, vse do končne zmage. Vietnamsko ljudstvo zahteva, da ZDA prenehajo agresivno vojno, ne da bi postavljale pogoje. Začasna revolucionarna vlada je v svojem akcijskem programu jasno postavila, da »se je pripravljena posvetovati s političnimi silami, ki predstavljajo različne sloje prebivalstva in različne politične tendence Južnega Vietnama, ki so za mir, neodvisnost in nevtralnost, vključno z osebami, ki morajo iz političnih razlogov živeti v tujini, tako da bi ustanovili začasno koalicijsko vlado na načelih enakosti, demokracije in medsebojnega spoštovanja. Začasna koalicijska vlada naj bi izvedla splošne volitve, da bi izvolili ustavodajno skupščino, izdelali demokratično ustavo, ki bi v celoti odsevala interese in hotenja vsega ljudstva...«

Ob petnajstletnici podpisa ženevskih sporazumov o Vietnamu se naše ljudstvo odločitveno zahvaljuje vsem prijateljem na svetu, ki nenehno krepijo svojo podporo njegovemu pravičnemu boju; zahvaljuje se vladam, ki so priznale in podprle začasno revolucionarno vlado in ki so z naklonjenostjo sprejele in podprle globalno rešitev v desetih točkah FNO Južnega Vietnama — kajti naše ljudstvo je trdno prepričano o zmagi v boju za neodvisni, demokratični, miroljubni, nevtralni in uspevaajoči Vietnam, ki bo pripeljal do ponovne miroljubne združitve domovine.

Franciju Dularju v spomin -

ZB Šentjanž pri Dravogradu proslavlja vsako leto svoj krajevni praznik, posvečen spomenu na 11. julij 1944 — na dan, ko je okupator izselil iz Šentjanža najbolj zavedne družine: Marzelovo, Vrhnjakovo, Bartovo, Štanglovo, Gnamušovo in Krpačovo.

Letošnje praznovanje je potekalo še v prav posebno svečanem vzdušju. Na predvečer praznika je bila pogrebna svečanost — prekop posmrtnih ostanikov — Dularjevega Francija.

Okupatorjev teror nad našim ljudstvom, predvsem pa kratko, a trnovo pot mladega (rojen je bil 1. decembra 1918 v Bukavski vasi pri Dravogradu) revolucionarja Francija Dularja, so v globokih besedah orisali kar trije govorniki. Bil je edini otrok revne, izkoriščane matere, ki je lahko nudila svojemu otroku le nekaj več, kot golo življenje. Zato se je njen sin Franci že v zgodnji mladosti preživljal kot pastirček pri kmetih v Mislinski dolini. Bil pa je bister fant in je spoznal, da ga revščine lahko osvobodijo le znanje. Zato se je pri 18 letih, ko je po končani osnovni šoli odločil pastirsko šibo in se je že izučil za pleskarja, lotil privatnega študija na mariborski realni gimnaziji. Toda po končanem II. letniku je prišla okupacija. Zaposlen pri naprednem slikarju in pleskarju Gregoriču v Slovenj Gradcu, je Franci že v začetku leta 1942 uničeval nemške napise in smerokaze tako, da jih je premazoval s črno barvo. Nemcem je s tem oznanjal, da jih čakajo po dneh zmagoslavja temni časi porazov in sramote. Svoje globoko prepričanje in nežnost srca pa je izlil v nekaj pesmih, namenjenih domovini, svobodi in materi. V jeseni leta 1942 je zaupal svoji materi, na katero je bil srčno navezan, da

bo odšel kmalu v partizane. Na njen nasvet, naj morda počaka še čez zimo, ji je dejal, da je prišel na Pohorje španski borec, ki potrebuje za boj predane ljudi. V noči od 8. na 9. november 1942, se je skupaj s Karlom Rotovnikom na Legnu pri Slovenj Gradcu pridružil komandantu II. grupe odredov Francu Rozmanu-Stanetu, ki se je tiste dni zadrževal s komandantom Pohorskega bataljona Rudijem Medetom-Grogo na slovenjegraškem območju. S slavnima komandantoma je prispele Franci Dular v Pohorski bataljon 11. novembra 1942. Že čez nekaj dni pa je zajela Pohorje močna nemška ofenziva, v kateri je sodelovalo več tisoč sovražnih vojakov. Dne 27. novembra je bil bataljon napaden na Lepenarci. Po krajšem, srditem spopadu, se je bataljon Nemcem srečno izmuznil, na bojišču pa je obležal, zadet v trebuh, Franci Dular. Nemci so ranjenca nečloveško mučili. Tudi umirajočemu niso uslišali prošnje za požirek vode, češ da si je ni zaslužil. S tem so hoteli iz njega izsiliti priznanje, toda pogumni Franci je molčal do zadnjega diha.

Tako je padel na Pohorju eden prvih borcev Pohorskega bataljona, domačinov iz Mislinske doline. Ob grobu, ki je po 27. letih sprejel posmrtno ostanke revolucionarja, prvorobca za lepšo in srečnejšo domovino, je zalesketala v prenekaterih očeh solza hvaležnega in častnega spomina. Žal pa se svečanosti za katero gre vse priznanje šentjanški organizaciji ZB, ni udeležilo tolikšno število ljudi, predvsem borcev, kot bi bilo ob takem dogodku pričakovati. Upravičeno se vsiljuje vprašanje, kaj čutijo in ali še sploh kaj čutijo srca nekaterih ljudi?

VIKTOR ČEH-ZVONKO

Imeli smo ljudi

Ivanka Pretnar

Pred dobrim mesecem so pokopali v Zasipu pri Bledu Paštarjevo mambo. Dočakala je visoko starost 87 let, čeprav je bilo nje no življenje vse prej kot veselo in prijetno. Z možem, ki je umrl pred petnajstimi leti, sta imela deset otrok, od katerih so trije umrli majhni. Sin Jože je bil več mesecev v taborišču, nato v begunjskih zaporih, padel pa je kot partizan blizu domače vasi. Paštarjeva hiša je bila vedno odprta borem za osvoboditev. Vsak je tam dobil hrano, obleko, zvedel je važne novice. Vsa družina je bila vključena v delo za OF, saj je tako želela pokojna mati. Zadnja leta je bila priklenjena na posteljo, vid ji je popolnoma opesal, a še vedno se je rada pogovarjala o svojih nekdanjih znanjih. Umrla je tiho, njen grob je še poln cvetja. Od nas je odšla spet ena tistih dobrih, pogumnih in zavednih žensk, ki smo jim dali vzdevek partizanske matere. Spomin nanjo bo vedno lep in svetel ostal v naših srcih.

Tone Cuder

Prejšnji mesec smo na pokopališču Ljubljane—Polje pokopali tovariša Tonea Cudra, starega šele 53 let. Rojen je bil in raste je v Trenti, kjer izvira biskra Soča. Ze v svoji mladosti je na lastni koži občutil nasilje Mussolinijevega fašizma nad slovenskim ljudstvom. Ker je bil Slovenec, ni mogel v takratni Italiji dobiti zaposlitve, zato je ilegalno prestopil jugoslovansko mejo v upanju, da dobi delo in s tem možnost za dostojno preživljanje. Toda žal, prekmalu je moral spoznati, da vladajoči režim bivše Jugoslavije ni zaostajal za fašističnim. Koncepti zatiranja in izkoriščanja delovnega človeka so bili isti. Zaposlil se je kot dninar v okolici Ljubljane. Toda ne za dolgo. Orožniki takratne Jugoslavije so ga aretirali, za-

pril in nato izročili italijanskim fašistom. Ko je v Italiji prestal zaporno kazen, je moral odslužiti vojaški rok, a po odsluženju tega so ga ponovno zaprili. Iz zapore je pobegnil in kot zavedni slovenski delavec, se je priključil borem NOV.

Boril se je v Ziljski nato pa v Koroski četi. V teh enotah je sodeloval v mnogih akcijah in se res junaško bojeval proti okupatorjem, po vojni pa je kot delavec prispeval k izgradnji socializma. Zaradi naporov, ki jih je že pred in med vojno prestal, je bilo njegovo zdravstveno stanje zelo zrahljano. Zdravil se je, toda uspehov ni bilo. Omahnil je v prerani grob.

TONE PREBELIC

Janez Trojar

V nedeljo, trinajstega julija, smo se v Gorjah pri Bledu za vedno poslovili od Janeza Trojarja. Rodil se je pred dvaindesetimi leti v revni delavski družini. Bil je eden izmed prvih simpatizerjev narodnoosvobodilnega boja v svojem kraju in aktivni udeleženec vstaje v Bohinju v začetku okupacije. Kmaku so ga zaprili in odpeljali v begunjske zapore in nato v taborišče v Nemčijo.

Slava mu!

J. A.

Ančka Keškova

V hišici v Loki pri Mengšu je prebivala Keškova družina. Ze decembra leta 1942 je bil mlajši Mirko s partizanskim imenom Zevs povezan s prvim rajonskim odborom OF v Mengšu, leta 1943 pa je odšel v Slanodrovo brigado tudi sin Ivan-Stefan. Tudi mati Ana Keškova je aktivno sodelovala v Osvobodilni fronti. Leta 1944 so jo skupaj s šestnajstimi sovaščani in hčerko Anico odpeljali v koncentracijsko taborišče Auschwitz. Po končani vojni sta se s hčerko vrnili domov. Tudi sin Ivan se je vrnil, Mirko pa je padel januarja 1944 v Bukovici.

Izguba sina in prestano trpljenje v taborišču sta omajala njeno zdravje. Čeprav bolehnata sta z možem zgradila hišo, v kateri je živeela vse do letos, ko se je stara dvaindesetletna let, za vedno poslovila od nas.

Naj—ji bo lahka domača zemlja!

I. L.

Dobro je če veste...

● Na pobočju planine Diur Sar v Sovjetski Armeniji raste najstarejši hrast na svetu. Premer njegovega debela znaša v višini pol metra nad zemljo deset metrov, njegove najmočnejše veje pa imajo meter širok premer. Zgodovinarji so ugotovili, da je zasadil to drevo armenski general Vardan Mamikojan 449. l. po n. št. pred začetkom neke bitke.

● »Svobodni in demokratični svet v teoriji in praksi. V Londonskem severu (Severna Irsko) so katoliki podložni protestantski manjšini, ki ima v rokah vso oblast. Katoliki zahtevajo volitve po demokratičnem načelu: »en človek, en glas«. V tem mestu je namreč v veljavi še srednjeveški volilni red, po katerem ima protestantska manjšina večino glasov. Ta »pravica« gre protestantom, ker plačujejo več davkov, ker imajo več podjetij, delavnic, trgovin, hiš. Lastnik šestih manjših časniških kioskov ima npr. »pravico« do šestih glasov! Katoliki protestirajo, demonstrirajo čedalje glasneje in zahtevajo odpravo te srednjeveške »pravice«. Vedeti je treba, da je Severna Irsko še vedno sestavni del Velike Britanije, ki ima trenutno laburistično (»socialistično«) vlado...

● Oblast — pošast... Vladimir Dedijer je napisal v delu »Izgubljeni boj J. V. Stalina 1948 — 53«, ki ga je v februarju objavljalo Delo tudi tole ugotovitev: »Vsaka oblast človeka kvari, popolna oblast pa ga pokvari popolnoma.« (Delo, št. 10-69 z dne 12. januarja 1969.)

● Hrepenenje po... Bivši predsednik zahodnonemškega zveznega zbora Gerstenmayer je kritiziral študentska razgrajanja, je pa pripomnil: »Vendarle ne smemo pozabiti, kakšne smo, ko smo bili mladi, česnili in kakšne neumnosti smo uganjali!«

● Požrtvovalnost... V lanskeoletnem predbožičnem biltenu občinskega sveta zahodnonemškega mesta Freiburga je bila objavljena tale novica: »Mesto Freiburg bo za bližnje božične praznike darovalo Biafri tri božične jelke...« V Biafri vlada, kakor je znano, kot posledica državljanske vojne strahotna lakota, ki pomori na tisoče ljudi dnevno.

● Pokončni večni mir in pokoj... Pokopališča Zahodnega Berlina obsegajo površino 706 ha. Vsako leto umre v Berlinu okrog 40.000 ljudi. Približno polovico jih upepelijo, več jih ne morejo, ker je zmogljivost krematorijev skorajda izkoriščena. Oblasti skušajo uvesti pri pokopavanju sistem — »sostanovalstava«, pa tudi to ne more rešiti vprašanja o pomankanju pokopališnega prostora. Saj je v Zahodnem Berlinu pomankanje prostora sploh pereča. In tako so prišli na »rešilno« misel — pokončnega pokopavanja mrličev... Svoječasno je svet strme prisluhnil pozornost zbujajoči novici, da so pokopali znanega francoskega državnika Clemenceauja — pokonci, ker je hotel tudi mrtve stati, ne pa ležati. V zahodnem Berlinu kajpak ne gre za ponosne ljudi, ki bi hoteli počivati pokonci, marveč za prav vsakdanje racioniranje prostora in za zaton varljivega upanja o večnem miru in po-kouju.

● »Lahek kot zrak«, rečemo kdaj pa kdaj, vendar pa zrak ni tako lahek, kakor pogosto mislimo. Učenjaki so izračunali, da znaša teža celotne količine zračnih plasti okrog Zemlje 5.136.000.000 milijard ton.

„TV 15“ ZA MLADINO

Nagrajeni prispevek

ZA DAN BORCA

Po poteh kozjaške transverzale

Dan borca, sveže markirana »Kozjaška transverzala« in lepo vreme so bili vzroki, da smo se podali v ta del naše ožje domovine med Dravo in mejo.

Naša pot se je začela v petek zjutraj v Brestanici, od koder nas je pet članov taborniškega kluba »Sumik« iz Maribora krenilo na tridnevno pot do Dravograda. Prvi cilj, ki smo ga dosegli po uri in pol hoje, je bil Zavrčev vrh. Tu smo srečali člane taborniškega kluba »Samorastniki«. Po zajtrku smo skupaj in z nezmanjšano hitrostjo prešli Bistriško grapo in se povzpeli na nam že dobro znani Duh na Ostem vrhu. Tu smo na grob Djakovića in Hačimovića položili šopek cvetja, očistili okolico le-tega in po enominutnem molku odšli mimo obmejne stražarnice do Gradišča. Med potjo nam je bila še vedno živo pred očmi podoba zaraslega in zapuščene groba z ostanki venca, ki smo ga bili tam položili že prvega novembra lani. Z vrha se je videlo naselje Gradišče kot na dlani. Bil je res lep razgled! Po strmem spustu smo prišli do lepega in skrbno negovanega spominskega obeležja padlim borcem Lackovega odreda. Pa tudi sicer je bilo ob poti do Zgoranje Kaplje na hišah opaziti številne plošče z vklesanimi imeni padlih borcev narodnoosvobodilnega boja, kar priča o risiki narodni zavesti naših ljudi, ki bivajo ob avstrijski meji. Iz Zgoranje Kaplje smo po najbližji poti mimo markirane poti, prispeli na Remšnik. Kot pravi »taborniki« smo imeli s seboj hrane za vse tri dni in smo jo tudi sami pripravljali. Prijazna gospodinja se je sama ponudila, da nam skuha žgance; mi pa smo si medtem na

seniku kmata Jürja Kneza pripravili ležišča. Med večerjo nam je predstavila tudi hišnega gospodarja, župnika. Pogovor je tezel o kraju, ljudeh in vsakdanjih težavah. Naslednji dan smo prešli vrh Kapunar, odkoder je bil lep pogled na Avstrijo ter nadaljevali pot do Ternika. Tu smo pustili stvari, vzeli s seboj nekaj hrane in lonec ter odšli do deset minut oddaljenega potoka. Nevihta nam je sicer malce prekrizala račune in smo morali prenočiti na bližnji kmetiji. Naslednji dan smo »renili do Radej in od tam proti Mariboru.

Vso pot »Kozjaške transverzale« nas je spremljala izredna gostoljubnost in prisrčnost domačinov. Po lepoti edinstvenih krajev in mnogih spomenikov narodnoosvobodilnega boja. Mislim, da bi si morali taborniki — preden se odpravijo na pot v druge republike domovine ali celo v tujino — ogle dati tudi ta del naše domovine.

MARJAN CANDER

„Dnevnik Ane Frank“

Knjiga »Dnevnik Ane Frank« je znana po vsem svetu. Res, malokatera knjiga tako pretrese človeka... V njej opisuje štirinajstletna deklica z imenom Ana življenje Židov pod nacistično Nemčijo. V okupirani domovini se je skrivala dve leti, pozneje pa so jo z družino odpeljali v koncentracijsko taborišče Auschwitz, kjer je umrla skupaj z mamo.

Dnevnik male Ane je miniaturna vsega zla, ki so ga Židje pretrpeli pod nacizmom!

MARJETA KOKALJ

Partizanska mati Ana Padovac

Nedolgo tega je v najožjem družinskem krogu praznovala svoj osemdeseti življenjski praznik znana partizanska mati Ana Padovac. Njeno življenje je bilo visoka šola trpljenja in gorja...

Tudi pred vojno je petčlanska družina Padovčevih živila v Kočevju. Zakonca Ana in Jurij sta svoje tri otroke vzgojila v naprednem duhu in jih naučila ljubiti domovino. Sin Adolf je kot vojak bivše jugoslovanske vojske preživel štiri leta v nemškem vojnem ujetništvu in se po sovoboditvi hudo bolan vrnil v domovino. Hčerka Tončka je že leta 1942 odšla v partizane. Bila je aktivna partizanka in je sodelovala v številnih bojih proti tujemu zavojevalcu in domačim izdajalcem. Leta 1944 je končala tečaj za šifranko in bila poslana v legendarno štirinajsto na Stajersko. Padla je 14. februarja 1945 pri Sv. Duhu blizu Slovenj Gradca. Tudi hčerka Nina je bila aktivistka in je po zlomu fašistične Italije srečamo kot partizansko učiteljico na Kočevskem; danes poučuje v Murski Soboti. Mnogo hudega sta morala med vojno pretrpeti tudi Ana in Jurij Padovac. Sovražnik ju je preganjal in leta 1944 so ju domobranci odvedli v ljubljanske zapore; kljub trpljenju nista klonila! Po vojni pa gorja za Ano Padovac še ni bilo konec. Leta 1954 ji je umrl tudi mož Jurij, s katerim je dol-

ga leta složno delila dobro in hudo.

Partizanska mati Ana preživlja jesen svojega življenja v Kočevju. Misli so ji usmerjene v preteklost, v tisto preteklost, brez katere bi ne bilo sedanjosti takšne, kakršna je. Mnogo je Ana Padovac žrtvovala za današnjo blaginjo, zato se lahko s ponosom ozre na svojo prehojeno življenjsko pot.

JOZE JANEŽ

OBISKAL SEM OŽBALDA KOPRIVSKA IZ ČRNEGA GRABNA

Vedel je kaj je njegova dolžnost

Kmalu po okupaciji je bil Ožbald Kropivšek iz Črnega grabna zaradi širjenja letakov, ki so klicali k oboroženi vstaji slovenskega naroda, zaprt. Odpeljali so ga v kamniške zapore, nato pa po tridnevem mučenju v Begunje. Tudi v Begunjah ni ničesar izdal, zato so ga odpeljali v kazensko taborišče Krieselsdorf na prisilno delo. Konec januarja 1942 so ga izpustili. Ko se je vrnil domov je pomagal partizanom in je bil leta 1943 in v začetku 1944 tudi obveščevalec. Jeseni je odšel v partizane. Tudi po končani vojni je s prostovoljnimi delom pomagal pri obnovi naše domovine in prizadevno delal v raznih družbeno-političnih organizacijah.

SLAVKO SOROTAR

Tudi bolnišnico so napadli

LETA 1943 SO NA OBMOČJU BREGINJE USTANO-VILI PREMIČNO BOLNIŠNICO. NJEN VODJA JE BIL MILENKO VODOPIVEC, KI SO GA POZNEJE UJELI IN ODPELJALI V DACHAU. BOLNIŠNICA JE BILA NAJ-PREJ PRI VASI ROBEDIŠČE, OD TAM SE JE PRESE-LILA NA MIJO IN Z MIJE V JAMNIK, KJER JE BILA 24. MARCA 1943 IZDANA. NAPAD NEMCEV SE JE ZAČEL ŽE PRED ZORO. RANJENCI SO SE VSI REŠILI. ŠTI-RI ŽRTVE, KI SO JIM DOMAČINI PO VOJNI PO-STAVILI LEP SPOMENIK, SO NEMCI OBGLAVILI.

DRAGO SIMAC

Franckova prva kurirska naloga

Bilo je dolgočasno nedeljsko popoldne. Zunaj je deževalo. Pri nas so bili stric, teta in bratranec. Starši so se pogovarjali o časih, ko je po naši domovini gospodaril okupator. Stricu je bilo takrat komaj osem let in pol, klicali pa so ga Franček.

Nekaj dni pred tem so bili v sosesčini hudi boji. Domobranci so bili v veliki premoči in partizani so se morali po enournem boju umakniti. Imeli so tudi veliko ranjencev in jih niso mogli vseh odnesti s seboj.

Tisto dopoldne se je Franček igral s svojim psom pred hišo. Eden izmed ranjenih partizanov se je privlekel do njega in ga poprosil kozarec vode. Deček je hitro stekel k mami in ji povedal, da je nekdo zunaj. Mati je odšla ven in se že ob prvem pogledu na partizana obrnila in se vrnila z lončkom mleka in velikim kosom črnega kruha. Partizan ji je povedal, da je bil ranjen v zadnjih bojih in da je v

blizini še nekaj ranjenih tovarišev. »Nekdo bi moral obvestiti četo, ki je verjetno že v sosednjih hribih, naj počakajo na nas!« je prosiče dejal. Mati ga je odpeljala v hišo in mu povedala, da je vas polna domobrancev in da bi četo pravzaprav o tem najlaže obvestil Franček.

Franček je vedel, da mora svojo prvo kurirsko nalogo dobro opraviti in ni se bal! Ker je bila vas obkrožena od domobrancev se je moral najprej prebiti mimo straže. Delal se je kot da išče kislice, ki so v jeseni le še redke, in stražar ga še opazil ni. Nato pa jo je hitro mahnil v hribe, da poišče komandanta čete in mu sporoči, da bodo vaščani pripeljali ranjene partizane.

Partizani so se najprej norčevali iz njega, ko pa jim je ostro dejal, da ima važno sporočilo, so ga le peljali h komandantu. To se je komandant razveselil, ko je slišal, da so v vasi še živi partizani in pohvalil Frančka rekoč: »Hvala ti, mali junak!«

Tako je Franček dobro opravil prvo zaupano mu nalogo. Odtlej je partizanom še večkrat nosil sporočila in vedno srečno prispel do cilja.

BRANKA ŠTRUBELJ

„Kdo me bo imel rad?“

Na pragu hiše stoji mlada žena s sedemletnim sinkom. Mimo korakajo partizani. Veseli in nasmejani so, saj je prišla svoboda. Žalostno gleda za njimi, stoji kot okamenela in po licih ji drsijo solze.

»Mamica, kje je očka?«

»Potrpi še, sinko.«

»Obljubil mi je, da pride takrat, ko bo pomlad in ko bodo hodili po cesti strički, ki bodo peli...«

»Prišel bo, sinko.«

»Ko bom prišel, ti bom kupil zajčka, mi je dejal. Vsak dan mu bom natrgal sveže deteljice z našega vrta, potem bodo prišli mladi zajčki in jaz bom njihov gospodar, kajne, mamica?«

Po cesti prihaja partizan.

»Mamica, očka gre!«

Pa ni bil očka in žalostno vest je prinašal s seboj.

»Stric, kje je očka?«

»Sinko, tvoj očka je ostal tam daleč za hribi,« tiho spregovori partizan in pokaže z roko na verige gozdov.

»Zakaj? Saj nas je imel tako rad in rekel je, da pride in da mi bo kupil zajčka!«

»Jaz ti bom kupil zajčka, dva...«

»Kdo pa bo kupil drugo sivo, kdo bo sezidal hlev, ki so ga požgali hudobni možje in — kdo me bo imel rad?«

ALENKA TRONTELJ

Pišejo nam

Spoštovana tovarišica Milena! Najprej se vam moram zahvaliti za »TV-15«, za objavljene vrstice in v imenu uredniškega odbora »Okence« — našega šolskega glasila — da ste poslale številke le-tega prebrali in povedali tudi svoje mnenje.

Deroča reka časa hitro teče in njeni valovi — naši dnevi — se drug za drugim izgubljajo v nič... Zdi se mi, da sem vam pred nekaj dnevi napisala zadnje pismo, da je od takrat minilo že več kot mesec dni. Dolgo sem se pripravljala, da prepišem prispevek »Glas v tišini« na čist papir in da ga odpošljem. Veste, letos se je sklenila moja osnovnošolska pot in verjemite mi, da sem imela v zadnjih mesecih res veliko učenja. Vpisala sem se na gimnazijo, ker bi rada študirala slavistiko. Zdaj, ko je vse to za menoj, si bom v počitnicah vzela malo več časa za pisanje. Če mi bo le še tako drslo pero po papirju, vam obljubljam, da boste moje vrstice lahko bolj pogosto brali. Saj ne mislim, da bi jih še kdaj lahko kdo bral v vašem, meni zelo priljubljenem časniku, ne! Mislim pa, da je bolj pametno poskusiti, kot pa imeti vse zapisano v kakšni zaprašenji mapi na podstrešju. Tako sem vam zopet poslala prispevek in upam, da ga boste vsaj prebrali. Sama vem in tudi tovarišica v šoli mi je že večkrat dejala, da pišem razvečeno, a če se še tako trudim, uspeha ni in ni!

Vas najlepše pozdravlja vaša sodelavka

ALENKA TRONTELJ,
Grosuplje, Stranska pot 3

Draga Alenka!

Ni ga poslanega prispevka, ki ga ne bi skrbno in s pozornostjo prebrala. In če je moj redni delovni čas prenatrpan, jih vzamem s seboj in tako živim z vami marsikatero nedeljsko dopoldne... Pa mi ni žal!

S sodelovanjem na mladinski strani »TV 15« in v šolskem glasilu »Okence« si dokazala, da ti gre pisanje dobro od rok. Tvoje sicer neutrudno pero pa včasih res ne pozna mere! Zapišni si prispevki ne smejo biti dolgovezni ali celo neurejeni in napisani morajo biti vsakomur razumljivi! (Teh nekaj vrstic nisem namenila le tebi, ampak vsem vam, ki pišete in boste še pisali na naš naslov.) Na zalogi imam še nekaj tvojih prispevkov, ki so potrebni temeljitega krajsanja in zato še vedno čakajo na objavo. Zakaj ne opisuješ naše resnične dogodke in resnične ljudi? Se spomniš nagrajenega spisa »Sedemdesetlet samotne?« Nekajkrat sem ga prebrala in težko bi ti z besedami povedala, kako sem bila takrat ponosna na avtorico le-tega, tedaj še ne štirinajstletno Alenko iz Grosupljeja.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana tovarišica urednica!

Trenutno »transverzala« kurirjev in vezistov NOV« še ni aktualna, zato vam s te poti ne moremo poslati prispevkov. Ko pa bomo krenili na to dolgo potovanje, bomo vaši prošnji z veseljem ustregli. Danes vam — v tolažbo — pošiljam spis »Kozjaška pot«, ki ga je napisal Marjan Cander iz Maribora.

Prejmite lepe pozdrave!

PETER KAMENJEV,
Maribor, Krekova 26

Dragi Peter!

Hvala za prispevek in sporočilo! Poznam prizadevanja tabornikov in bilo bi mi žal, če o njihovem udejstvovanju ne bi spregovorili tudi v »TV 15«. Zato se za nadaljnje sodelovanje toplo priporočam.

Lepo pozdravljen!

MILENA

Okrogle in oglate

PRIJETNO LETOVANJE... »Samoborske novine« so organizirale veliko nagradno igro in zaprosile razna podjetja in ustanove ter posameznike za darove. Zaprlo se tudi nekega Radeta Radojčića, naj kaj prispeva za nagrado. Ta jim je obljubil: dvakrat po sedem dni brezplačnega penziona v poslopju ustanove, kjer je zaposlen. Rade Radojčić dela v — tajnistvu za notranje zadeve...

MOREBITI NE BO GLUH ZA TATOV POUK... Neki sodnik beograjskega okrožnega sodišča je nedavno izjavil, da so za tatvine avtomobilov in za tatvine stvari v avtomobilih krivi v glavnem ne tatovi, pač pa nepazljivi — lastniki. Neposredno po tej izjavi so tatovi ukradli — iz sodniškega avta radijski sprejemnik...

SVETA MASA ZA NUDISTE... V Franciji je 60.000 organiziranih nudistov (priznanih gibanja, ki goji nagoto); njihovo število se vsako leto poveča za približno 15 odstotkov. Nudisti se lahko shajajo in zabavajo v 102 nudističnih taboriščih v raznih krajih Francije. Predsednik organizacije francoskih nudistov ing. Michel Cailland toži v časnikih: »Skrajni čas je že, da se odpravijo zastareli zakoni, ki preganjajo nagoto, ter se ustanovi ministrstvo, ki bo ščitilo nudizem. Potrebno bi bilo, da bi tudi socialno zavoravanje podprlo nudizem. Po vsem svetu se nudizem naglo širi. V Švici zahteva 13.000 nudistov, da se z ustavo zagotovi vsakemu nudistu pravica, da se lahko nag spreha po ulicah, če to želi. Vendar ni vse tako črno in obupno. Vodja nudistov z zadovoljstvom ugotavlja: »V nudističnem taborišču v Montalivetu so nudisti lahko nagi navzoči pri sveti maši. Pa niso nagi samo verniki, nag je tudi duhovnik. Takšen je pravi obraz nudizma, ki je šola sramežljivosti, toda ne lažnive, pač pa sramežljivosti pred grdimi mislimi, grdim vedenjem in grdimi dejanji...«

POKLICNI LAŽNIVCI... »Parlamentarci so povečini prebrisanci, ki lahko lažejo, ne da bi jih pri tem obšla rdečica sramu,« se glasi zgoščen rezultat ankete, ki jo je organiziralo Nizozemsko društvo za seznanjanje javnosti z raznimi dejstvi. Velika večina Nizozemcev ne ceni parlamentarcev, ki obljubljajo vse, ne izpolnijo pa nobene obljube. Na eno izmed posebnih vprašanj ankete je nekdo odgovoril, da je parlament najbolj odvečna nizozemska ustanova. Anketa je pokazala, da ljudje cenijo elektronsko družbo »Philips« ali petrolejsko družbo »Shell« bolj ko parlament.

ROKE STRAN, KDOR NI POZVAN: zahodnonemški minister za zunanje zadeve Willy Brandt nasprotuje vplivu nepozvanih na zunanjo politiko: »Zunanja politika je prevažna zadeva, da bi bilo moč prepuštili vodstvo te komu, ki ni minister za zunanje zadeve!«

IDEALIZEM? Predsednik ZDA Richard Nixon je odgovoril na vprašanje, zakaj mu je toliko bilo do tega, da je bil izvoljen za predsednika: »Ne zato, ker mi ta položaj omogoča, da postanem kdo, marveč zaradi tega, kar mi daje možnost, da kaj napravim.«

NEPOLITIČNI POLITIK... Sin bivšega francoskega predsednika generala de Gaulle Philp de Gaulle je dejal o svojem očetu: »Moj oče se nikdar ni zanimal za politiko. Tudi tedaj, ko ga je politika, po sili razmer, zajela v svoj vrtinec, je stal nad njo...« Philp očitno ne ve, kaj je politika.

SLADKA KAZEN... Urednica ženskega časopisa »Jasmina« je prišla po pismih svojih bralk do tega sklepa: »Vsaka ženska si želi ljubimca, za kazen pa dobi — moža.«

AGITATORKA... Znana nemška igralka Ursula Herking takole »agitira« za socialne demokrate: »Vstopajte v socialnodemokratsko stranko, lahko se boste marsičemu smejali... In kdor se poslednji smeje, se smeje najbolj!«

NE LAŽ NE RESNICA... Nemški igralec Dekowa je, ko je govoril o svojih skušnjah, dejal: »Ljudje, ki vedno lažejo, so lažnivci, ljudje, ki vedno govorijo resnico, so nevzgojeni.« Zatorej: večših lažimo, kdaj pa kdaj pa govorimo tudi resnico!

Večerjo so zaključili v silno veseljem razpoloženju.

Francozi in Angleži so sklenili, da gredo v Moskvo in se pogovarjajo o sporazumu. Dne 5. avgusta so se vkrcali na neko počasno ladjo, namesto da bi šli tja s prvim letalom. V Moskvo so se pripeljal z vlakom 11. avgusta. To so bile samo tretjerazredne osebnosti; vodja britanskega odposlancstva je bil upokojen oficir, admiral Drax. V Moskvi so jih pričakali Vorosilov in drugi visoki vojaški funkcionarji. Nemci so medtem niso obirali. Po svojem veleposlaniku Schulenburgu so Molotovu ponovili tisto, kar je bil povedal Schnurre. Ribbentrop je omenil tudi »sporazum o usodi Poljske«, ki bi ga vključili v splošni sporazum. Na to struno so bili v Moskvi občutljivi.

Versajska Poljska je po njihovem mnenju bila tvor na njihovem telesu. V tem se od monarhistične Rusije niso ločili. No, Molotov je dobro razumel Nemce, vendar ni pokazal veselja. Schulenburgu je raje očitil »vrsto sovražnih dejanj, ki jih je rajh zagrešil nasproti Sovjetski zvezi: antikominternski pakt, prijateljstvo z Japonsko in izključitev iz Münchna. Schulenburg je brzojavil v Berlin, da se sovjetska vlada nagiba bolj v prid sporazumu z Zahodom. Priporočal je storiti vse, kar je možno, da bi si pridobili njeno naklonjenost. Veleposlanik je bil pesimist, toda Hitler se je odločil, da bodo »storili vse, kar je možno«. Pred tem je bil skical svoje generale in z njimi določil čas napada na Poljsko. Predvideli so, da bodo to storili konec meseca. Zato so potrebovali sovjetsko nevtralnost.

JE HITLER VLEKEL CIANA ZA NOS?

Tedaj je prišel k Hitlerju italijanski zunanji minister Ciano. Sestala sta se v bavorskih Alpah, kjer je Hitler hitel pripravljati načrte. Ciano mu je sporočil mnenje svoje vlade, ki se je bala, da ne bi mogla vzdržati vojne proti Franciji, Veliki Britaniji in Rusiji hkrati. Hitler ga je pomiril z izjavo, da obe zahodni državi ne bosta sprožili splošne evropske

PRED 30 LETI JE IZBRUHNILA II. SVETOVNA VOJNA

Osupljiva pogodba

vojne, samo da bi izpolnili obveznost nasproti Poljski, ki bo poražena v dveh tednih. Ciano je vztrajal pri mirni ureditvi problemov. Med razgovorom pa so Hitlerju prinesli brzojavko. Ko jo je bežno preletel, se je z Ribbentropom umaknil v sosednjo sobo. Čez nekaj minut se je vrnil in rekel Ciano: »Rusi želijo, da pride v Moskvo nemški diplomat, ki bi se pogajal z njimi.« Skrivnostne brzojavke niso nikdar našli v arhivu na Wilhelmstrasse. Ali je Hitler z njo vlekel za nos Ciano?

Z razliko od lorda Halifaxa, ki se mu ni ljubilo iti v Moskvo, je sklenil storiti to Ribbentrop. Po Schulenburgu je sporočil Molotovu svojo željo z utemeljitvijo, da bi »se morala nujno sestati zaradi pravočasne ureditve nekih ozemeljskih vprašanj v Vzhodni Evropi«. Sovjetska vlada je morala namig razumeti, da gre za delitev Poljske. Molotov je razumel, da bi Nemčija rada plačala prijateljstvo s SZ. Zato je odgovoril, naj Ribbentrop le pride, samo naj bo pripravljen na razgovore. SZ je zahtevala sporazum o nenapadanju, kos poljskega ozemlja, proste roke na Baltiku in nemške usluge v Tokiju. Hitler je privolil. Ribbentrop je sporočil Molotovu, da ima v žepu fuderjev pristanek in da je od 18. avgusta na razpolago. Molotov je ponovil igro mačke z miško in odlašal, ker se je zavedal, kako je Hitler nestrpen. Potem je le sporočil, da bi ga sprejeli 26. in 27. avgusta. Za Nemčijo je to bil še vedno kasen datum, ker je predvidevala napad na Poljsko v času do 1. septembra. Njeno ozemlje je bilo treba zavzeti pred začetkom jesenskega deževja. Sporazum s SZ so morali skleniti za vsako ceno vsaj en teden pred napadom. Ošabni Hitler je moral tokrat nastopiti zelo ponižno. V nedeljo, 20. avgusta, ob 18.45 je poslal »gospodu Stalinu« brzojavko:

BRZOJAVKA »GOSPODU STALINU«

»Napetost med Nemčijo in Poljsko je postala neznosna... Vsak hip utegne priti do najhujšega... Mislim, da ne bi smeli izgubljati časa. Zato predlagam, da sprejme-

te mojega zunanjega ministra 22. avgusta ali najkasneje 23. avgusta V Moskvi ne bo mogel ostati več kot dva dni zaradi sedanjega mednarodnega položaja. Zelo bi me veselilo, če bi mogel kmalu prejeti vaš odgovor. Adolf Hitler.«

Stalin je tedaj uvidel, da se mu ne splača natezati naprej. Privoščil si je samo to, da je pustil Hitlerja čakati 24 ur. Tisto noč Hitler ni spal; svojo zaskrbljenost je zaupal Goeringu. Sele naslednji večer ob 21.30 je dobil iz Moskve odgovor, da pričakujejo Ribbentropa 23. avgusta.

Vorosilov se je naglo poslovil od francoske in britanske delegacije. Pogajanja so se ponovno zataknila po krivdi poljske vlade, ki ni pustila, da bi čez njeno ozemlje lahko šle sovjetske čete: »S Sovjetsko zvezo nimamo nobenega vojaškega sporazuma in ga niti nečemo.« Poljska je sama rinila v nesrečo in Stalinov cinizem ji je dajal pospeška.

Dne 23. avgusta opoldne sta na moskovskem letališču pristali dve veliki nemški letali. Prispel je Ribbentrop s spremstvom. Po kratkem kosilu na veleposlaništvu je odhitel na sprejem k Stalinu in Molotovu. V treh urah je dosegel tisto, kar se v dolgih mesecih ni posrečilo Veliki Britaniji in Franciji. Seveda je to plačal precej drago. V Moskvi so od njega zahtevali, da poleg sporazuma o nenapadanju podpiše tudi »posebni tajni protokol«, po katerem je bila Vzhodna Evropa razdeljena na dve interesni območji. V njem je rečeno:

TAJNI PROTOKOL

1. Če bi prišlo do ozemeljskih ali političnih sprememb v baltičskih državah (Finska, Estonija, Latvija in Litva), bi severna meja Litve obveljala kot meja interesnih območij med Nemčijo in SZ.

2. Če bi prišlo do ozemeljskih političnih sprememb na območju poljske države, bi meja interesnih območij med Nemčijo in Sovjetsko zvezo potekala približno po rekah Narev, Visla in San. Od nadaljnjega razvoja političnih dogodkov je odvisno, če se bosta obe podpisnici odločili za ohranitev poljske države.

Ker se je Stalin bal povedati resnico komunistom po svetu, je dal vstaviti na koncu naslednjo klavzulo: »Obe strani bosta hranili ta protokol v največji tajnosti.« Računal je, da bo sovjetski vdor na Poljsko opravičil s tem, da je hotel zaščititi Ukrajince in Beloruse v vzodnem delu države.

Kaj je imela Nemčija od tega? V prvi vrsti je dosegla, da se Rusija ne bi pridružila Franciji in Veliki Britaniji. Toda ostale točke kažejo, da ni šlo samo za pasivno nevtralnost. Če bi Anglija blokirala z morja dobavo surovin, bi si Nemčija pomagala s sovjetskimi. Hitler je bil ponosen na svoj uspeh in z njim se je hvalil pred generali. Sovjetska zveza je pomagala prve dni vodra na Poljsko tudi z dajanjem signalov nemškim bombnikom po svoji radiodifuzijski mreži. Nemškim ladjam je nudila v svojih baltičskih in pacifiških pristaniščih zavetje in usluge.

Pogodbo so podpisali na drugi seji, ki so jo imeli še isto popoldne. »Uspeh« so pošteno zalili z vodko. V prijateljskem pogovoru je Ribbentrop seznanil Stalina z zahtevami Italije in Japonske. Privoščil si je Veliko Britanijo, češ da je sama brez vojske, v vojno pa vselej pošilja druge. Stalin mu je pritrdil: »Res je. Anglija vlada svetu samo po zaslugi neumnosti drugih dežel, ki so se vselej pustile prevarati.« Potem sta govorila tudi o antikominternskem paktu. Ribbentrop mu je natvezel, da gre bolj za nekakšen družben nastop totalitarnih dežel proti zahodnim plutokratom. »V Berlinu govorijo ljudje, da boste tudi vi, gospod Stalin, nekoč pristopili k antikominternskemu paktu.« Stalin se ni ujezil. Imel ga je že precej pod ka-po. Potem je vstal, dvignil kozarec in dejal: »Znano mi je, kako nemški narod ljubi svojega fuderja. Rad bi takole napil na njegovo zdravje.« Preden so se poslovili, je še rekel: »Vlada Sovjetske zveze se zaveda pomena tega sporazuma. Dajem vam svojo častno besedo, da Sovjetska Zveza ne bo izdala svojega zaveznika.« Kaže, da se je zavedal, kaj je storil...

(Nadaljevanje prihodnjič)

V spomin partizanski Bebi, padli na Sutjeski

„Ubij me, očka!“

Dušanika Beba Ivović je imela očeta, brata in štiri sestre. Vsi so bili v partizanih. Njen oče je bil Dušan Ivović, po vojni sekretar predsedstva Ljudske skupščine Črne gore. Pred vojno je bil učitelj v Pljevljah in se je v začetku vojne med prvimi odzval klicu Komunistične partije Jugoslavije. Zapustil je šolo, učence in odšel s sinom in petimi hčerkami v partizane.

SMRT EDINCA

Kmalu po prihodu v partizane so Dušanu Ivoviću, ki se je že leta 1941 v bitkah pri Plevljah izkazal kot hraber borec, sporočili, da je padel sin Dušan. »Vojna je...« je s solzami v očeh tiho dejal Dušan Ivović in nadaljeval boj proti okupatorju.

Hčerka Dušanika je bila z njim v isti enoti. Hrabro se je borila na Sutjeski, pomagala ranjenim tovarišem in ni mislila nase. Sovražna krogla jo je hudo ranila. Vedela je, da se njena enota bojuje z dosti močnejšim sovražnikom in da ne more pričakovati, da bi jo tovariši — hudo ranjeno — nosili s seboj. Zato je poprosila očeta:

»Očka, ubij me, očka! Ne pusti, da bi me Nemci živo ujeli!«

V tej težavni situaciji ni bilo

časa za razmišljanje. Komandant Dušan Ivović je vedel, da ne sme zapustiti svojega bataljona... Slekel je vojaški plašč in pokril hudo ranjeno hčerko. Ona, Dušanika Ivović, pa ga je gledala s svojimi blagimi očmi in prosila:

»Očka, ubij me, očka! Ne pusti, da bi me Nemci živo ujeli!«

KOMANDANT NADALJUJE BOJ

Časa ni bilo niti za slovo... Še enkrat se je ozrl in vedel je, da je to poslednjič. Ni mogel in ni smel drugače storiti, saj je bila v vprašanju usoda vsega bataljona. Ona, Dušanika Ivović, pa je ostala na Sutjeski in kdo ve, kako je umrla. Tudi izguba drugega otroka ga ni strla in junaško je nadaljeval boj proti okupatorju.

BEBA IVOVIĆ, padla na Sutjeski

ROMANJE NA SUTJESKO

Dušan Ivović je ostal živ. Po končani vojni je vsako leto odšel na Sutjesko, kjer ga je čakala Du-

šanka... Do poslednjega dne svojega življenja je neutrudno opravljala razne odgovorne dolžnosti, vse svoje življenje je vtikal v temelje nove Jugoslavije in do smrti ostal zvest idealom, za katere sta padla sin Dušan in hčerka Dušanika

»SLISIM NJEN GLAS«

Ko so Dušana Ivovića, že hudo bolnega, obiskovali številni vojni tovariši in prijatelji, se je sleherni dan spominjal hčerke, ki jo je pustil ranjeno na Sutjeski. »Kar naprej slisim njen glas in hudo mi je, da Beba in Momanista dočakala svobode,« je vsakomur dejal.

Ponosen je bil, Dušan Ivović, na svoje otroke in lahko je bil!

Dušanika Beba Ivović je svoje mlado življenje poklonila Sutjeski. Ni doživela radosti mladosti in ne prve dekliške ljubezni... Njena ljubezen in njena radost do poslednjega dne življenja so bili le tovariši v brigadi in boj za svobodo domovine.

Koviljka Džaković

alpska modna industrija radovljica — jugoslavija

modne pletenine za vsako priložnost

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in klišej CGP »DELO«, Ljubljana, — Tomsčičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-par Za izposojenost stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, priložite p. predal 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29. — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo